

ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**LATİN ALFABESİNE GEÇİŞ DÖNEMİ VE SÜREÇTEKİ İLK
UYGULAMALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ - 1928-1930
YILLARI ARASINDA YAYIMLANAN İLK OKUMA
KİTAPLARI-**

Betül ATAKUL

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Habibe YAZICI ERSOY

**YÜKSEK LİSANS
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI**

EKİM - 2019

**LATİN ALFABESİNE GEÇİŞ DÖNEMİ VE SÜREÇTEKİ İLK
UYGULAMALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ – 1928-1930 YILLARI
ARASINDA YAYIMLANAN İLK OKUMA KİTAPLARI-**

Betül ATAKUL

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI**

**ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

EKİM 2019

Betül ATAKUL tarafından hazırlanan "Latin Alfabesine Geçiş Dönemi ve Süreçteki İlk Uygulamaların Değerlendirilmesi- 1928-1930 Yılları Arasında Yayımlanan İlk Okuma Kitapları -" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / ~~OY ÇOKLUĞU~~ ile Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında Türk Dili Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Habibe YAZICI ERSOY

Eski Türk Dili, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

Başkan : Prof. Dr. Fatma ÖZKAN

Yeni Türk Dili, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

Üye : Prof. Dr. Nezir TEMUR

Türkçe Eğitimi, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

Tez Savunma Tarihi:15/10/2019

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

.....
Prof. Dr. Figen ZALF
Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

(Betül ATAKUL)

15.10.2019

LATİN ALFABESİNE GEÇİŞ DÖNEMİ VE SÜREÇTEKİ İLK UYGULAMALARIN
DEĞERLENDİRİLMESİ – 1928-1930 YILLARI ARASINDA YAYIMLANAN İLK
OKUMA KİTAPLARI-

(Yüksek Lisans)

Betül ATAKUL

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Ekim 2019

ÖZET

Dil, geçmişten günümüze insanlar ve toplumlar arasında iletişimi sağlayan, birlik ve beraberliğin korunmasında önemli bir ögedir. Bir milleti millet yapan temel yapı taşı dilidir. Türkler de bu yapı içerisinde tarih boyunca çeşitli topluluklarla ilişkiler kurup, çok geniş coğrafyaya yayılıp değişik kültürlerle temasta bulunmuşlardır. Bunun sonucunda da pek çok alfabe kullanmışlardır. Bu alfabeler içerisinde Türklerin yaklaşık bin yıllık bir zamanda kullanmış oldukları Arap alfabesi, belli bir süre sonra Türkçenin yapısına uygun olmaması sebebiyle zaman zaman gündeme getirilmeye başlanmıştır. İslamiyetin etkisiyle Arapça-Farsça kelimelerin Türk dilini istila ettiği ve bu sebepten dolayı alfabe sisteminin ıslah edilmesi gerektiği düşüncesi Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kadar sıkça tartışılmıştır. Türk toplumunun Cumhuriyeti kabul etmesi ile birlikte yeni devletin kültürel sorunları da ele alınmaya başlanmıştır. Bu sorunlardan en önemlisi de şüphesiz harflerin değiştirilmesi ve ıslah edilmesi sorunuydu. Arap harflerinin okumayı zorlaştırması ve ülkedeki okuma-yazma oranının düşük olması alfabe değiştirilmesindeki tartışmaların başlıca sebebi olmuştur. Tartışmaların uzun bir süre devam etmesi şüphesiz dinin alfabe ile olan bağlantısıdır. 1 Kasım 1928 tarihinde Gazi Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde kabul edilen Latin harfleri Türkiye Cumhuriyeti için önemli bir dönüm noktası olmuştur. Latin harflerinin kabul edilmesi ile okuma yazma oranı artmış ve basın yayın işlerini daha da hızlandırmıştır. İlk okuma yazma bütün eğitim hayatının ana unsuru olmuştur. Bu çalışmada 1928 yılından 1932 yılına kadar olan süreçte birinci ve ikinci sınıflarda ilk okuma yazma kitaplarının içerik yönünden incelemesi yapılarak o dönemdeki Türk dili öğretimine yönelik bir değerlendirme çalışması yapılmıştır.

Bilim Kodu : 30101

Anahtar Kelimeler : Yeni Türk Dili

Sayfa Adedi : 143

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Habibe YAZICI ERSOY

PROGRESSION TO THE LATIN ALPHABET AND EXAMINE THE FIRST
APPLICATIONS DURING PROCESS -FIRST READING BOOKS THAT WAS
PRINTED IN 1928-1930

(M.Sc.Thesis)

Betül ATAKUL

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL FOR ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY

October 2019

ABSTRACT

Language is the most fundamental element for the preservation of unity and solidarity between people and societies from past to present. Language is a building block that makes a nation a real nation. Throughout history, Turks have established relations with various communities, spreading in a wide geography and contacted different cultures. As a result, they used many alphabets. The Arabic alphabet used by the Turks in a period of a thousand years has been discussed so many times because of not suitable for the structure of Turkish. Due to the influence of Islam, Arabic-Persian words influenced Turkish. Therefore, the idea that the alphabet system needs to be improved is frequently discussed from the Tanzimat to the Republic. After the Turkish society adopted the Republic, the cultural problems of this new state began to be investigated. The most important of these problems was the changing and reforming the letters the fact that the Arabic letters made reading difficult and the low literacy rate in the country was the main reason for the debates about changing the alphabet. The reason why discussions continue for a long time is undoubtedly because religion is linked to the alphabet. The Latin alphabet has been an important landmark for the Republic of Turkey accepted by Mustafa Kemal Atatürk on November 1, 1928. With the adoption of Latin letters, the literacy rate has increased and the press has accelerated its broadcasting activities. With the adoption of the Latin alphabet, the interest in literacy increased. The first literacy was the fundamental thing of the whole educational life. In this study, the first literacy books of the first and second grades were analyzed in terms of content between the years 1928 and 1932. In addition, the evaluation study about learning Turkish is done in the same period.

Science Code : 30101

Key Words : New Turkish Language

Page Number : 143

Supervisor : Prof.Dr. Habibe YAZICI ERSOY

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın gerçekleőtirilmesinde, değerli bilgi, birikim ve tecrübelerini benimle paylaőan her sorun yaőadıęımda bana yol gösteren değerli danışman hocam sayın Prof. Dr. Habibe Yazıcı Ersoy'a, lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca yardım, bilgi ve tercübeleri ile bana sürekli destek olan baőtta Prof. Dr. Mustafa Kurt hocam olmak üzere Türk Dili ve Edebiyatı bölümündeki tüm hocalarıma sonsuz teőekkürlerimi sunarım. Teőekkürlerin az kalacağı ve kelimelerin yetersiz olacağı aileme ve en büyük őansıma benim bütün hayatım boyunca yanımda oldukları için hiçbir zaman benden desteklerini esirgemedikleri için bütün sıkıntılara gece gündüz katlandıkları için sonsuz teőekkürler.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ŞEKİLLERİN LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR.....	x
1.GİRİŞ	1
2. YAZI VE DİL DEVRİMİ (HARF İNKILÂBİ).....	9
2.1. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Alfabe Tartışmaları.....	9
2.2. Tanzimat Dönemindeki Alfabe Tartışmalarının Sonuçları	17
2.3. Harf İnkılâbı'nın Gelişim Sürecinde Yazı, Dil ve Alfabe Değişimleri.....	22
2.3.1. Yazı Devrimi	22
2.3.2. Dil Devrimi	25
2.3.3. Harf Değişimi.....	28
2.4. Harf İnkılâbı ve Etkileri	31
2.4.1. Harf İnkılâbı'nın 1928 Yılında Gerçekleşmesinin Nedenleri	35
2.4.2. Harf İnkılâbı'nın Gerçekleşmesi	39
3. HARF İNKILÂBİ SONRASI OLUŞTURULAN ÖĞRETİM MÜFREDATI.....	51
3.1. İlk Mekteplerin 1924'teki Müfredat Programı.....	61
3.2. İlk Mekteplerin 1926'daki Müfredat Programı.....	62
3.3. İlk Mekteplerin 1930'daki Müfredat Programı.....	63
3.3.1. Harflerin Öğretimi.....	68
3.3.2. İlk Okuma Eğitimi	72

	Sayfa
4. 1928-1930 YILLARI ARASINDA YAYIMLANAN İLK OKUMA KİTAPLARININ İNCELENMESİ.....	75
4.1.1928 Yılında Yayımlanan Kitapların İncelenmesi.....	75
4.1.1.Sinemalı Alfabe ve Kırâet, (Midhat Sadullah).....	75
4.1.2. Altın Alfabe (Ahmet Cevat Emre).....	76
4.1.3. Kız ve Erkek Çocuklara Kıraat Kitabı, (Pakize İçsel, Nazım İçsel), 1.Sınıf.....	81
4.2. 1929 Yılında Yayımlanan Kitapların İncelenmesi.....	84
4.2.1. Cumhuriyet Çocuklarına Türkçe Kıraat (Ahmet Cevat Emre, 1.Sınıf, 1929).....	84
4.2.2. Cumhuriyet Mekteplerine Kıraat, (Peyami Safa, 1.Sınıf).....	89
4.2.3. Cumhuriyet Mekteplerine Kıraat, (Peyami Safa, 2.Sınıf).....	93
4.2.4. Cumhuriyet Çocuklarına Türkçe Kıraat, (Ahmet Cevat Emre, 2.Sınıf).....	96
4.2.5. Millet Mekteplerine ve Halk Dershanelerine Mahsus Resimli Millet Alfabetesi (İbrahim Hilmi).....	100
4.2.6. Mekteplere ve Halka Mahsus Resimli En Yeni Alfabe (Sevimli Alfabem) Muallim Naci.....	109
4.3. 1930 Yılında Yayımlanan Kitapların İncelenmesi.....	114
4.3.1. Kıraatlı Küçük Alfabe, Münir Müeyyet.....	114
4.3.2. Köylülere ve Köy Halk Mekteplerine Mahsus Köy Alfabetesi (İbrahim Hilmi).....	119
4.4. 1931 Yılında Yayımlanan Bir Kitabın İncelenmesi (Cumhuriyet Çocuklarına Renkli İlk Alfabe, İbrahim Hilmi).....	122
4.5. 1932 Yılında Yayımlanan Bir Kitabın İncelenmesi (Renkli Kolay Alfabe, Ali Haydar).....	124
4.6. Cumhuriyet Dönemi Öğretim Programında Yazma Becerisi.....	127
5. SONUÇ.....	131
KAYNAKLAR.....	135
ÖZ GEÇMİŞ.....	143

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 2.1.Latin Alfabesine geçiş sürecinde gazete örneği.....	23
Şekil 3.1.Selim Sabit Efendi'nin Osmanlı Alfabeti	54
Şekil 3.2.Mehmet Şemsettin'in Elifba kitabı	56
Şekil 3.3.Nusret Sabit'in 1917'de Basılan Kelime Usulü İle Elifba Adlı Eseri	60
Şekil 4.1.Sinemalı Alfabe ve Kırâet, kitap kapağı.....	75
Şekil 4.2.Sinemalı Alfabe ve Kırâet, ('A' nın öğretimi).....	76
Şekil 4.3.Altın Alfabe (Ahmet Cevat Emre) kitabından alıntı.....	77
Şekil 4.4.Resimli Millet Alfabeti.....	101
Şekil 4.5.Resimli Millet Alfabeti El Yazısı.....	103
Şekil 4.6. Resimli Millet Alfabeti.....	104
Şekil 4.7. Resimli Millet Alfabeti.....	104
Şekil 4.8.Kıraatli Küçük Alfabe, Kapak Sayfası	114
Şekil 4.9.Kıraatli Küçük Alfabe "K" ve "G" harfinin öğretimi	117
Şekil 4.10.Köylülere ve Köy Halk Mekteplerine Mahsus Köy Alfabeti.....	119
Şekil 4.11.Renkli Kolay Alfabe, "R" ve "K" harfinin öğretimi	125

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar

TDK

TBMM

Açıklamalar

Türk Dil Kurumu

Türkiye Büyük Millet Meclisi

1.GİRİŞ

Dil, bir topluma millî benlik kazandıran en temel ögedir. Aynı dili konuşmak, aynı dille yazmak, aynı dille tarihin kaydını tutmak ve aynı dille geleceği oluşturmak bir ulusun birlikteliğini sağlayan belki de en önemli ögedir.

Eğitimin ve kültürün temelini de dil oluşturur. Dilin varlık alanının, tarihî varlık alanının meydana gelmesindeki büyük payı, kültürün oluşması, süreklilik kazanması konusundaki önemli rolü bilinmektedir. Bir toplumda yaşayan tüm bireyler o toplumda konuşulan ortak dilin yanı sıra toplumsal değerleri ve normları da öğrenerek büyürler (Bayyurt, 2011). Dil bir toplumu sarıp sarmalar; ona biçim verdiği gibi, ondan da etkilenir. Dil, bir toplumun kimliğidir. Dil yoksa toplum da yoktur (Ünalın, 2012). Dil kültürün temeli olduğuna göre, bir milletin dil ile ifade ettiği sözlü, yazılı her şey kültür kavramına girer (Kaplan, 2010). Kültürün yazı ile bir yandan geçmişe, diğer yandan geleceğe bağlanması yanında oluşması, güçlenmesi ve gelişmesi de onunla yakından ilgili görülmektedir (Özbay, 2005:73). Humbolt da milletlerin karakter ve kültürlerini dillerinde araştırmak gerektiğine inanmıştır. Ona göre dil, bir milletin kültür seviyesini gösteren en iyi araçtır. Yalnız kendi dilinde ilerlemeler yapan bir millet, gerçek bir kültürün de yaratıcısı olabilir (Akarsu, 1998). Alman düşünürlerinden Leibniz, “Bana bir güzel alfabe, sana bir güzel dil ve o kuvvet ile güzel bir millet yapayım.” demiş. Dil, bir ulusun diğerine dönüşümünü engelleyen, belki dinden bile daha kuvvetli bir settir (Gülmez, 2006: 11).

Millî his ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin millî ve zengin olması, millî hissin gelişmesinde başlıca etkidir. Türk dili, dillerin en zenginlerindedir. Yeter ki bu dil şuurla işlensin. Ülkesini, yüksek istiklalini korumasını bilen Türk milleti, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır. Bu sözleriyle, Türkçe konusundaki hassasiyetini açıkça ortaya koyan Atatürk’ün Türkçeye ilişkin öngörüsü ise “Güneş Dil Kuramı”na dayanmaktaydı. Güneş Dil Kuramı Viyanalı Dr. Hermann F. Kivergitsch’in, Fransızca olarak kaleme aldığı 41 sayfalık basılmamış bir çalışmasını Atatürk’e göndermesi ile gündeme gelmiştir. La Psychologie de Quelques Elements des Langues Turques (Türk Dillerindeki Kimi Öğelerin Psikolojisi) adındaki bu eser, sosyolojik ve antropolojik çalışmalara dayanmaktadır. Türk, Moğol, Mançu, Tunguz dilleri ile Fin, Macar, Japon, Hitit dilleri arasında bir yakınlık olduğunu ortaya koyacak delilleri değerlendiren Hermann F. Kivergitsch'in bu eserinde anlattığı teorisinin ana düşüncesi “Türk dilinin dünyada esas bir

dil olduğu ve dünya dillerindeki birçok kelimenin de Türkçeden türediği” şeklindedir (Uzun, 2019).

Eseri inceleyen Atatürk, kurum üyelerini yanına çağırarak, onlara Dr. Hermann F. Kivergitsch’in çalışmasından söz eder. Dr. Kivergitsch’e göre ilk tefekkür güneşle ilgilidir. Dillerin doğuşu da bu nedenle güneşe bağlanmalıdır (Atay, 1969:479).

Bu kurama göre, Türkçe sürekli gelişmeye ve zenginleşmeye açık bir dildi. Sadeleştirme ve zenginleştirme çalışmalarının süreklilik kazanmasıyla birlikte Türkçemiz gelecekte çağdaş evrensel diller arasındaki yerini alacak ve Türk kültürünün dünyaya yayılmasına aracılık yapacaktı (Dilmen, 1937).

Bu çalışmadan etkilenen Atatürk, konu üzerinde çalışmaya başlar ve "Etimoloji, Morfoloji ve Fonetik Bakımdan Türk Dili" (Ulus Matbaası, 1935) adlı bir eser hazırlar. 68 sayfalık bu eserde Dr. Kivergitsch'in çalışmalarının okunduğu ve bu çalışmadan yararlandığı belirtilmektedir. Ahmet Bican Ercilasun, Atatürk'ün Güneş Dil Teorisi'yle ilgili düşünceleri ise:

Atatürk tarafından ortaya konan Güneş Dil Teorisine göre ilk defa “güneş”e isim verilmiştir ve bu isim “ağ”dır. İlk kelimenin güneş için kullanılmasının sebebi güneşin, hayat veren ve hayatın devamını sağlayan varlık olmasıdır. Bu nitelikleriyle güneş, ilk insana en çok tesir eden varlıktır. İlk kelimenin “ağ” olmasının sebebi de bu seslerin insan hançeresinin en kolay çıkarabildiği sesler olmasıdır. Teoriye göre bu isimleri yapan Türklerdir ve bütün diğer kelimeler “ağ”dan çıkmıştır. Atatürk teoriyi bir etimolojik sistem hâline getirerek Arap, Fars ve Avrupa dillerine ait pek çok kelimenin Türkçe kökenli olduğunu ispat etmeye çalışır. Bu maksatla 2 Kasım 1935’ten 21 Kasım 1935’e kadar Ulus gazetesine imzasız yazılar yazar... İşte bu yazılarda Atatürk; “millet, ulus, devir, zaman, hâdise, ehemmiyet, düstur, hatıra, ihtar, hakikat, defa, ümit, kuvvet...” gibi kelimeleri Güneş Dil Teorisine göre tahlil eder ve onların Türkçe olduklarını ispat etmeye çalışır. “Sabah” kelimesi için yazdığı yazıdaki şu not son derece dikkat çekicidir. “İhtar: Güneşin ışıklarına beşik olan bizim (sabah)ımızın ince, temiz, lojik, asil manası görülüyor. Bizim senelerden beri Türk (sabah)ını, kendi dil hazinemizden matrut bir hâlde bırakışımız, dikkate değer bir noktadır. Acaba (sabah)ın büyük bir kusuru mu oldu? Bunu bilmiyoruz. Öyle de olsa artık Türk dil inkılâbı şerefine onun affolunarak yabancılık isnadından kurtarılması gerekir, sanırız.” şeklinde özetlemektedir (Şahin,2011).

Türkler tarih boyunca çeşitli topluluklarla ilişkiler kurup çok geniş bir coğrafyaya yayılmışlardır. Bu kadar geniş coğrafyaya yayılmaları onların değişik kültürlerle temasta bulunmasının önünü açmıştır. Bunun sonucunda da pek çok farklı alfabeyi benimseyip, yazı dili olarak kullanmışlardır. Müslüman olmadan önce Göktürk, Uygur, Mani, Brahmi, Süryani, Ermeni, Soğd, Tibet ve Çin alfabelerini kullanan Türkler, İslamiyeti kabul ettikten

sonra Arap alfabesini kullanmaya başlamıştır. Bir milletin zaman içerisinde bu kadar çok alfabe değiştirmesine tesir eden sebepleri üç ana maddede toplamak mümkündür:

1. Sosyal durum: Başka bir milletin doğrudan veya dolaylı olarak emrine giren bir millet, ister istemez bağlı bulunduğu milletin alfabesini kullanmak zorunda kalmıştır. Bu zorunluluk o millete olan bağlılık ve samimiyetin bir göstergesi sayılmıştır. Bu durumda bir milletin millî benliği, örf âdeti, dili, dini, tarihi yok edilip aradaki bağlar koparılmak istenmiştir. Kuzey Avrupa ülkelerinin Göktürk (Runik); Göktürklerin Çin, Uygur; Türklerin Ermeni, Müslüman İndonezyalıların, Pakistanlıların, Mısırlıların, Afrikalıların, Musevî İsraililerin Latin harflerini; Rusya Türklerinin Latin ve Kiril, Uzak Doğu ülkelerinin Latin harflerini bilmeleri ve kullanmaları böyle bir mecburiyetin değişik görüntüleridir.
2. Din değiştirme: Kültür tarihinde önemli bir yeri olan din ve din değiştirme, iradeyle olabildiği gibi baskıyla da olabilmektedir. Her iki hâlde de millet, yeni dinin kutsal kitabının yazısını veya dilini öğrenmek, kullanmak zorunda kalmıştır. Türkler arasında değişik alfabelerin kullanılması ve yayılmasındaki sebepler arasında din değiştirme de büyük rol oynamıştır.
3. Kültür ve medeniyet değiştirme: Mevcut medenî kültürden uzak bir hayat yaşayan milletler de görülmüştür. Bu, bir bakıma maddi ve manevi yenilgi demektir. Müslüman Türklerin Batı kültürü tesirinde kalışı ve Latin asıllı Rumenlerin batıya yönelişleriyle Latin harflerini, Müslüman Guceratların Hint asıllı alfabeyi kullanmaları bu sınıftandır (Ertem, 1991:10).

Bir milletin alfabe değiştirmesindeki temel etkenler bu şekilde maddelendirilebilir. Türklerdeki alfabe değişikliğini de bu sebepler yanında iki maddede toplayabiliriz. Bunlardan birincisi batılılaşma düşüncesi, ikincisi ise alfabenin yazıdaki yetersizliği olarak adlandırılabilir (Atay, 1969; Şimşir, 1992).

Asırlarca süren ağır, süslü bürokratik dil merkezi otoriteyi zayıflatmıştı. İmlâlarını düzelterip dillerini sadeleştiren Almanlar, Prusyalılar, Ruslar bürokratik engelleri bu sayede ortadan kaldırmışlardı. Osmanlı devlet bürokrasisinin hemen her kademesinde ayrı bir yazı üslubu kullanılmıştı. Padişah fermanlarında divanî, maliyede siyâkat, kitâbette rik'a veya nesih gibi muhtelif yazıların kullanılması, imlânın tutarsızlığı, ağır, karışık ve müselsel cümlelerin üslup olarak tercihi aydınları bu konuda düşündürmeye, vatandaşla devlet arasındaki diyalogu zorlaştıran bu engelleri kaldırmaya yönelmişti. Akif Paşa bu bürokratik dil

anlayışının yerine daha basit ve daha açık bir dil kullanılmasına teşebbüs eden ilk kişi olmuştur (Ertem,1991:12).

Arap alfabesi, sağdan sola doğru yazılan, yirmi sekiz harften oluşan, büyük harf-küçük harf ayrımı olmayan, sadece üç tane sesli harfi bulunan ve Türkler tarafından yaklaşık bin yıl kullanılmış bir alfbedir. Türklerin Arap yazısını benimsemeleri din değiştirmenin bir sonucu olmuştur. Tabi bu yazı alınırken Türk diline uygun olup olmadığı göz önünde tutulmamıştır. Burada dil kaygısı değil, din kaygısı egemen olmuştur (Şimşir, 2008:33). Daha sonraki dönemlerde belirli aralıklarla bu alfabenin zorluğu ve yetersizliği gündeme gelse de tam olarak ifade edilemeyip hep üstü kapatılmıştır. XIX. yüzyılın ortalarına gelindiğinde ise artık alfabenin Türkçeyi tam olarak karşılayamadığı, ifade etmekte yetersiz kaldığı, halkın tam anlamıyla okuma yazma öğrenemeyip eğitim alanında Batı'ya karşı geri kaldığı ve küçük yaşlarda okula başlanmasına rağmen doğru düzgün öğrenilemeyen bir alfabe olduğu görüşleri yaygın olmaya başlayınca alfabeyi değiştirme, sadeleştirme yolunda tartışmalar ortaya çıkmıştır.

Arap harfleriyle Türkçenin yazımı, daha fazla işaretin daha fazla açıklık anlamına gelmediğinin, aksine yazımda ciddi sorunlar yarattığının açık bir göstergesi olsa da Kur'an'ın yazıldığı alfabe olması nedeniyle Arap harfleri belli bir kutsallık kazanmıştı. Hatta Arap harflerinin kullanımı, Osmanlı topraklarında Müslüman olanlarla olmayanları ayırmaktaydı (Gülmez, 2006: 28). Örnek olarak Anadolu'da Türk dilli Hristiyanlar Yunan harflerini kullanırken, Yunanca konuşan Müslümanlar Arap harflerini tercih etmektedir. İşte tartışmayı oluşturan bir grubun düşüncesi, Arap alfabesinin kutsal bir alfabe olduğu ve değiştirilmesinin gereksiz olduğu sadece hareke ve işaretlerin arttırılarak Türk diline alfabenin uyumunun sağlanacağı yönündedir. Diğer bir grubun yani harflerin ıslahının veya alfabe değişikliğini savunanların düşüncesi de alfabeyle dinin bir ilişkisi olmadığı yönündedir.

Türkçenin Latin harfleriyle yazımına başlanması ve Türkçe bilincinin kazandırılmasında Avrupadan gelen elçilerin ve Avrupaya giden Türk elçilerinin sefaretnamelerinin, yabancı doktorların etkisi büyük olmuştur. Öte yandan Avrupadaki gelişmeleri izlemek ve o gelişmeleri Osmanlıya taşımak için gönderilen öğrenciler de Türkçe bilincinin gelişmesinde ve Türkçeyi Latin harfleri ile yazma düşüncesinin olgunlaşmasında bir başka etken olmuştur. Eğitimini tamamlayıp ülkeye dönen bu gençler, Batı dilleri ve yazıları ile Osmanlıca ve yazısını karşılaştırabilme imkânını bulmuşlardır. Arap yazısını üç dört yıl içinde zorlanarak öğrenen bu gençler, Latin yazısını ise birkaç ay içinde öğrenince, bir durum değerlendirmesi

yapmak zorunda kalmışlardır. Bu durum, iki yazı arasında hesaplaşmanın başlangıcı olmuştur (Gülmez, 2006: 30).

Osmanlı Devleti'nde harfler konusundaki tartışma, dilde sadeleşme anlayışı ile başlamıştır. Osmanlı'nın Yükseliş Döneminde Osmanlı aydınları, bilim dili olarak Arapçayı ve edebiyat dili olarak da Farsçayı benimsemişlerdir. Bunun sonucu olarak Türkçe, halkın konuşmak için kullandığı bir dil hâline gelmiştir. Halka tepeden bakan Osmanlı aydınları, halkla birlikte Türkçeyi de küçümsemişler ve Türkçeyi yontulmamış bir inciye benzetmişlerdir. İşlenmemiş ve yontulmamış bir incinin eli ve gerdanı tırmaladığı gibi Türkçenin de boğazı tırmaladığını ifade etmekten kaçınmamışlardır. Türkçenin aydınlar tarafından sahiplenilmemesi ve ihmal edilmesi sebebiyle Türkçenin bir bilim, sanat ve edebiyat dili olarak gelişmesi engellenmiştir.

Türkiye'de Cumhuriyetle birlikte başlayan süreçte yaşanan dil inkılâbı için Korkmaz (2009), "Her değişimin toplum üzerinde önemli etkileri olmaktadır. Özellikle yazılı iletişimin sağladığı alfabe devrimi de toplum üzerinde önemli sonuçları olan bir değişimdir." şeklinde ifade etmiştir.

Bu düşünceler ışığında çalışmanın birinci bölümünü, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kadar olan alfabe tartışmaları oluşturmaktadır. Osmanlı Devleti döneminde uzun yıllar ihmal edilen Türkçe, Tanzimat Döneminde tekrar tartışmanın gündemine gelmeye başlamıştır. Daha önceleri küçük çaplı kişisel çıkışlar ve sahiplenmeler olmuşsa da bunların çok fazla etki uyandırmadığı bir gerçektir. Tanzimat Döneminde Türk alfabesinin üzerine yoğunlaşarak Arap alfabesinin Türk dilinin yapısına, ifade şekline uymadığı dile getirilmeye başlanmıştır. Arap Alfabesinin Türk diline uyumsuzluğunun aynı zamanda okuma yazma konusunda da halka zorluk çıkardığı dile getirilmiştir. Okuma yazma oranlarındaki geçmişe yönelik yapılan eleştirilerinde bu görüşlere dayandığı bilinmektedir. Tüm bu düşünce hareketlerinin neticesinde Tanzimat aydınları arasında yazı tartışması başlamış ve bu konudaki ilk adımlar atılmaya başlanmıştır (Koç, 2007).

Bu tartışmalar nedeniyle Tanzimat Dönemi'nde üzerinde en çok durulan konulardan biri eğitim alanında yapılması gereken ıslahat çalışmaları olmuştur (Yavuz, 2011; Erat, t.y.). Önce imparatorluğun temel taşı olan askerin yenilenmesine, modernize edilmesine başlanmıştır. Bu maksatla açılan okullarda mesleki bilgiler yanında bir yabancı dilin öğretilmesi de batılılaşmanın zaruriyetlerinden sayılmıştır. Bu, Arap alfabesinin yanında

Latin asıllı alfabenin de öğretilmesini gerektirdiğinden ilk karşılaşma ve çatışma böyle başlamıştır.

Tanzimatçılar için dil sorunu, bir dava konusu hâline gelmiştir. Ama kökten bir değişimi önerebilecek ve yapabilecek güçte de değillerdir. Koşullar, henüz olgunlaşmış değildir. Tanzimatçıların önerileri de daha çok düzeltme girişimleri olarak nitelenebilir. Yani onlar devrimci değil, evrimcidir (Şimşir, 2008: 20). Her şeye rağmen Tanzimatçıların çalışmaları, Türk dilindeki eksiklikleri ortaya çıkarmış oldu. Türk dilinin gereksinimleri olarak şunları belirlemişlerdir:

- 1- Türk dilinin kuralları tespit edilmeli
- 2- Türk dilinin sözlüğü yapılmalı
- 3- İmlâ kuralları konulmalı
- 4- Okuyup yazmayı kolaylaştırmak için alfabe düzeltilmeli (Levend, 2011:100).

Yalnız Türkiye’de değil aynı dönem içerisinde Azerbaycan’da da Latin alfabesine yönelik çalışmalar yapılmakta idi. Türk dili açısından bu çalışmalar da önem arz etmekte idi. Mayıs 1922’de, Azerbaycan’ın başkenti Bakü’de, “Yeni Türk Elifba Komitesi” adlı bir komite kuruldu. Bu komite, bizdeki Dil Encümeni gibi, Türk dili için Latin alfabesine dayanan yeni bir Türk alfabesi hazırladı. Azerbaycanda da Latin alfabesi uygulamaya konuldu. Bu yeni alfabe ile Eylül 1922’de Bakü’de *Yeni Yol* adlı bir gazete çıkarıldı, bazı okullarda öğretime başlandı. Böylece basın-yayımda, devlet dairelerinde adım adım yeni yazıya geçilmiştir (Levend, 2011: 100). Bu çalışmalar Türkiye’de gelişecek olan Harf Devrimi için örnek teşkil ediyor idi.

Bu çalışma kapsamında Latin harflerine geçiş süreci ve bu süreçteki uygulamalar incelenerek dönem içerisinde okuma yazma seferberliği için başlatılan uygulamalara kaynaklık eden ders kitapları incelenecektir. Dönem içerisinde yazılmış kaynaklar arşiv çalışmasına gerektirdiğinden Millî kütüphane kaynakları araştırılmış olup aşağıda adları yazılı eserlere ulaşılmıştır.

- Sinemalı Alfabe ve Kırâet, (Midhat Sadullah)
- Altın Alfabe (Ahmet Cevat Emre)
- Kız ve Erkek Çocuklara Kıraat Kitabı, (Pakize İçsel, Nazım İçsel), 1.Sınıf
- Cumhuriyet Çocuklarına Türkçe Kıraat (Ahmet Cevat Emre, 1.Sınıf, 1929)

- Cumhuriyet Mekteplerine Kıraat, (Peyami Safa, 1.Sınıf)
- Cumhuriyet Mekteplerine Kıraat, (Peyami Safa, 2.Sınıf)
- Cumhuriyet Çocuklarına Türkçe Kıraat, (Ahmet Cevat Emre, 2.Sınıf)
- Millet Mekteplerine ve Halk Dershanelerine Mahsus Resimli Millet Alfabetesi (İbrahim Hilmi)
- Mekteplere ve Halka Mahsus Resimli En Yeni Alfabe (Sevimli Alfabem) Muallim Naci
- Kıraatli Küçük Alfabe, Münir Müeyyet
- Köylülere ve Köy Halk Mekteplerine Mahsus Köy Alfabetesi (İbrahim Hilmi)
- (Cumhuriyet Çocuklarına Renkli İlk Alfabe, İbrahim Hilmi)
- (Renkli Kolay Alfabe, Ali Haydar)

Ulaşılan bu kitaplar doküman analizi yöntemiyle incelemeye tabi tutulmuş olup şekil, içerik ve öğrenme metodları açısından analiz edilmiştir.

2. YAZI VE DİL DEVRİMİ (HARF İNKILÂBİ)

Mustafa Kemal'in önderliğinde yürütülen Kurtuluş Savaşı'nın ardından Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkıntıları üzerine yeni bir devlet kuruldu: Türkiye Cumhuriyeti (1923). Cumhuriyetle birlikte Türk toplumunun yüzyıllardan beri süregelen, yönetim, siyaset ve kültür yapısını temellerinden değiştiren devrimler başarıyla sonuçlandı; saltanat, hilafet kaldırıldı, yönetim merkezi İstanbul'dan Ankara'ya alındı; eğitim birliği sağlandı, Doğu hukukunun yerini, Batı hukuku, Batılı yaşam biçimi aldı. Laik bir devlet sistemi inşa edildi. Dil ve yazı devrimi de bu baş döndürücü yenilikler halkasının çok önemli bir yerinde yer aldı.

2.1. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Alfabe Tartışmaları

Dil, insanlığın ve uygarlığın gelişmesi oranında mükemmelleşir. Dilin gelişimi ile uygarlık arasında doğru bir orantı vardır. Ancak toplum düzeninin sağlanması, bütün kişilerin aynı hedeflere yönelebilmesi ve uygarlıkla ilgili gelişmelerin meydana gelmesi, dil aracılığı ile sağlanabilir. Yani uygarlık dili, dil de uygarlığı geliştirmektedir (Suphi, 1325, no: 939).

Dil ve uygarlığın birbirinden etkilenmesi sonucu farklı kültür ve her kültürle birlikte benimsenen farklı bir dil çok sayıda alfabenin kullanımını da beraberinde getirmiştir. Benimsenen diller sorgulanmadan doğrudan kullanılmaktadır. Arap alfabesi de aynı şekilde belli bir kültür yapısının getirmiş olduğu bir yapı olduğu için sorgulanmadan bin yılı aşkın bir süre içerisinde kullanılmıştır (Şentürk, 2012).

Türkler, yaklaşık bin yıllık bir süreç içerisinde kullandıkları Arap yazısının zorluğunu ve Türk diline olan yetersizliğini uzun bir süre kavrayamamıştır. İlk kez 17. yüzyılda Kâtip Çelebi bu yazının yetersizliğini görür ve "Herkes onaylar ki, müddet-i ömründen doğru yazılmış bir kitap öğrenememiştir." demiştir (Yener, 2016). Burada Kâtip Çelebi, bu yazı ile kimsenin bir şey öğrenemediğini ne kadar uğraşılırsa uğraşılırsın tam olarak çözülemediğini dile getirmektedir. Onun gibi diğer Türk yazarlarının da Arap yazısının eksikliğini görebilmiş olmaları muhtemeldir. Ancak yazı konusunda gerçek uyanış, Tanzimat Döneminde başlar. Aslında bu uyanış değişen tarihsel koşulların bir sonucudur.

Tanzimat'la birlikte Osmanlı Devleti yüzünü Doğu'dan Batıya çevirir. Devletin bütün kurumlarını yenilemek, çağın gidişine ayak uydurmak gereği Tanzimat yöneticilerince iyiden iyiye kavranmış ve devletin genel politikası Doğu uygarlığından Batı uygarlığına yönelmiştir. Açık seçik bir programları yoksa bile, Tanzimatçılar, eğitimin önemini kavramışlar ya da sezmişlerdir. Ali Paşa, eğitim geliştirilmezse “Dayanamayıp biteriz.” der. “Her nasıl etsek ve etrafımıza Çin duvarları gibi hisarlar çeksek yine malûmatlı kavimler bize galebe eder ve refte refte her şeyimizi elimizden alırlar.” diye eklemiştir. Yöntemlerde ayrılışlar bile Fuat ve Mithat Paşalar da eğitimi geliştirme konusunda Ali Paşa'nın düşüncelerine katılmışlardır. Ayrıca Ziya Paşa, Namık Kemal gibi aydınların da düşünceleri bu yönde olmuştur (Demir ve Yılmaz; 2010).

Tanzimat Döneminde böyle bir uyanışın olması o dönemdeki aydınlar sayesinde olmuştur. Aydınların belli bir yapıda kendilerini ifade edemediklerini düşündükleri anda böyle bir değişimin gerekli olduğuna, artık alfabenin ifade gücünde yetersiz kaldığına, kelimelerin Türkçeye uygun olmadığına inanarak bunun farkına varmaları, böyle bir yola girmeleri ve Batıya ayak uydurmak gerektiği düşüncesi eğitim alanında gerçek bir hareketlenmeye neden olmuştur.

Eğitimin ön plana çıkmasıyla birlikte ilk iş okuma ve yazmayı kolaylaştırmak adına alfabeğe yönelmek olmuştur. Alfabe sorunu, önce eğitim sorunuyla birlikte ya da bu genel sorunun bir parçası olarak ortaya çıkmıştır. Bu sorunların çerçevesinde Arap yazısı tartışılmaya başlanmış ve Batıda okuryazarlığın giderek yaygınlaştığını gören Osmanlı durumun yavaş yavaş farkına varmaya başlamıştır. Akılcı aydınlanma kültürü; felsefe, bilim ve yazında ortaya koyduğu ürünleriyle Batı uygarlığının başlıca kaynağı olmuştur. Bir “Yeniden Doğuş” (Renaissance) dönemi yaşamıştır Batı Dünyası. “Bilmek, egemen olmaktır.” inancıyla yürümektedir. Doğaya egemen olmaktadır. İnsanın mutluluğunu bu dünyada aramak görüşü egemen olmaktadır. “Öbür dünyaya dönük” görüş bir kenara bırakılmıştır. Okuryazarlık yaygınlaşmış, Avrupa ilerlemiştir. Avrupa'nın bu durumu Tanzimat yöneticilerinde ve aydınlarında kıskançlıkla karışık özelemler oluşmuştur. Avrupa'da olduğu gibi Türkiye'de de okuryazarlığı yaygınlaştırmak arzulanır (Demir ve Yılmaz, 2010).

İşte bu arzulanma ve kıskançlık Tanzimat Döneminde bir adım atılmasını sağlamıştır. Avrupa'nın eğitim konusunda, okur-yazarlık konusunda ön plana çıkması bizdeki eğitim sisteminin ve yazının sorgulanmasına sebep olmuştur. Artık eğitimde geri kalmak istemeyen Tanzimat aydınları sorunun yazıdan kaynaklandığını ve bu sorunun çözülmesi gerektiği yönünde bazı düşünceleri dile getirmeye başlamıştır.

Arap yazısı bir sorun olarak Tanzimat aydınlarını düşündürmeye başlamıştır. İlerleyen Avrupa, başka yazı kullanmaktadır. Türk olmayan Osmanlı yurttaşları da Arap yazısı kullanmazlar. Bu yazıların öğrenilmesi Arap yazısına bakarak daha kolaydır. Arap yazısıyla eğitim-öğretim süreci aksayarak sürmektedir. Bu nedenle eğitim öğretimde uzun yıllar sadece dil öğrenimi üzerine yoğunlaşılır bu durum da zaman kaybına yol açmaktadır. Oysa Osmanlı Devleti hızla adam yetiştirmek zorundadır. Devletin yenileşme hareketlerine ağırlık vermesiyle yeni yöneticilere ihtiyaç duyulmuştur. Yeni okullar bu amaçla açılmıştır. Bunlarda eğitim yeni yöntemlerle yapılmaya başlanmıştır. Artık sıbyan mekteplerindeki ezberci eğitimin faydalı olmadığı düşüncesi yayılmaya başlamıştır. Yeni okullarda öğrenciler okuma yazmayı öğrenmek, okuduklarını çabucak kavrayıp sindirmek durumundadırlar. Arap yazısı eğitimi hızlandırmadığı gibi yavaşlatmaktadır. Latin alfabesine geçiş artık bir zorunluluk olmaya başlamıştır.

Tanzimat'ın ilanından sonra üzerinde ısrarla durulan konulardan biri de maarifin düzeltilmesi, okuma-yazmanın kolaylaştırılması bunun içinde harflerin ıslah edilerek dilimize uygun hâle getirilmesi olmuştur. Bu konu üzerinde ilk defa Ahmed Cevdet Paşa (1822-1895) durmuştur. *Kavaid-i Osmaniye* (1851) adlı eserinde, Türkçe de bulunup da Arap harfleriyle gösterilemeyen sesleri belirtmek için bir yol bulunması gerektiğini yazmıştır. Paşa'nın bu noktaya parmak başışı, devrin akademisi sayılan Encümen-i Daniş'in de aynı konuyu ele almasına sebep olmuştur. Encümen, Paşa'ya hak verircesine harflerin ıslahıyla ilgili şöyle karar almıştı:

Elif'in üzerine konulacak med ile “a”, üstün ile “e” ve vav'ın altına ve üstüne konulacak bazı işaretlerle o, ö, u, ü sesleri açık olarak karşılanacaktı. Yine Encümen'in aldığı bir karara göre, 1863-1864 öğretim yılının kitapları harekeli olarak basılacak ve öğrencilerin yanlış okuma-yazma tehlikesi ortadan kaldırılacaktı. Fakat matbaa işlerini düzeltme amaçlı bu girişimler, el yazısını bir kat daha zorlaştırmıştır. Zaten pek çok nokta ve işaret içinde boğulmuş olan yazımızı daha çok karıştırdığından toplum tarafından kabul edilmemiştir (Ergin, 1977).

Devrin ileri gelenlerinden Münif Paşa'ya göre, Arap harfleriyle Türkçe okuyup yazmak zordur. Bu alfabede ünlüler bulunmadığından Türkçe bir sözcük çeşitli biçimlerde okunabilmektedir. Aynı sözcüğün beş-altı değişik biçimde okunabildiği olur. Arap yazısında büyük harfler bulunmadığından öz adlar öteki sözcüklerden ayırt edilemez. Avrupa yazılarında bu gibi güçlükler yoktur. Batıda bir kitap basmak, otuz-kırk cins harfi gerektirirken bizde beşyüz cins harf bulundurmamak gerektirmektedir. İlim ve fenni yaymak için bu güçlüğü ortadan kaldırmak, en önemli tedbirlerden biridir (Şimşir, 2008: 55).

Bunun için iki yol vardır:

- 1) Harflere hareke ve işaretler koymak
- 2) Kelimeleri, harfleri birleştirmeden yazmak

Birinci yolda, harflere hareke ve ek işaretlerin konulması ek güçlükler yaratabilecektir. İşaretler satırların hem üstlerine hem de altlarına koyulacağı için bunların hangi satıra ilişkin oldukları kolayca kestirilemeyecek, zihinler yine karışacaktı. Hele basım işinde ek işaretler olağanüstü güçlükler yaratacaktı. Kısacası, Arap harflerinin “harekeli” olarak yazılmasının yararından çok sakıncaları var gibi görünüyordu.

Bu yüzden Münif Paşa, birinci yolu değil, ikinci yolu savunuyordu. Bu yol da kelimelerin, harflerin birleştirilmeden yazılmasıydı. Latin alfabesinde olduğu gibi Arap alfabesindeki harflerde birbirlerine bitleştirilmeyerek ayrı yazılırsa, okuma yazma kolaylaşacaktı. Münif Paşa, ayrık harflerin basım işini de kolaylaştıracağını savunuyordu. Münif Paşa Latin Alfabesinin kullanımının yazılı dil aktarımını kolaylaştıracağını ileri sürse de Latin alfabesi yerine Arap alfabesinin kullanılmasını savunmuştur. Ayrık yazımın Arap alfabesinin olumsuz yönlerini gidereceğini ileri sürmektedir.

Bu alanda daha açık öneri Azerbaycanlı ünlü piyes yazarı ve ozan Ahundzade Mirza Fethali'den gelmiştir. Fethali, Rusya Türkleri arasında Arap alfabesinin düzeltilmesi ve değiştirilmesi düşüncesinin öncüsüdür. Daha 1857 yılında Fethali, sözcüklerin gereği gibi okunabilmelerini sağlamak için Arap alfabesinin düzeltilerek Latin alfabesi biçiminde yazılmasını savunmuştur (Bilgili, 2016:633). İslam dünyasındaki geriliğin tek sebebini okur-yazar sayısının azlığında bulan yazar, bu azlığa sebep olan Arap harflerinin değiştirilmesinde ısrar etmiş ve bu konuda bazı çalışmalar da yapmıştır (Şimşir, 2008: 55).

Ahundzade maksadının tahakkuku için İslam lideri olarak gördüğü Osmanlı imparatorluğu'nun merkezi İstanbul'a gelmiştir. “Harflerin ıslahı” tasarısını Sadrazam Fuat Paşa'ya sunmuştur. Tasarı incelenmek üzere Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye'ye iletilmiştir. Bu tasarının da Fethali “Alfabe konusunun din işiyle bir ilgisi bulunmadığını, yeni yazımın benimsenip kullanılmasının şeriate ters düşmeyeceğini” söylemiştir. Müslümanlar arasında kullanılan Arap harflerinin okumaya elverişli olmadığını, her sözcüğün birkaç biçimde okunabileceğini, bu yüzden okuryazar kişilerin az yetiştiğini, tasarladığı yeni harfler benimsenince bu sakıncaların giderilmiş olacağını, eğitimin yaygınlaşacağını anlatmıştır. Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye'nin ikinci toplantısında, kullanılmakta olan Arap harflerinin

Türkçeyi yazmaya gerçekten elverişli olmadığı, düzeltilmesi gerektiği onaylanmıştır (Bilgili, 2016:633; Cucunel, 2004:92; Levend, 2008; 230).

Tanzimat Döneminde Şinasi, Namık Kemal, Ali Suavi gibi tanınmış aydınlar da alfabe sorunu üzerinde kapsamlı bir şekilde durmuşlardır. Bu aydınların üçü de o dönemde gazeteciydiler ve her şeyden önce Arap alfabesiyle gazete çıkarırken karşılaşılan güçlükleri en iyi onlar bilebilirdi. Çünkü Latin alfabesiyle otuz, kırk kadar harf ve noktalama işareti kullanılarak, istenilen yapıt, istenilen gazete hemen basılabiliyordu fakat Arap alfabesiyle bir gazete dizerken ise yüzlerce harf ve işaret kullanmak gerekiyordu bu da işlerin yavaş ilerlemesine sebep oluyordu. Oysa gazete günü gününe basılıp dağıtılması gereken hızlı işi gerekiyordu.

Gazeteci Şinasi, bu sakıncaları ilk görenlerdendir. Arap harflerinin basım bakımından ortaya çıkardığı güçlükler üzerinde durmuştur. Kendi gazetesini çıkaran Şinasi, Arap alfabesi ile bir gazetenin dizgisinde yüzlerce harf ve işaret kullanmanın sıkıntılarını bizzat yaşamış birisiydi. 1869 yılında Avrupa'dan döndükten sonra bu sorunu ele almış ve o yıllarda Türkiye'de basım alanında kullanılan dört yüz kadar Arap harflerinin sayısını 112'ye indirmiştir. Basım işlerinde kolaylık getireceğini umduğu, kendi ıslahı olan harflerle ilk defa yine kendi eserlerinin basımını yapmıştır. Divanı'nı, Tercüme-i Manzume'sini ve Durub-i Emsal-i Osmaniye'sinin ikinci baskısını örnek olarak, bir hattata yazdırıp, sayısını azalttığı bu harflerle bastırmıştır. Yeni biçimde Arap harfleri ve noktalama işaretleri hazırlanmıştır. Şinasi, böylece Arap harflerinin düzeltilmesi yolunda ileri bir adım atmış, bunun uygulamasını da yapmıştır ama Arap harflerinin Latin harfleriyle değiştirilmesini aklından geçirmemiştir (Şimşir, 2008: 60). Gazetecilik dilinin dışında Şinasi, dile iki yenilik daha getirmiştir. Biri halk sözlerinin edebî değerinin olduğunu göstermek (Durub-ı Emsal-ı Osmaniye), diğeri klasik yazma kurallarını çiğnemektir (Şair Evlenmesi gibi) (Berkes, 2019:45).

Ali Suavi de 1869'da Paris'te çıkarmakta olduğu Ulûm gazetesinde alfabe konusuna değinmiştir. Burada Arap harflerinin kusurları bulunduğunu, düzeltilmeleri gerektiğini açıklamış ama o da Şinasi gibi Latin harflerinin alınmasını hiç düşünmemiştir (Girgin, 2009; Koloğlu, 1992).

Ali Suavi, dilin ve özellikle gazete dilinin sadeleşmesini istiyordu. Ali Suavi, Muhbir gazetesindeki "Gazete" başlıklı yazısında, amacın konuları halka ulaştırmak ve anlatmak

olduğunu, halkı yazılanları anlamak için çabalatmak olmadığını açıklamaktadır. Onun için gazetelerin halk dili ile yazılmasını önermektedir (Levend, 2008: 250).

5 Temmuz 1869 günlü Hürriyet gazetesinde Namık Kemal eğitim konusunda bir yazı yayımlar. Ermeni, Rum, Yahudi çocuklarının altı ayda okuma yazma öğrendiklerini, Türk çocuklarının ise yıllar yılı okula gittikten sonra bile bir gazeteyi okuyabilecek durumda olmadıklarını söyler ve eğitim yöntemini eleştirir. Şöyle demiştir:

“Bizim çocuklar beş-altı yaşında mahalle mektebine verilip, iki-üç sene de bir Hatm indirdikleri ve birkaç sene dahi Tecvid ile bu Hatm’ler tekrar olduğu ve beş-altı yıllar Sülüs ve Nesh karaladıkları hâlde, ellerine bir gazete verilse okuyamazlar. Çocuklar da bir tarafa... Anları okutan hoca efendilerin içinde gazete ve tezkire okur ve birkaç satır mektup ve tezkire yazabilir yüzde beş nefer çıkmaz; halbuki Ermeni ve Rum ve Yahudi etfali, mahalle mektebine girdikten altı ay sonra kendi lisanınca gazete ve mektup okumağa ve bir sene sonra kendi mektup yazmağa başlarlar. İkinci sene mukaddimat-ı hisabiyeden ve üçüncüde coğrafyadan elzem olan ufak-tefek şeyleri öğrenirler. İmdi bizim çocukların fitrat ve fetanetçe bir eksiklikleri mi vardır ki, anlar gibi tashil-i fevaid edemiyorlar? Hayır, çocuklarda hiçbir kabahat yoktur; yolsuzluk bilcümle usûl-i tahsilindir" (Levend, 2008: 255).

Bu yazıya ithafen İstanbul’daki İran Elçisi Melkum Han, Hürriyet gazetesine bir mektup göndermiştir. Bu mektupta, İslâmların geri kalışlarının asıl nedeninin Arap harfleri olduğunu söylemiştir. Bu alfabe düzeltilmedikçe İslâmların eğitim ve öğretimde ilerleyemeyeceklerini, Avrupa uygarlığı düzeyine çıkamayacaklarını savunmaktadır. Melkum Han, Arap harflerinin düzeltilmesi ya da değiştirilmesi için yapılan öneriler konusunda Hürriyet gazetesinin ne düşündüğünü sorar. Yanıt bekler. 9 Ağustos 1869 tarihli Hürriyet gazetesinde Namık Kemal, adını açıklamadığı Melkum Han’ın mektubunu yanıtlamıştır. Dile uymayınca harflerin düzeltilmesi ya da değiştirilmesi gerektiğini, yazım ve basım bakımından yarattığı güçlükler nedeniyle Arap harflerinin düzeltilmesini de herkesin benimsediğini söylemiştir. Ama Arap harflerinin bütün bütün değiştirilmesi düşüncesine karşı çıkmaktadır. Yazılarını eski tarzda yazan Ziya Paşa, siyasi hayata atıldıktan sonra yazdığı yazıları hep açık bir dille yazmıştır. Onun içindir ki, dilimizin içine düştüğü kötü durumu, Hürriyet’in 7 Eylül 1869 tarihli nüshasında “Şiir ve İnşa” başlığı altındaki makalesinde dile getirmektedir. Adı geçen makalede Ziya Paşa; insanlar arasında düşünce alışverişi aracının dil olduğunu, düzenli kuralları olmayan ve her eli kalem tutanın insafına kalan bir dilin doğal hâlimden çıkacağını ve bunun sonucu olarak millet iletişiminin bozulacağını iddia etmektedir. Ama Ziya Paşa da harflerin düzeltilmesi veya değiştirilmesi konularına hiç yaklaşmamıştır. Onu sadece dilin sadeleştirilmesi konusu ilgilendirmiştir (Gülmez, 2006: 60).

Tanzimat Döneminin sade nesrinin en dikkate değer temsilcisi Ahmet Mithat'tır. Dil konusunda atalarımızı eleştiren Ahmet Mithat'ın düşüncelerinde; Osmanlıların Orta Asya'dan getirdikleri dili korumuş olmalarını, uygarlıkları ile paralel olarak Türkçeyi de geliştirmiş olmalarını hayal etmektedir. Türkçeyi geliştirmiş olsaydılar şimdi teşekkürü hak edeceklerini ama tam tersine Türkçeyi de halkın elinden alarak Arapça ve Farsça'nın egemenliği altına koymaları yüzünden yergiyi hak ettiklerini ve böylece milleti dilsiz bıraktıklarını belirtmektedir.

Bu sebeple Ahmet Mithat, dilimizi düzeltmek zorunda olduğumuzu, 25-30 yaşına kadar Osmanlıca'yı öğrenmek için zaman harcamanın ilerlemenin karşısında bir engel oluşturduğunu, eğer dile önem vermeyip de yalnızca bilimsel çalışmalar üzerine yoğunlaşmamız durumunda, kendimizi ifade etmemize fırsat bulamayacağımızı, kendimize özgü bir dilimizin olmayacağı ve insanın dilsiz yaşayamayacağını ifade eder ve milletimizin gelişmesini istiyorsak herkesin bülbül gibi şakıması için kendilerine kolaylık gösterilmesini istemektedir.

Ahmet Mithat'ın bu düşüncesinde, Osmanlıca öğrenmenin zor olduğunu ve bu nedenle gelişmelerin önünde büyük bir engel olduğunu savunarak kolay öğrenmeyi sağlayacak bir alfabe var iken Arap alfabesinde ısrar etmenin anlamsız olduğunu dile getirmiştir. Şemsettin Sami ise dilimizde Arapça ve Farsça kelimelerin çok olmasından bahsederek dil zenginliğinin saf arı dil ile mümkün olduğunu bu nedenle yabancı kökenli kelimelerden Türkçenin arındırılması gerektiğini dile getirmiştir (Doğramacıoğlu, 2010).

Kısacası, Tanzimatçılar Arap harflerinin yetersizliğinin, zorluğunun ve okuma-yazmayı etkilediğinin farkındalar. Fakat köklü bir değişikliğe gidilip yeni silbaştan bir alfabeğe geçilmesine karşıdır. Bunun en büyük sebepleri eski yazıyla yazılmış yapıtların okunamayacak olup unutulup gitmesi ve yeni yazıyı alınca herkesin yenibaştan okuma-yazma öğrenmek zorunda kalacak olmasıdır. Bu sebeplerden dolayı aydınlar böyle bir yeniliğe ihtiyaç olmadığını ileri sürmektedir. O dönemde yapılan tek değişiklik Arap harflerinin üzerlerine noktalar konması ve basım alanında Arap harfleriyle işaretlerin sayılarında azaltılma yolunda yapılmıştır (Doğaner, 2005).

Buradaki önemli nokta aydınların, bu konu üzerinde durması ve bu konu hakkında tartışmalar yapılması, düşüncelerin ortaya atılması, net bir karara varılamasa da böyle bir sorunun var olduğunu gün yüzüne çıkarmaları, konu hakkında gerek taraf gerek karşı

düşüncelerle ilgili yazılar yazılıp küçümsenmeyecek derecede düşünce birikiminin oluşmasına sebep olmalarıdır.

I. Meşrutiyet'in ilânıyla birlikte Latin alfabesine geçiş ile ilgili hareketler hız kazanmıştır. Hüseyin Cahit, Celal Nuri, Dr. Abdullah Cevdet ve Kılıçzâde Hakkı gibi yazarlar alfabe değişiminin eğitimin tüm topluma yayılmasında önemli bir ihtiyaç olduğunu ve bu yönde olumlu katkıları olacağını dile getirmişlerdir (Kılıç 1998: 117-124). Bununla birlikte dönemin aydınları tarafından Kur'an'ın Arap harfleri ile Müslümanlara tebliğ edilmesi ve bu bağlamda Türklerin İslam âlemiyle bağının koparılacağı endişesini ileri sürmüştür. Arapçanın İslam âlemiyle siyasi ve kültürel bir bağ oluşturduğunu ve alfabe değişiminin bu bağı olumsuz etkileyeceği ve geçmiş ve kültürel mirasın kaybolacağını savunmuşlardır (Levend, 1972).

Yine bir kısım aydınlar topyekûn bir değişimin yerine alfabeye eklemeler yaparak ve araç harflerinin ayrı yazılarak kolaylaştırılması gerektiğini savunmuşlardır. Harflerin değişimine yönelik girişimlerin ilki 1909'da Maarif Nezaretinde kurulan "İmlâ Komisyonu" tarafından gerçekleştirilmiştir. Daha sonra Recaizâde Mahmut Ekrem Bey'in öncülüğünde 1911 yılında kurulan "İslah-ı Huruf Cemiyeti" adlı dernek tarafından yapılmıştır. Derneğin yayınladığı bildiri Arap alfabesindeki yazılış ve öğrenme güçlüğünden söz edilerek ilmî bir yolla bu konunun halledilmesi gerektiği ifade edilmiştir (Albayrak 1989: 474-475). "Huruf-ı Munfasıla" olarak bilinen Arap harflerinin ayrı olarak yazılması ilk defa Enver Paşanın isteği ile "Ordu Elifbası" olarak Balkan Savaşı sırasında uygulamaya konulmuştur. Sessiz harflerin kolay okunması için araya sesli harfler koyarak bir yazım düzeni geliştirilerek askerler arasında kullanılmaya başlanmıştır (Parmaksızoğlu 1981: 3-4). Ancak geçmişteki tecrübenin bir anda bırakılmasının zor olması sebebiyle karışıklığa sebep olduğu düşünülerek bu uygulamadan vazgeçilmiştir (Canpolat 1981: 57). Benzer değişim hareketleri başarısızlıkla sonuçlanarak eski sistem sürdürülmüştür. Yine bir başka değişim hareketi de Tetkikat-ı Lisanîye Heyeti'nce 1335 yılında hazırlanan Usul-i İmlâ risalesinde, yeni harfler ve şekillerin kabul edilemeyeceği, imlâ harfleri üzerine konulacak işaretlerin de ancak ilkokulların birinci sınıflarına ait kitaplarda ve Lügat Encümeni'nin hazırlamakta olduğu sözlükte kullanılabileceği bildirilmektedir. Öyle ki örneğin Yenigün gazetesinde imlâ risalesini savunan bir yazıda "bir kavmin tebdil-i din ve tebdil-i lisan etmeksizin tebdil-i huruf edemeyeceği" ifade edilmiştir (Levend, 1953). Bir toplumun yazı dilinde kullandığı harflerin temel kültürel değerler arasında ne kadar önemli bir yere sahip olduğu tartışmaların ciddiyetinden anlaşılmaktadır. Bu durum bir bakıma Cumhuriyet idaresinin hedeflediği yeni

bir medeniyet dairesi içinde yer alma azminin ancak bu tür köklü değişimlerle sağlanacağını da göstermektedir.

2.2. Tanzimat Dönemindeki Alfabe Tartışmalarının Sonuçları

Tanzimat Döneminde imlâ konusunda ıslahatın gerekli olduğu fikri herkes tarafından kabul edilmiştir. Bu ıslahat için şunlar önerilmiştir:

- 1- “Arapça ve Farsça kelimelerin imlâsına dokunulmamalıdır. Dilimize bozularak giren kelimeler, o şekli ile muhafaza edilmelidir.”
- 2- “Türkçe kelimelerin imlâsında
 - a. “Hafif üstün ile başlayan Türkçe bir kelimenin ilk hecesini teşkil eden harfe imlâ konmaz. Ancak başka hareketlerle başlayan harfe, hareketin gerektirdiği imlâ harfi konur.
 - b. “Hafif üstün ile başlayan ve böylece biten kelimenin yalnız son hecesine imlâ harfi konur. Başka hareketlerle başlayan kelimelerin ilk hecesine imlâ harfi konularak, onu takip eden hecede, hareke değişmedikçe imlâ harfi konmaz.
 - c. “Tek heceli kelimelere ve bana, sana gibi iki heceli kelimelerin birinci hecelerine imlâ harfi katılmaz.” (Gülmez, 2006: 60)

Bu dönemde imlâ konusunda düşünce ileri sürenleri; imlânın ıslahı için belli çare tavsiye edenler ve imlânın ıslah edilemeyeceğine inananlar diye iki kısma ayırabiliriz. İmlânın ıslah edilemeyeceğine inananlar, çare olarak yeni bir harf sisteminin kabulünü önermişlerdir.

İstanbul’da yayınlanan “Terakki Gazetesi”nin 31 Temmuz 1969 tarihli sayısında Hayrettin imzasıyla “Maarif-i Umumiye” başlıklı bir yazı çıkar. Yazar genel eğitimden söz ederken yazı sorununa da değinmeden edemez. Yazı konusunun nâzik bir sorun olduğunu, Kur’an Arap harfleriyle yazılmış olduğu için, Türklerin ata yadigârı olan bu yazıyı bırakmak istemeyeceklerini söyler. Ama bu harfler değiştirilmedikçe ilerleme olanağı bulunmadığını da ekler. Kur’an harfleri değiştirilmesinin bile öteki bilimler için daha kolay, daha yalın bir yazının bulunabileceğini ileri sürer. (Gülmez, 2006: 61)

İleride gazetecilikte ün yapacak olan Ebüzziya Tevfik, *Terakki Gazetesi*’ne hemen bir yanıt yollar. Üç gün üstüste yayınlanan bu yazıda özetle şunları ileri sürer:

- 1- Eğitimin geliştirilmesi, harflerin değiştirilmesiyle gerçekleşmez. Eğitim yöntemlerini düzeltmekle olur. Keramet Frenklerin harflerinde değil, yöntemin iyi olmasındadır.
- 2- Bütün dünyayı aydınlatan bilgi ışığı bizim kullandığımız harflerden (Arap harflerinden) doğmuştur. Ne vakit bu yadsınırsa o vakit harflerin değiştirilmesi savı benimsenebilir.
- 3- Harfler değişirse, şimdiye kadar yazılan kitapları anlayan kalmaz. Bin yıllık yapıtları yeni yazıya çevirmek gerekir, bu da olanaksızdır. Kur'an için başka, öteki bilimler için başka harf kullanılır mı? Bu, bir dili beceremeyen adama iki dil öğretmeğe benzer. (Gülmez, 2006:65)

Bu tartışmaya başkaları da karşılık verir. Ebuzziya yine karşılık verir. Terakki gazetesi sonunda tartışmayı keser.

Tanzimattan sonra II. Abdülhamit dönemindeki baskıcı rejimden dolayı yazı işlerine ve alfabe sorunlarına bir müddet ara verilmiştir.

İkinci Meşrutiyet döneminde alfabe tartışmaları aynı canlılığıyla tekrar gündeme gelir. Otuz üç yıllık baskı rejiminden sonra Türkiye “Hürriyet”ine kavuşmuştur. Bu kavuşma, bu baskıdan kurtuluşla birlikte her şey yeniden canlanır. Basın, zincirinden boşanır. Özellikle Meşrutiyetin ilk yıllarında tam bir basın özgürlüğü vardır. Her şey tartışılır. Bu tartışmalar içinde Türk Dili de güncel konulardan birisi olmuştur.

1908 yılında, ikinci Meşrutiyetin ilanından hemen sonra harf ve imlâyı düzeltme, düzenleme yoluyla resmî ve özel girişimler olur. Maarif Nazırı Şükrü Bey zamanında “sarf”, “lugat”, “imlâ” Encümenleri ve “İslahı İlmiye Encümeni” adı altında dört encümen kurulur, imlâda bazı kolaylıklar ve düzenlilik aranır.

Tanzimat Döneminde değinilen konular, bu dönemde biraz daha ayrıntılı olarak ele alınıyordu. Bu dönemde de Tanzimat Döneminde olduğu gibi yazı tartışmaları iki ana konuda toplanır:

- 1- Kimi aydınlar, Arap yazısının düzeltilerek Türkçeye uydurulmasını savunurlar. Bunlara “İslahatçılar” denir.
- 2- Sayıları daha az olan kimi aydınlar ise Arap yazısını hepten bırakıp yerine Latin yazısının alınmasını savunurlar. Bunlara da “Latinciler” denebilir.

İkinci Meşrutiyet dönemi aydınlarının büyük çoğunluğu ıslahatçıydı. Arap harflerini tümüyle atıp yerine Latin alfabesinin alınmasını savunmamışlardır. Arap harflerinin Türkçeye uymadığını hemen hemen herkes görüyordu ve Arap alfabesini ıslah etmeyi düşünüyorlardı. Fakat bunu Arap harflerinden vazgeçerek değil de Arap harflerini Türkçeye uydurarak yapma çabası içinde olmuşlardır. Bunun için çaba harcamışlardır.

Islahatçıların üzerinde en çok durdukları konulardan biri de Arap harflerinin bitişik olarak değil, tek tek, ayrı olarak yazılmasıydı. Buna “Huruf-u Munfasıla” deniyordu. Bu görüşte olanlara göre, Türkçe sözcüklerin yazılışında sesli harfler kullanılır ya da sesli harflerin sayıları arttırılırsa ve sonra bu harfler ayrışık olarak yazılırsa, Arap alfabesinin artık bir kusuru kalmayacaktı.

Islahatçılara karşılık Arap harflerinin büsbütün bırakılarak Latin alfabesinin alınmasını savunanlar da vardı. Bunların sayıları çok değildi.

Gazeteci Hüseyin Cahit (Yalçın), çekingen biçimde Latin alfabesinden yana görünüyordu. Bunu da 20 Ocak 1910 tarihli *Tanin Gazetesi*'ndeki “Arnavut Hurufatı” başlıklı yazısındaki sözlerinden anlıyoruz. Özetle şunları söylemiştir (Kerimoğlu, 2008):

“Bugün kullanmakta olduğumuz harflerin Türklük ve Müslümanlıkla ilgisi yoktur. Türkler kendi yazılarını bırakıp bunları sonradan almışlardır. Arap harfleri Peygamber zamanında kullanılmıyordu. Bu duruma göre, Arnavutlar gereksinmelerine elverişli harfleri almakla serbest bırakılmalıdırlar. Latin harflerini benimseyecek olurlarsa kısa zamanda okuma-yazma öğrenecekler, bizi geri bile bırakacaklardır. Bu yüzden onlara engel olmak şöyle dursun, olanak varsa, bizim de Latin harflerini almamız yerinde bir davranış olur.”

İçinden Latin harfleri yanlısı olduğu sezilmekle birlikte, Hüseyin Cahit düşüncelerini açıkça savunamamıştır. Bunda belki rejimin adamı olmasının payı da vardı. İttihat ve Terakki yönetimi Latin harflerine karşıydı. Hüseyin Cahit'te o dönemde yönetimin sözcüsü olduğu için düşüncelerini açık bir şekilde savunamamıştır.

O yıllarda, Latin alfabesinin alınmasını açıkça savunma yürekliliğini gösterebilen aydınlar da çıkmıştır. Bunlardan biri de Celal Nuri (İleri)'dir. Celal Nuri (İleri), alfabe sorununun özüne parmak basıyordu. Arap alfabesinin Türkçenin ruhuna uymadığını belirtiyor, bunların ıslahı gibi düşünceleri bir kenara itiyor ve doğrudan doğruya Latin harflerinin alınmasının savunuyordu. Bu alfabenin evrensel bir yazı olduğunu da belirtiyordu. İlerlemek istiyorsak, hemen Latin harflerini alalım, diyordu.

Meşrutiyet döneminde ilk girişim, 1908'de İstanbul'da kurulan Türk Derneği'nden gelmiştir. İlk üyeleri arasında Müftüoğlu Ahmet Hikmet Bey, Mehmet Emin Yurdakul,

Gaspıralı İsmail ve Azerbaycan Cumhuriyeti Başvekillerinden Yusuf Beyzâde Necip beylerin bulunduğu Türk Derneği'nin 25 Aralık 1908'de yayınlanan tüzüğündeki ikinci madde sadeleştirilmiş hâliyle şöyledir:

“Derneğin amacı; Türk diye anılan bütün Türk topluluklarının geçmiş ve günümüzdeki eserlerini, yaptıklarını, durumlarını ve çevrelerini öğrenmeye ve öğretmeye çalışmak, yani Türklerin eski eserlerini, tarihini, dilini, halk ve aydın edebiyatını, etnografya ve etnolojilerini, sosyal durumlarını ve günümüzdeki kültürlerini, Türk ülkelerinin eski ve yeni coğrafyasını araştırıp ortaya çıkararak, bütün dünyaya yayıp dağıtmak ve dilimizin açık, sade ve güzel, olabilecek surette geniş ve uygarlığa uygun bir seviyeye gelmesine çalışmak ve imlâsını ona göre araştırmaktır.”(Gülmez, 2006:75)

Türk Derneği'ni kuranlar arasında tam bir düşünce birliği yoktur. Dil sorununda düşünceleri aynı değildir. Bu sebepten aralarında uyuşmazlık vardır. Fakat bu uyuşmazlığa rağmen dil konusuna bir aşama getirdikleri de bir gerçektir.

11 Nisan 1911'de çıkan “Genç Kalemler” mecmuasında “Yeni Lisan başlığıyla yayınlanan başmakalede (Ö. Seyfettin) yazı dilinde Türkçe kurallarının hâkim kılınması istenir, Millî Edebiyat için Millî Lisanın gerekli olduğu vurgulanır.

Genç Kalemler'in girişimi, Türk dilinin sadeleşmesi hareketine canlılık getirmiştir. Çünkü Genç Kalemler, Tanzimatçıların bir dilekten öteye geçemeyen düşüncelerini, gerçekleştirmeye çalışmışlardır.

Genç Kalemlerin dil programının esasları şunlardır:

- 1- “Arapça ve Farsça tamlama ve çoğul yapma kuralları asla kullanılmayacak, tekil durumundaki çoğul hariç tutulacak: Sadrazam, kâinat gibi.
- 2- Arapça ve Farsça edatlar kullanılmayacak. Ama, lâkin, şayet gibi Türkçeleşenler hariç.
- 3- Arapça ve Farsça kelimeler şimdilik eski imlâları ile kullanılacak.
- 4- Konuşma dili, Türkler tarafından anlaşılacak tatlı ve güzel İstanbul Türkçesi, şiirde ve nesirde güzelliğe örnek ve ölçü olacak.
- 5- Öz Türkçesi olan kelimeler kullanılacak, Kuzey Türklerinin sözlüklerinden yararlanılacak.
- 6- Kişi isimlerinde Arapça ve Farsça kelimeler yerine Türk adları tercih edilecektir.”
(Gülmez, 2006: 120)

Genç Kalemlerin amacı, konuşma diliyle yazı dilini biraraya getirip, aynı şekilde kullanılmasını sağlamaktır. Uyguladıkları dil programının ilkerinde, yabancı dillerden kelime alınmasının bir sakıncası olmadığı sadece kelime alırken dilbilgisi kurallarının alınmasına karşı olunduğu görülmektedir. Konuşma dilinde de Türkçe karşılığı olan kelimeler tercih edilmektedir.

19 Ağustos 1911’de kurulan Türk Yurdu Cemiyeti’nin kurucuları arasında Mehmet Emin Yurdakul, Müftüoğlu Ahmet Hikmet, Ağaoglu Ahmet, Dr. Akil Muhtar Özden ve Akçuraoglu Yusuf Beyler gibi önemli isimlerle karşılaşmaktayız. Türk Yurdu kadrosu da Türkçü ve Türkçeci bir oluşumdur.

Bu dönemdeki sadeleşme taraftarları, dilin, kötü durumundan çıkması için aşırı tepkiler sergileyerek tüm yabancı kökenli kelimelerin Türkçeden temizlenmesi gerektiğini savunmuşlardır. Böylece Arapça ve Farsça olan kelimelerden başlayarak Türkçeyi sadeleştirmek istemişlerdir. Ancak bu çabalar da sonuçlandırılmamıştır. Hatta tepki çekmiştir. Bununla birlikte Harbiye Nazırı Enver Paşa kendi dairelerinde Türk yazısını değiştirmiştir. Bu yeni yazı bitişik harf usulünü kaldırmış, imlâda sesli harfler kullanılması usulünü getirmiştir. Yazıya “ordu elifbası, Hattı cedid, Enver Paşa yazısı” gibi adlar verilmiştir.

Enver Paşa yazısında, Arap harfleri ayrı yazılıyor, ünsüzler yanında ünlüler de gösteriliyordu. Ancak savaş sırasında ortaya çıkan bu yazı değişikliği denemesi, mevcut okuryazarlık alışkanlıklarını da bozdu ve işleri aksattı. Enver Paşa’nın bu girişimi, aslında bir fantezi değil, derinden hissedilen bir ihtiyacın, alfabenin ıslah edilip dilimize uygun hâle getirilme ihtiyacının, bir göstergesi olarak kabul edilmelidir. Orduda yazışmalarda kullanılmasına rağmen pratik hâle gelemeyen ve benimsenemeyen bu alfabe yaygınlaşmamıştır. (Karakuş, 2018; Kayıran ve Metintaş, 2009; Turan, 2008)

Latin Harfleri resmen kabul edilmeden önce alfabe inkılabı Enver Paşa’nın bu munfasıl yazısıyla bir deneme aşamasından geçmiş ama bu aşama çok dar bir alanda sıkışıp kalmıştır.

Enver Paşa’nın “munfasıl” yazısı için Atatürk’ün Ruşen Eşref Ünaydın’a söylediği birkaç cümlesine Zeynep Korkmaz kitabında yer vermiştir. Bu cümleler “Harf Değişimi” başlığı altında verilmiştir.

2.3. Harf İnkılâbı'nın Gelişim Sürecinde Yazı, Dil ve Alfabe Değişimleri

2.3.1. Yazı Devrimi

1 Kasım 1928 tarih ve 1353 sayılı Türk Harfleri Yasasıyla Arap harflerinin yerine, Latin kökenli yeni Türk harfleri kabul edildi, bu yasa 3 Kasım 1928'de yürürlüğe girdi. Uygulamada resmî defterler, resmî belgeler gibi alanlarda en son 1930 yılının haziran ayına kadar süre tanındı. Böylece bir buçuk yıl gibi kısa bir sürede yeni harfler bütün yazılarda, yazışmalarda uygulama alanına girmiş oldu.

Arap alfabesinde Türk halkının tam olarak söyleyemediği birtakım harflerin bulunmasının yanında Türk basım tekniğinin gelişmesi bakımından da bazı olumsuzlukları bilinen Arap harfleri, telgraf gibi teknik araçları kullanmakta da zorluklar doğuruyordu. Arap harflerinde bir sözcüğü birkaç türlü okumak olasıdır. Sözcüğü, Türkçe “kut” sözcüğü ile Arapça “kuvvet” sözcüğü aynı harflerle yazılır, yine Arapça “gıda” anlamına gelen “kût” sözcüğünün yazımı da aynıdır. “Terzi” sözcüğüyle “dürzü” sözcüğünün yazımı aynıdır. Eski harflerin özelliğinden doğan bu yanlış okumalar, öteden beri halk arasında nüktelere, gülünç öykülere konu olmuştur. Bir yazıyla vilayetin birinden kırk “terzi” isteyen padişaha, kırk “dürzi” gönderildiği, büyüklerimizden dinlediğimiz bu gülünç öykülerden biridir (Ateş, 2011:38).

XIX. yüzyılda Batı'yla tanışan Türk aydınları için Arap elifbasıyla Latin harflerini karşılaştırmak kaçınılmazdı. 1862 yılında Arap harflerini öğrenmenin zorluğundan, basım tekniği açısından ortaya koyduğu güçlüklerden söz eden Münif Paşa, bu yazının “ıslaha muhtaç” olduğunu söylemiştir. (Budak, 2004)

Her tartışma üzerinde görülen istibdat dönemine özgü baskılar, yazımla ilgili tartışmalar için de söz konusudur. Bu tartışmaların ciddi bir aşamaya gelememesinde kuşkusuz bu baskıcı yönetimin etkisi olmuştur. Ayrıca Arap yazısının Kur'an yazısı olarak düşünülmesi, dinsel baskıları da getirdiğinden, alfabe konusunda sağlıklı bir aşamaya varılabilmesi o koşullarda mümkün değildi.

Meşrutiyet'le birlikte II. Abdülhamit'in koyduğu yasaklar kalkınca, yazı konusundaki yenilik denemeleri yeniden canlanmaktadır. Bu denemeler yine Arap harflerini iyileştirme yolunda olmuştur. Yazarları arasında Halit Ziya'nın da bulunduğu ve İzmir'de çıkan

“Hizmet” gazetesinde ayrı bir bölümde yeni bir yazım anlayışı denenmiş ve bu yayın da o günün Maarif Nezareti'nden gelen bir buyrukla durdurulmuştur. Türk diline geçiş sürecinde bazı gazetelerde hem Arap harfleri hemde Latin harfleri birlikte kullanılmıştır. Aşağıdaki resimde bir örneği bulunmaktadır (Şekil 2.1).

Şekil 2.1.Latin Alfabesine geçiş sürecinde gazete örneği Kaynak: <http://iletisimdergisi.gazi.edu.tr> adresinden erişilmiştir.

1910 yılında Tiranlı Arnavutlar, Latin yazısını kullanmak için sadrazamlığa başvurup izin isterler. Bu konuda Şeyhülislamlık'tan görüş istenir. Şeyhülislamlığın verdiği yanıtta; “Kur'an'ın Arap yazısından başka bir yazı ile yazılamayacağı, Kur'an yazılmayan bir yazının İslâm ülkelerinde kullanılamayacağı” düşüncesi yer alır (Ateş,2011:39).

Hüseyin Cahit, “Tanin”de yazdığı “Arnavut Hurufatı” başlıklı yazısında Latin harflerini savunur, Türkçe için de bu harfleri önerir. Aydınlar giderek Arap alfabesinde yeni düzenlemeler yapmak yerine, Latin alfabesini kullanmanın daha doğru olacağını savunurlar; Celal Nuri İleri, Kılıçzade Hakkı bu düşüncüyü savunan yazarlar arasındadır (Beyaz, 2015).

Cumhuriyet Döneminin daha ilk yılında Latin alfabesi yeniden tartışılmaya başlandı. 1923 yılında düzenlenen İzmir İktisat Kongresi'nde, hem de işçi temsilcisi bir delege olan İzmirli Nazmi ve iki arkadaşının Latin harflerini kabulü konusunda bir önerge vermeleri ilginçtir. Ancak genel kurulda bu önerge okutturulmamış, Kongre Başkanı Kazım Karabekir Paşa bir demeç vererek, Latin harflerini kabul etmeyi Hristiyanlaşmakla aynı gördüğünü açıklamıştır. Kılıçzade Hakkı, “İçtihad” dergisinde Karabekir Paşa'ya yanıt verir. “Türklükle İslâmlığı birbirine karıştırmamak gerekir” der. Hüseyin Cahit de Resimli Gazete'de bu tartışmaya katılır. Okur yazar oranını artırmak, geriliği yok etmek için Latin yazısını almaktan başka çıkar yol olmadığını söyler. (Ateş, 2011:40)

Atatürk Latin harflerinin Türk toplumuna neler kazandıracığını iyi biliyordu ve bu nedenle de bir yazı devriminin kaçınılmaz olduğuna inanıyordu. Bu büyük devrimci 1 Kasım 1928'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni açarken şöyle seslenir:

“Sevgili arkadaşlarım; her şeyden önce her gelişmenin ilk yapıtaşı olan soruna değinmek isterim. Büyük Türk ulusuna onun bütün emeklerini kısır yapan çorak yol dışında, kolay bir okuma yazma anahtarı vermek gereklidir. Büyük Türk ulusu bilgisizlikten, az emekle, kısa yoldan ancak kendi güzel ve soylu diline kolay uyan böyle bir araçla sıyrılabılır. Bu okuma yazma anahtarı ancak Latin kökeninden alınan Türk alfabesidir. Yalın bir deneyim, Latin kökenli Türk harflerinin Türk diline ne denli uygun olduğunu kentte ve köyde yaşlı ilerlemiş Türk evlatlarının ne denli kolay okuyup yazdıklarını güneş gibi meydana çıkarmıştır.

Büyük Millet Meclisinin kararıyla Türk harflerinin kesinlik ve yasallık kazanması bu ülkenin yükselme savaşımında başlı başına bir geçit olacaktır.

Uluslar ailesine aydın, yetkin büyük bir ulusun dili olarak elbette girecek olan Türkçeye bu yeni canlılığı kazandıracak olan üçüncü Büyük Millet Meclisi yalnız ölümsüz Türk tarihinde değil, bütün insanlık tarihinde seçkin bir varlık olarak yaşayacaktır.

Baylar, Türk harflerinin kabulüyle hepimize, bu ülkenin tüm yurtsever, yetişkin evlatlarına önemli bir ödev düşüyor; bu ödev, ulusumuzun tümüyle okuyup yazmak için gösterdiği istek ve sevgiye eylemli olarak hizmet ve yardım etmektir.

Sevgili arkadaşlar; yüksek ve ölümsüz armağanınızla Büyük Türk ulusu yeni bir ışık evrenine girecektir.” (TBMM, Zabıt Ceridesi, cilt 5: 1928/1929, s.5)

2.3.2. Dil Devrimi

Türkçenin bilinen ilk yapıtlarından olan Göktürk Yazıtları'na (VIII. yy) baktığımızda çok arı bir dille yazılmış olduğunu görürüz. Çince birkaç sözcük dışında, yabancı sözcük hemen hemen hiç yoktur. Uygurlardan kalan metinlerin de (az sayıda Sanskritçe, Çince ve Taharca sözcük dışında) katışıksız bir Türkçeyle yazıldığı söylenebilir. Daha bu ilk metinlerden Türkçenin kendi kendine yeten bir dil olduğunu anlıyoruz. Türkçenin geçmişteki gücünün, güzelliğinin bir büyük tanığı da Yunus Emre'nin şiirleridir. Böylesine bir ozanı yetiştiren Anadolu, İslamiyet'in etkisiyle daha o yıllarda Arapça ve Farsçanın etkisine girmeye başladı. Selçuklular döneminde Arapça hem bilim dili hem de devlet dili oldu. Öte yandan İran Edebiyatının etkisiyle Farsça sözcüklere de kapı aralanmış, bu iki dilin Türkçe üzerindeki baskısı yüzyıllarca sürmüştür (Ateş, 2011:45).

Beylikler döneminde Karamanoğlu Mehmet Bey, 15 Mayıs 1277'de çıkardığı ünlü fermanıyla herkesin Türkçe konuşmasını buyurur. Ancak bu çıkış da bir yere varamaz. Türkçe giderek yerini Arapça ve Farsçaya bırakır. Bu durumdan XIV. yüzyılda Âşık Paşa şöyle yakınır (Tekin, 1994):

Türk diline kimseler bakmaz idi

Türklere erkiz gönül akmaz idi

Türk dahi bilmez idi bu dilleri

İnce yolu ol ulu menzilleri

Buna benzer tepkiler Anadolu'da iki ayrı dilin ortaya çıkmasını önleyemedi. Bundan sonra Anadolu'da XX. yüzyıla dek Türkçe halkın dili, Osmanlıca sarayın ve aydınların dili olarak yaşadı.

Tanzimat'tan sonra özellikle gazetenin çıkmasıyla zaman zaman halk diline yönelmek gerektiğini söyleyen, bu gereksinimi duyan yazarlar olsa da edebiyat dili bu dönemde de Servet-i Fünun döneminde de gene Osmanlıcadır.

II. Meşrutiyet'in getirdiği özgürlük ortamında dil tartışmaları da hızlandı. Ulusal bilincin uyanması, halka doğru yönelme atılımları, “Türkçenin sadeleşmesi” eylemine uygun

koşulların hazırlanmasında önemli bir etken oldu. İşte bu koşullarda, Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp, Ali Canip Yöntem gibi yazarların başlattığı sadeleşme eylemi başarıya ulaştı. Ziya Gökalp'in dilimizin sadeleşmesi konusundaki düşüncelerini şöyle özetleyebiliriz (Timurtaş, 1994):

- 1- Ulusal dilimize erişebilmek için, yüzyıllardan beri konuşma dili olamayan Osmanlıca hiç yokmuş gibi bir yana atılmalı, halk edebiyatına yön vermiş olan Türkçe benimsenmelidir. Yazı dilinde de İstanbul halkının özellikle İstanbul hanımlarının konuştuğu, Türkçe örnek alınmalıdır. Yani konuşma dili yazı dili hâline getirilmeli.
- 2- Halk dilinde eşanlamlısı bulunan Arapça ve Farsça sözcükler atılmalı, eşanlamlısı bulunmayanlar korunmalıdır.
- 3- Halk dilinde yaşayan, söyleyiş ve anlam yönlerinden yanlış sayılan Arapça ve Farsça sözcüklerin bu bozulmuş biçimleri Türkçe sayılmalı, bu tür sözcüklerin yazılışları da söylendiği gibi olmalıdır.
- 4- Yerlerini yenilerine bırakmış, ölü bir nitelik kazanmış olan eski Türkçe sözcükler yeniden diriltilmelidir.
- 5- Yeni bir terim yapılacağı zaman, önce halk dilindeki sözcükler arasında aranmalı, bulunmazsa Türkçe eklerle Türkçe köklerden türetilmeli, türetme de olanaksızsa Arapça ve Farsçadan alınmalıdır. Teknik alanlarla ilgili sözcüklerse yabancı dillerden olduğu gibi alınmalıdır.
- 6- Arapça ve Farsçanın ekleri, kuralları ve bu kurallara göre yapılmış tamlamaları dilimize sokulmamalıdır.
- 7- Halkımızın bildiği ve kullandığı her sözcük Türkçe sayılmalıdır.
- 8- Ülkemiz Avrupa uygarlığına kesin bir biçimde girmeye kararlı olduğuna göre, bütün çağdaş kavram ve anlamları karşılayacak yeni sözcüklere gereksinmemiz vardır. Bunun için en etkili yol, bu uygarlığın anıtlaşmış yazınsal, bilimsel ve felsefi yapıtlarını çevirmek, o yapıtlardaki kavramlara karşılıklar bulmaktır. (Ateş, 2011:46)

Osmanlıca bu yazarların başlattığı sadeleşme akımıyla giderek etkisini kaybetmeye başlamıştır. Türkçe ülküsü, artık özlemenden eyleme geçmiştir.

Atatürk, Kurtuluş Savaşı'nın ardından yeni bir savaşı başlattı; bu, Türk toplumunu her alanda değiştirme, çağdaşlaştırma savaşıydı. Cumhuriyet ilan edildi; halifelik, saltanat

kaldırıldı; eğitim ve öğretimde birlik sağlandı, yargıda, giyim ve kuşamda yenilikler yapıldı, Uluslararası saat ve takvim benimsendi, tekkeler kapatıldı. Atatürk bu devrimlerle çağdaş ve ileri bir ulus yaratmayı amaçlamıştır.

Yazı konusunda olduğu gibi, dil konusundaki tartışmalar da Tanzimat'la birlikte süregelmekteydi. Cumhuriyet'le birlikte güçlenen ulusçuluk, halkçılık gibi ilkeler dilde de bir devrimi gerektiriyordu. Atatürk'ün deyişiyle “dilimizi yabancı diller boyunduruğundan kurtarmak” gerekiyordu. Harf devriminden sonra Atatürk dil konusunu da ele aldı. 1 Eylül 1992'de okullardan Arapça ve Farsça dersleri kaldırıldı. Bu, dilimizin yabancı sözcüklerden arınmasında önemli bir adımdı. Harf devrimi için kurulmuş olan “Dil Encümeni” bir yandan dilimizin arıtılması için de çalışmalar yapmıştır (Bulut, 2014).

12 Nisan 1931'de Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti kuruldu. Tarihimiz kadar dilimizin araştırılması da önemliydi. Atatürk “Artık dil işlerini düşünecek zaman gelmiştir” dedi. 12 Temmuz 1932'de Türk Dil Kurumu (o zamanki adıyla Türk Dili Tetkik Cemiyeti) kuruldu. Ardından 26 Eylül'de Birinci Türk Dil Kurultayı toplandı (Bu tarih her yıl ülkemizde Dil Bayramı olarak kutlanıyor.) (Başçetinçelik, 2008).

1934 yılında toplanan II. Kurultay'da da derleme, dilbilgisi, kitap tarama ve folklor çalışmaları sürdürüldü. Soyadı yasası da aynı yılda çıkmıştır. II. Kurultay bir bakıma I. Kurultay'ın ürünlerinin sergilendiği ve tartışıldığı kurultay olmuştur. III. Kurultay'da ise köken sorunlarını çözmeye bir kuram, bir öneri niteliğinde Güneş Dil Teorisi ağırlık kazandı. Bu kurama göre başka dillere bağlanamayan sözcükler Türkçe idi. (Ateş, 2011, 47)

XIX.yüzyılın ikinci yarısı ile XX. yüzyılın başlarındaki alfabe devrimine kadar alfabeyi, geniş kitleleri eğitmekte ve basın alanında ortaya çıkan ihtiyaçları karşılamakta yararlı bir araca dönüştürmek amacıyla dilin ıslahı gündeme getirilmiştir. Dilin ıslahıyla aslında, biri dilbilgisiyle diğeri yazımla ilgili iki farklı husus kastedilmektedir:

Bunlardan birincisi, yazı dilinde konuşma diline yakın bir söz varlığı ve söz diziminin kullanılması diğeri ise alfabenin bazı düzenlemelerle kullanışlı hâle getirilmesidir.

Söz varlığında ve söz diziminde Türkçeleşme sorunsuz gelişmiştir. Nitekim daha 20. yüzyılın başlarında sade bir Türkçeyi savunan Ömer Seyfettin gibi yazarların eserleri halk tarafından büyük ilgi görmüştür. Alfabe konusunda ise zaman zaman çok sert geçen tartışmalar harf devrimine kadar devam etmiştir. 1923'e kadar harflerin ıslahı konusunda lehte ve aleyhte çok sayıda yayın yapılarak çeşitli öneriler ileri sürülmüştür.

Türk yazı devriminin gerçek önderi ve mimarı Kemal Atatürk, yıllarca düşünüp taşındıktan ve zamanlamasını iyi yaptıktan sonra, 1928 yılında harekete geçmiştir. İlk defa 10 Ağustos 1928 gecesi, İstanbul’da Gülhane parkında bir eğlencede açıkça halkın önünde konuşmuş ve “arkadaşlar, güzel dilimizi ifade etmek için yeni Türk harflerini kabul ediyoruz” demiştir. “Kabul edeceğiz” değil, “ediyoruz” şeklinde ifade etmiştir.

1 Kasım 1928 günü “Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkındaki Kanun” Türkiye Büyük Millet Meclisinden geçerken, yolun yarısı zaten aşılmış ve Türkiye yarı yarıya yeni yazıya geçmiş bulunuyordu. Yasanın çıkması beklenmeden yeni yazı ülkeye yayılmıştı. Devlet daireleri, okullar, basın yeni yazıya geçmişlerdi. Yasa, bu durumu hukukî temele oturtup pekiştirdi. Kısa süre içinde yeni yazı kullanma zorunluluğu getirdi. Basın 1 Aralık 1928’de, devlet daireleri ise en geç 1 Ocak 1929’da yeni yazıya geçmek zorundaydılar. Gerçekten Türk harfleri yasasının çıkışından sonraki iki ay içinde, 1928 sonunda, Türk yazı devrimi tamamlanmış oldu. Arap yazısı Türkiye’de tarihe karıştı. Yeni Türk harfleri Türkiye’ye egemen oldu (Şimşir,1992: 38).

2.3.3. Harf Değişimi

“Aynı başkumandan vekili paşa, bir ara, harfleri biliyorsunuz daha yeni bir biçime sokmak istemişti. Onların her birini, kendi emri ile birbirinden ayırtmış; resmî kağıtların, gemi teknelerinin üstüne, isimleri teker teker harf hâlinde yazdırtmıştı! ...

76 numarada, Miriliva Mustafa Kemal Paşa’nın dudaklarında aynı büklümü ve yüzünde aynı azımsar gülümsemeyi buluyordum.”

“— Pek güzel!” diyordu. “İyi bir niyet; fakat yarım iş, hem de zamansız! ... Harp zamanı harf zamanı değildir. Harp olurken harfle oynamak sırası mıdır? Ne yapmak için? Konuşmaları ve hassaten yazışmaları kolaylaştırmak için mi? (O günkü söyleyişle “muhaberati ve muhaverati teshil için mi?”) Bu şimdiki şekil hem yazmayı hem okumayı hem de anlamayı ve binaenaleyh anlaşmayı eskisinden fazla geciktirir ve güçleştirir! Hız isteyen bir zamanda, böyle yavaşlatıcı, zihinleri yorup şaşkıncu bir teşebbüse girişmenin maddî, amelî ve millî ne faydası var? ... Sonra da mademki başladın, cesaret et; şunu tam yap, medenî bir şekil alsın, değil mi Efendim?” demiştir. (Korkmaz,1992: 120)

Kurtuluş Savaşı günlerinde Mustafa Kemal Paşa, 16 Temmuz 1921’de yapılan Maarif Kongresi’ndeki konuşmasında, Türk milletini bir an önce cehâletten kurtarmayı başta gelen amaç olarak belirtir ve millî kültürümüzü çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkarmayı hedef olarak gösterir. Aynı yıl Maarif Vekaleti tarafından sarf, imlâ, lügat encümenleri kurulur.

Yazıda bazı kolaylıklar ve düzenlemeler yapan encümen, sarf ve imlâ broşürleri yayınladı. Arap harfleri yerine Latin harflerini teklif eder ama taraftar bulamaz.

Kurtuluş Savaşı'nın bitmesinden sonra, halkın asıl kurtuluşa “kafası aydınlandığı” zaman kavuşacağına ve hızla yükseleceğine inanan M. Kemal Paşa'ya arkadaşlarından biri şu soruyu sorar:

-İşte memleketi kurtardın, şimdi ne yapmak istersin?

Cevap çok anlamlıdır:

-Maarif Vekili olarak millî kültürü yükseltmeye çalışmak en büyük emelimdir.

Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinde harf inkılâbı üzerindeki tartışmalar belli bir yol izlemiş olsalar da bu konuda tam bir neticeye varılamamıştır. Bu tartışmaların en büyük etkisi, aydınlar üzerinden halkın bilgilendirilmesi ve belli bir düşünce yapısının oluşması yönünde olmuştur.

Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinde olduğu gibi Cumhuriyet Döneminde de harfler konusundaki tartışmalar devam etmiştir.

Bu dönemde, Arap harflerinin bırakılmasını ve yerine Latin kökenli bir alfabenin alınmasını isteyenler, yazı konusuyla halkçılık arasında bir ilişki kurmaktaydılar. Halk egemenliğinin, herkesin yazıp okuyabileceği bir alfabe ile gerçekleştirilebileceğine inanmaktaydılar. Türkiye Cumhuriyeti, Batının halkçılık düşüncesini gayet bilinçli bir şekilde benimsediği için devletin, eğitiminin, biliminin, edebiyatının ve basınının yönünü de halka doğru çevirmesi zorunlu görülmektedir. (Gülmez, 2006, 85) Kısaca, alfabede yapılan değişiklik, halk egemenliğini benimsemiş bir devletin en temel görevi sayılmaktadır.

Arap ses uyum ve ses çıkış kaynaklarına özgü harflerin, bir komisyon tarafından alfabeden atılarak Arap alfabesinin düzeltilmesi teklifine karşı, Latin harfleri taraftarları, böyle bambaşka bir alfabe meydana çıkacağını ve bu durumun alfabe değiştirmekten daha zor olacağını ileri sürmekteydiler (Çelik, 2018).

Celal Nuri'ye göre; birkaç yüzyıllık dili ve edebî geleneği olan memleketlerde, dili kelimelerinden ayırmanın boş bir girişim olacağı açıktır. Bütün bunlara rağmen şiir ve edebiyat dilimiz önemli bir aşama kazanmıştır. Artık bütün şiirlerde Türkçe hâkim olmaya başlamıştı. Dil, İstanbul lehçesini kazanabilecek bir alana doğru yönelmiştir (İleri,2015).

Latin harfleri taraftarlarına göre, Arap alfabesinin bir sakıncası da onun düşünce yazısı sisteminden bazı özellikler taşıması, fonetik bir yapıya ulaşmamış olması, dili kelime kelime

öğrenmeye mecbur eden bir durum göstermesiydi. Bunun sonucu olarak da Batıda herkes bilgi edinmek için okumayı yazmayı öğrenirken, bizde eğitim ve öğretim bitip, fikren olgunlaştıktan sonra okuma yazma gerçek anlamda öğrenilebiliyordu (Kayıran ve Metintaş, 2009).

Ahmet Cevat, matematik ve kimyada uluslararası işaretlerin kullanılması ve ders programlarının değişmesi, Latin harflerine yönelişin bir göstergesidir (Karahana, 2004).

Harflerle gelişme arasında yakın bir ilişki de kuruyorlardı. Arap harfleri taraftarlarının, Japonya, geçmişine bağlı kalarak ilerlemiştir. Gelişme harf değiştirmek ile değil, çalışmak, hem de çok, pek çok çalışmakla elde edilir, iddiasına karşılık; Latin harfleri taraftarları, harflerin gelişmeye doğrudan etki ettiğini ileri sürüyorlardı. Mesela Celal Nuri'ye göre, hiçbir millet yoktu ki, gelişmiş olsun da dili geri kalsın. Fakat vaktiyle gelişmiş, sonradan gerilemiş bir milletin dili de gelişmiş olabilir (Gülmez, 2006: 90).

İsmail Şükrü; Türklerin eğitimsizlik yüzünden hâlâ gelişme aşamalarının ilki olan çobanlık ve ekincilik devrinin ilk basamaklarında yaşadığını, ilkel bir durumdan daha gelişmiş bir duruma geçmek için harflerin acilen değiştirilmesi gerektiğini yazmaktadır.

Arap harflerinde ısrar etmek, Türk'ün gelişme ve ilerlemesine karşı çekilmiş bir engelin devam etmesine göz yummak demektir. Geçen yüzyılların tecrübesi bize ispat etmiştir ki, ticarete, sanayide ve ziraatta geri kalmamızın başlıca sebebi yazımızdır.”

Arap harfleriyle asrın istediği hız ve kolaylıkla yükselmemiz imkânsızdır. Öyleyse daha henüz hiçbir şeyimiz yokken bu zarardan dönmeliyiz ki, gelecek kuşaklar rahmet yerine lanet okumasınlar.” Zaten Mustafa Kemal de “Her türlü ilerleme ve gelişmeye yetenekli olan ulusumuzun toplumsal ve fikrî inkılâp adımlarını kısaltan engeller mutlaka kaldırılmalıdır.” diyerek bu yolda gerçek hedefi göstermiştir (Gülmez, 2006:88).

Başka bir bakış açısıyla yaklaşıldığında harfler, milliyetçilikle ilgili düşünülmekteydi. Bunun sebebi millî duyguların oluşmasında ilham olan araçların en başında dil bulunmaktadır. Bir devlet diline ne kadar sahip çıkarsa, kişilerdeki milliyet duygusu da o derecede yükselir.

Ahmet Cevat da aynı konuya dikkat çekmektedir. Millî devletin kuruluşunda dilin rolüne işaret etmektedir. Türk İnkılâbının kabul ettiği iki ana ilkedden birisi millî devletin kurulması, öteki de Batı uygarlık dairesi içine girmektir. Ona göre, Milletleşme sürecini tamamlayabilmek için halkın diline dönmek gerekiyordu.

Muallim Lütfi Bey, Latin harflerinin kabulünün Türkler için millî yararlar sağlayacağına, edebiyatın kendi millî dairesinde gelişerek aslını bulacağına inanmaktadır.

Falih Rıfki, Türklerin Arap harflerini bırakmasını, Türklerin kafasını Arap kaynaklarının etkisinden kurtarmasını sağlayacak ve millî kılacak bir girişim olarak görmektedir (Gülmez, 2006: 88).

Sonuç olarak, görülüyor ki toplumun bütün sorunlarında karşımıza çıkan ikilik yani zıt görüşler, dil ve alfabe konusunda da kendisini göstermektedir. Alfabenin sadeleşmesini isteyenler ve istemeyenler, Latin harfleri taraftarları ve Arap harfleri taraftarları gibi. Bu ikililiğin bu karmaşalığın asıl nedeni, Tanzimat ile yoğunlaşan Batı etkisinin hızlandırmış olduğu bir kültür ikileşmesidir.

Cumhuriyet Döneminde Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemlerinde olduğu gibi kararsız ve ikili bir tutum yoktur. Bu tutumlar terk edilmiş yerini kararlı ve tutumlu düşünceler almıştır. Bu dönemin en önemli özelliği, ortada olan sorunun, ilk önce ne olduğu belirlenip daha sonra bu sorunun nasıl, hangi yolla ve hangi yöntemle çözüme kavuşacağı yönünde netlik kazanmış olmasıdır. Yani bu dönem çözüme yönelik bir dönem olmuştur. Arap harfleri dışında çözümler aranırken, ulusun bağımsızlığının sadece siyasal alanda kalmakla gerçekleşmiş olamayacağı anlaşılmış, dilin ve harflerin bağımsızlığının da siyasal ve ekonomik bağımsızlık kadar önemli olduğu fark edilmiştir (Sezer, 2011).

2.4. Harf İnkılâbı ve Etkileri

İnkılâp, mevcut bir durumu, kurulu bir düzeni kaldırıp değiştirmek yerine yeni ve daha iyi bir durum ve düzen yerleştirmesidir. “Harf inkılâbı” veya “Yazı inkılâbı” diye adlandırdığımız bu inkılâp, Arap alfabesi yerine Latin alfabesi temelindeki millî bir Türk alfabesini geçerli kılan bir değişimin ifadesidir (Korkmaz, ty).

Dilde devrim alfabenin değiştirilmesiyle başladı. Bir ulusun tarih yazabilmesi, kültürünü yazılı olarak üretebilmesi ve gelecek kuşaklara daha eksiksiz aktarabilmesi için ulusal bütünlüğü temsil eden bir dilin varlığı zorunluydu. Ama aynı zamanda da diğer ulusların tarihlerinden ve kültürlerinden haberdar olabilmek, bilimsel etkileşimde bulunabilmek, iletişim kurabilmek için evrensel niteliği olan bir yazı sistemi gerekiyordu. Bunun için de öncelikle alfabenin değiştirilmesi yoluna gidildi (Güngör, 2007: 19).

Arap harflerinin okunup yazılmasındaki güçlük ve Türkçenin seslerini tam karşılayamadığı konuları, 1862’de Antepli Münif Efendi tarafından dile getirilmiş, Ziya Gökalp, İsmail Hakkı Baltacıoğlu gibi toplumbilimcilerle tartışılmıştır. Bu arada Arnavutların ve Azerbaycan Türklerinin Arap harflerini bırakıp Latin harflerini kabul ettikleri görülmüş, Türkiye’de ise konu, Kılıçzade Hakkı’nın dediği gibi “Arapça dışındaki harflerle Kur’an yazmanın günah olup olmadığı” noktasında toplanmıştır.

Nitekim İzmir İktisat Kongresi’ne İzmirli Nazmi ile iki arkadaşı tarafından verilen önerge Kongre Başkanı Kazım Karabekir Paşa tarafından “Latin harfleri İslâm birliğini bozar” gerekçesi ile okutulmayınca Kılıçzade Hakkı Bey makalelerinde, “Biz yalnız Müslüman mıyız? yoksa hem Türk hem Müslüman mıyız? Eğer yalnız Müslüman isek bize Arap harfleri yetişir ve Arap dili gerekir. Eğer Türk isek “Türk kültürü”ne muhtacız. Bu kültür ise her şeyden önce dilimizden başlayacaktır. Arap harflerinden başka harflerle Kur’an yazmak küfür değildir. İşte sorunun özü buradadır.” diye yazmıştır (Giritli, ty).

Atatürk’e göre iyi eğitilmiş bilinçli bir toplum, Cumhuriyet yönetiminin yerleşmesi ve yaşaması için gereklidir. Böyle bir toplumu oluşturmak, öncelikle okuma yazmanın kolay öğrenildiği bir alfabe ile mümkündür. Bu noktada bir harf inkılâbı kaçınılmazdır ve yapılmalıdır (Dönmez, 2009). Onun için alfabe değişikliği kesinlikle gerekli idi. Kendisi bu konudaki tutum ve kanaatini “Yapmamıza imkân hasıl olan işleri yapmazsak tarih bizi muaheze eder.” cümlesiyle ifade ediyordu (Tekin, 1988: 98).

Atatürk inkılâplarının temel ilkesi, Türkiye Cumhuriyeti’nin sadece siyasi yönden değil sosyal ve kültürel değerler bakımından da çağdaş bir devlet hâline dönüşmesidir. Dolayısıyla harf inkılâbı da millî değerlere bağlı çağdaşlaşmanın yapı taşını oluşturmaktadır. Türk toplumunun diline, kültürüne, içinde yaşadığı ülkesine, devletine sahip çıkabilmesi, eğitim birliğine ve millî bir eğitim sistemine kavuşabilmesi, okuma yazmanın kolaylaştırılıp eğitim düzeyinin arttırılabilmesi için her şeyden önce kendi dil yapısına uygun, yeni ve kolay öğrenilebilir bir alfabeyle mümkün olacaktır.

Atatürk’ün Türk toplumunda bir harf inkılâbı yapılması gerektiğine dair düşüncesi oldukça eskidir ve Cumhuriyet öncesi yıllara dayanır.

Öncelikle Atatürk’te bu düşüncelerin oluşmasını onun Batı ile ilk karşılaşmasında yani doğum yeri olan Selanik’te aramak gerekir. Bilindiği gibi Atatürk Selanik’te doğmuş çocukluğunu burada geçirmiştir. Selanikle ilgili biraz geriye dönersek şu değerlendirmeyi yapabiliriz: Bu yıllar tarih içerisinde akıp giderken Selanik, Avrupa ve Osmanlı

imparatorluğu arasında bir köprü, bir geçit yeridir. O dönemde Makedonya diye anılan bu yer ve çevresi imparatorluğun Avrupa'daki son toprakları ve aynı zamanda İstanbul'un batıya açılan son penceresidir. Makedonya, insanda yazı bilincinin erken uyanmasına en elverişli yörelerden birisidir. Kültürel yönden oldukça kalkınmış olan bölgede öteden beri üç yazı kullanılıyordu. Türkler Arap alfabesi, Rumlar Yunan alfabesi, Slavlar ile Bulgarlar da Kiril alfabesini kullanıyorlardı. Bu bölgenin en önemli merkezlerinden olan Selanik ise, adeta bu alfabelerin ve Latin alfabesinin kesiştiği dört yol ağzıydı. Bir ticaret şehri olan bu kente deniz ve demir yoluyla gelen tüccarlar vasıtasıyla Latin alfabesi de girmiştir. Bu dört alfabenin kullanıldığı Selanik bu hâliyle bir alfabe cümbüşü idi. Bu sebeple çocukluğundan itibaren onun belleğinde değişik yazıların iz bırakmaya başladığını söylemek yanlış olmayacaktı.

Bu durumun bir sonucu olarak Atatürk'te yazı bakımından uyanma veya bilinçlenme daha çocukluk yıllarında başlamıştır. Bu konudaki düşüncelerinin oldukça belirginleşmiş ve kesin olduğunun delili olacak şekilde 25 yaşlarına geldiğinde, Bulgar Manolov'a ileride bir yazı devrimi yapmak gerektiğinden bahsetmiştir. O'na "Batı uygarlığına girmemize engel olacak kılık kıyafetimize kadar her şeyimizle Batılılara uymalıyız ve emin olunuz ki bunların hepsi bir gün olacaktır." diyerek bu konudaki kararlılığını göstermiştir (Dönmez, 2009).

Agop Dilaçar'ın 1916 yılına ait Atatürk ile ilgili bir hatırası vardır. Anlattığına göre, 1916'da Budapeşte'de Macar Türkoloğu Gyula Nemeth tarafından yayınlanan *Türkische Grammatik* adlı eserini Atatürk'e vermiş ve Atatürk de bu kitap ile Türkçenin Latin harfleriyle yazılışını görmüştür. Bu yolla Atatürk'ün, Latin harflerini kabul etme düşüncesine biraz daha yaklaşmış olduğu söylenebilir (Gülmez, 2006: 91).

Atatürk inkılâp yaparken tasarladığı şeye son şeklini vermeden önce basında, meclislerde, toplantılarda ve cemiyetlerde leyhte ve aleyhte tartışmalar yaptırır, onlardan alacaklarını aldıktan sonra uygulardı. O, insanların alışkanlıklarından ne kadar zor vazgeçtiklerini, değişim girişimlerinin yarattığı direnme duygusunu yakından tanıyordu. Bu nedenle, öyle bir yenilik yapılmalı, öyle güçlü bir sistem kurulmalıydı ki, bin yıllık eski ve köklü sistem kalkmalı, bir daha aranmamalıydı. İşte harf inkılâbında izlenen yol buydu (Binark, 2002).

Atatürk, gerçekleştirmeyi planladığı işleri kendi başına yapıyormuş gibi bir görüntü vermemiştir. Halka veya meclise mâl etmiş ya da mutlaka hükümeti de işin içine katmıştır. Eğitim işleri ve harf inkılâbı konusunda da gelenek bozulmamış ve en başından beri

hükümeti bu işin içine çekerek icraatların hükümet marifetleriyle gerçekleştirilmesini sağlamıştır (Dönmez, 2011).

1922'nin haziran ayı içinde bir gece saat üçe kadar Mustafa Kemal; Adnan Adıvar ve Halide Edip Adıvar ile Türkiye'nin gelecek günlerindeki Batılılaşmasından dolayı ilerleyeceğini söylemiştir. Bütün memleketi Batılılaştıracağını ve Latin harflerini bile kabul edebileceğimizi ancak bunun için sıkı tedbirler alınması gerektiğini söylemiştir.

1923 yılında İzmit'te gazetecilerle görüşmesinde de harfler konusu gündeme gelmiştir. İstiklâl Mahkemesi'nden kurtulan birkaç gazetecinin ricaları üzerine, Gazi tarafından İzmit'te bu gazeteciler kabul olunmuşlardır. Hata yaptıklarını kabul ettikleri için bu gazeteciler affedilmişlerdir.

Samimi bir ortamda süren görüşme hakkında Mustafa Kemal şu bilgileri vermektedir:

“Ben çok memnun ve mesrur idim ki, memleketin aydın kalem ve söz sahipleriyle bir araya gelmişim. Artık uyanıklıklarına güvenerek dedim ki: Ben hilafeti kaldıracam! Hazır bulunanlar, biri dışında (Hüseyin Cahit), görüşümü kabul ettiler...”

“O gazeteci şöyle dedi:

“Halife kalmalıdır. Fakat siz ki, bu kadar inkılâpların yaratıcısısınız, millete Latin harflerini kabul ettiriniz.

“Ben de ona şu cevabı verdim:

“Henüz bu hususta kimseye kesin bir söz veremem. Daha beklemeye mecburum.

“Ben basit bir adamım, yani ben düşündüklerimi önce milletimin arzusuna, ihtiyaç ve iradesinde görmeyi şart sayan ve bunu gördükten sonra ancak, tatbiki ile kendimi mükellef bilen bir adamım.

“Her insanın mensup olduğu toplum için düşündüğü bin bir düşünce olabilir. Fakat sağını solunu dinlemeden söylenmiş sözler, benim düşünceme göre uzun ve derin denemelerle incelenmedikçe uygulama alanına çıkmazlar. Her toplumsal işte bireysel düşünüşün, umumi ihtiyaç ve iradeye uygun olduğunu hissetmemiş olanlar mutlaka başarısızlığa mahkumdurlar (Gülmez, 2006: 92).”

1923-24 yıllarında tartışılmakla birlikte TBMM'nde Arap harflerinin yetersizliği konusunu ilk dile getiren İzmir Milletvekili Şükrü Saraçoğlu olmuştur. Alfabe konusunda tartışmalar devam etmiş ve kesin olarak reddedilmiştir. Başta Başbakan İsmet Paşa olmak üzere tüm hükümet örgütü ve bürokrasi yeni harflere karşı çıkmıştır. İsmet Paşa açısından yeni harflere direnmenin en büyük nedeni, bütün askerî ve mülkî daireler ile İstanbul Darülfünûnu ve ayrıca tüm basın ve matbaalardaki yükün hükümetin üzerine büyük bir yük getireceği endişesidir. Nitekim 1928'de yaptığı konuşmada İsmet Paşa:

“Okuma yazma güçlüğü, tüm devlet yaşantısını felce uğratacak bir devrimi gerektirecek bir zorunluluk sayılabilir mi? Ulusların uygarlık açısından ileri ya da geri

olmaları yazılarının kolaylık ya da güçlüğü ile ölçülemez. Yüzyıllardan beri kullanılan yazı, bundan sonra da pekâlâ devam edebilir. Bilginler, tüm okuryazar kişiler, hece sınıfı çocuklarına dönecekler. Yazı değişirse kütüphaneler dolusu el yazısı basma yapıtlardan nasıl yararlanılacak?” diyerek açıklamada bulunmuştur (Gülmez, 2006: 93).

İsmet Paşa daha sonra harf inkılâbının aşamalı olarak yapılmasını öngörmüşse de Atatürk’ün kararlılığı karşısında bu konudaki direnci kırılacaktır.

1924 yılında bu tartışmayı başlatan Saraçoğlu’nun, Meclis’teki konuşmasının da Mustafa Kemal tarafından harf değişikliği için ortamın müsait olup olmadığı yönünde bir sondaj çalışması yapmak amacıyla yaptırılmış olması çok muhtemeldir. Buradan ortaya çıkan kanı, henüz böyle bir değişikliğin yapılmasının erken olduğu yönündedir.

1925’te bir gün Atatürk, Yahya Kemal’e, “Bu kitaplar güzel ama bütün halkımıza okutmak ve bu harfleri öğretmek güç, onun için bazı yenilikler düşünmeli ve Latin harflerini kabul etmeliyiz.” diye söylemiştir.

22 Mart 1926 tarihli Maarif Teşkilatı’na dair Kanununun 1. maddesinde şöyle denilmektedir:

“Türk dili ve bununla ilgili bütün bilimsel konularla meşgul olmak üzere Maarif Vekaleti’nde bir Dil Heyeti kurulmuştur. Heyet üyelerinin ne şekilde tayin edilecekleri ve vazifelerinin sınırı İcra Vekilleri Heyeti’nce (Hükümetçe) yapılacak bir talimatnâme ile gösterilir (Gülmez, 2006: 98).

1926 yılında yapılan Bakü Türkoloji Kongresi’nde Latin harflerinin de ele alınması, konunun Türkiye’de yeniden gündem maddesi olmasını sağladı. Bakü Kongresi’nde ele alınan en önemli konu, Türklerin Arap harflerini bırakıp yerine Latin harflerini alması üzerinedir. Kongre 101 olumlu, 7 olumsuz ve 6 çekimser oyla, Latin harflerinin alınması kararını Türklerin kendilerine bırakmıştır (Şimşir, 2008: 96).

2.4.1. Harf İnkılâbı’nın 1928 Yılında Gerçekleşmesinin Nedenleri

Yeni Türk harflerinin kabulünün 1928 yılında gerçekleşmesi rastlantı değildir. Bunun önemli nedenleri vardır. Yazıda yapılan bu köklü değişiklik, yeni kurulan Türk devletinin gerektirdiği yeniliklerden biridir. Çünkü Cumhuriyet, köklü bir düzen ve siyasal yapı değişikliği demektir. Osmanlı Devleti’nin çağdaşı kurumlarını yıkmak, kültürel değerlerini, millîleşme ve çağdaşlaşma doğrultusunda değiştirmek girişimleridir. Bu girişimlerin

gerçekleşmesi, büyük ölçüde Türk toplumunun, Cumhuriyet'in getirdiği yeni değerleri benimsemesine, yaşantısını bu değerlere göre düzenlemesine bağlıdır (Tongul, 2004).

Yazı, çağdaş uygarlık değerlerini Türk insanının yaşantısına geçirmede bir araçtır. Başka bir deyişle, toplumun hem alt yapısını hem de üst yapısını belirleyen çok boyutlu bir araçtır. Bu anlamda, eski kültür değerlerini bırakıp yenilerini alabilmek için harf inkılâbı zorunlu olmuştur. Ancak, bu yolda bilinçlenme kolay olmamış, alfabe sorunu geçirmesi gerekli aşamaları bir bir yaşamıştır. Her kültür değişikliği olayının ardında olduğu gibi bu sorunun ardında da altmış yılı aşkın önemli bir geçmiş ve birikim vardır. Buna rağmen, Cumhuriyet'in ilk yıllarında Harf İnkılâbını gerçekleştirmek mümkün olamamıştır. Çünkü yazı, kültürün en belirgin ve etkin araçlarından biri olduğundan, yazının değişmesi, bir toplumun bütün kültür değerlerinin yok olması anlamına gelir ki yaklaşık bin yıldır kullanılan ve kök salan Arap yazısının atılması, bu bakımdan hiç de kolay olmamıştır. Arap alfabesine dayalı olan yazı, eski toplumun ve eski kültürün bir simgesidir. Dolayısıyla eski siyasal iktidarın da ayrılmaz bir parçasıdır. Ayrıca Arap yazısı Kur'an'ın yazısı niteliğini taşıdığı için Türk toplumunun gözünde kutsal bir anlamı da vardır (Tongul, 2004).

Atatürk'ün çağdaşlaşmak amacıyla yaptığı girişimleri açıklayan “inkılâp” kavramının temelinde bir toplumda kültürel yapının değişmesi için yeni kabul edilecek kültür değerlerinin, alıcı toplumun eski kültür değerleri ile uyuşması gerektiği bulunmaktadır. Bu nedenle, yeni kültürle uyuşmayacak olan eski İslâm dinine dayalı kültür değerlerinin terk edilmesini istemiş ve bunların yerine alınacak yenilikler ile uyuşmayı sağlayacak yeni bir temel kültür ögesini yani “laiklik” ilkesini ve kavramını getirmiştir.

Nitekim Atatürk, bu uyuşmazlığı şöyle açıklamıştır: “Türk toplumunun üzerindeki dinî baskının olumsuz etkilerini kaldırmak suretiyle, Türkiye’de radikal bir batılılaşma ve modernleşme sağlanabilir.” (Tongul, 2004).

O hâlde Türk toplumunu geleneksel kültür tipinden, modern kültür tipine doğru dönüştürme çabalarında her şeyden evvel, laiklik ilkesine dayanmanın zorunlu olduğu açıktır. Başka bir deyişle, laiklik gerçekleşmeden köklü yeniliklerin yapılması mümkün değildir.

M. Canbolat'a göre; “..... 1862 dolaylarında başlayan ve oldukça uzun bir serüven geçirdikten sonra, Cumhuriyet Dönemine değin gelen Latin harfleri konusu. Büyük Atatürk'ün işe el koymasıyla, çok kısa bir süre içerisinde çözüme ulaşmıştır. Daha önce olabilir miydi? Sorusu akla gelebilir. Yanıtım, olamazdı biçiminde olacaktır. Yazı değişimi gerçekte Atatürk devriminin bir parçasıdır. Laiklik ilkesi benimsenmeden bir yazı değişikliği yapılamazdı. Ekin siyasamızda köklü değişiklikler yapılmadan bir yazı değişikliği yapılamazdı.

İmparatorluk düzeni içerisinde bir yazı değişikliği yapılamazdı. Ulusçuluk akımı gelişmeden bir yazı değişikliği yapılamazdı. Kısacası Cumhuriyet kurulup, Atatürk ilkeleri birer birer kurumlaşmaya başlamadan bir yazı değişikliği yapılamazdı.” (Tongul, 2004).

Gerçekten de harf inkılâbı'na kadar geçen süre içinde “laiklik” ilkesine bağlı kalınarak, ülkede yapılması tasarlanan yeniliklerin büyük bir bölümü tamamlanmıştır. 1924'te Hilafet ile Şer'îye ve Evkaf Vekaleti kaldırılmış, bütün okullar Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlanmış, 1925'te tekke ve zaviyeler kapatılmış, kılık-kıyafet değiştirilmiş, 1926'da Medeni Kanun kabul edilmiştir. 1926'da eğitim işleri yeniden düzenlenmiş, ilk ve orta öğretimin esasları saptanmış, çağdışı bütün dersler kaldırılmış, çağdaş eğitim ve öğretim yapacak okullar açılmıştır.

Bütün bu atılımlarla harf inkılâbına geçişi kolaylaştıracak olanaklar yaratılmıştır. 1925 yılından 1929 yılına kadar süren Takrir-i Sükûn dönemi de gerek diğer inkılâpların gerekse harf inkılâbı'nın gerçekleşmesi için uygun ortamın hazırlanmasında önemli bir etken olmuştur.

İsmet İnönü, “Hatıralar”ında harf inkılâbı ile ilgili Atatürk'le arasında geçen konuşmaları şöyle aktarmaktadır:

Harf İnkılâbı ilân edilmeden iki sene evvel Atatürk'e söyledim:

“Bu kolay değildir. Sen Harp zamanı karargâhta çalıştın mı?

Hayır, dedi.

Ben bilirim dedim. Bunu tecrübe ettim. Bütün devlet muamelâtı her şey bozulacak. Herkes iki yazı kullanacak. Kabul edildi diye kendisini mecbur hissedecek, yeni harfleri kullanacak, bir de asıl işidir, kıymetli işidir diye eski harfleri kullanacak. Başa çıkamayız iyi düşün.

Atatürk'e bunları söyledim ve benim ikazım cesaretini kırdı. Harf İnkılâbını iki sene sürükledi. Resmî beyanlarında, grupta, partide yaptığı konuşmalarda, yeni harfleri düşünüyoruz diyordu (Tongul, 2004).”

İnönü aynı eserinde Harf İnkılâbı ile ilgili şunları da yazmıştır:

“..... Harf İnkılâbı bir okuma-yazma kolaylığına bağlanamaz. Okuma-yazma kolaylığı, Enver Paşa'yı tahrik eden sebeptir. Ama Harf İnkılâbı'nın bizde tesiri ve büyük faydası, kültür değişmesini kolaylaştırmasıdır. İster istemez Arap kültüründen koştuk.

Arap kültürünün ve Arap dilinin tesiri hakkında yeni nesiller bizim kadar fikir edinemezler. Bir misal olarak söylemek isterim. Benim çocukluğumda kültür sahibi adamlar Türk dilinin kifayetsizliğinden, eksikliğinden meymis olarak bahsederlerdi ve bunun için cemiyet içinde, hem Türk diye bir millet olarak, Arap'tan ayrılığı kaldırmalıydık, hem de sağlam bir dile kavuşmak maksadıyla Arapça'yı kabul etmeliydik derlerdi. Yani vaktiyle devleti kurarken ve Türk

dilini yaparken Arap dilini kabul etmek doğru olacaktı, görüşünü hararetle savunurlardı (Tongul, 2004).”

H. Eren'e göre; “Atatürk belki Rusya'daki çalışmalarını düşünmeden de eskiden beri bu konularda fikir beyan etmiştir. Fakat bu fikirlerin birdenbire 1928'de gerçekleştirilmesi, hiç olmazsa Bakû'deki çalışmalarla ilgilidir sanırım. Bakû Kongresi, bu reformun bir an önce ele alınmasını çabuklaştırmıştır.”

Bernard Lewis ise, Sovyetlerin ülkelerindeki Türkler için Latin yazısını kabul etme nedenlerinin, Türkiye ile teması kesmek olduğunu ama bunun Türkiye'de ters bir etki yaratıp Latin harflerinin kabulünü desteklediğini, Türkiye'deki Azerbaycanlı sürgünlerin Latin harfleri propagandası yaptığını, bunun da, Gazi'nin politikasına uyduğunu, ancak Gazi'nin asıl amacının, yeni yazı ile birlikte eski düzen ve fikirlerin geçmişe gömülüp, yalnız Latin harfli Türkçe'de ifade edilen fikirlere açık yeni bir kuşak yetiştirmek olduğunu ifade etmektedir (Tongul, 2004).

H. Bayur, harf inkılâbı'nın 1928 yılında yapılması ile ilgili düşüncelerini şöyle açıklamaktadır:

“Atatürk bir işe girişirken gerek iç gerek dış durumu inceler ve ona göre davranırdı... Atatürk esaslı ve uzun zaman alacak bir devrime, bir harekete giriştiği vakit, etrafı gayet iyi kollar, yani o yapacağı hareketi durdurmak mecburiyetini yaratacak bir hadise ihtimali var mı? Bunu kollar ve gayet de iyi takdir eder... Şimdi iç durumu ele alalım. Atatürk'ü en çok sıkı ittihatçı tarizleriydi. İttihatçı tarizleri suikasttan (1926) sonra tamamıyla ezilmiştir. Binaenaleyh orada bir sinmişlik vardır, oradan artık korkulmaz. İkincisi dışarıda, Yunanistan'la dostluk başlamıştır. Yunanistan'la dostluk demek Avrupa ile olan gücencikliğimizin, kırgınlığımızın izalesi demektir. Çünkü o vakte kadar Batı Avrupa bize fena gözle bakıyordu ve bizi almıyordu arasına. Ama Yunan vasıtasıyla o tarafa yaklaşmış olduk.” Avrupa'daki askeri ve siyasi durumların da Atatürk'e zaman kazandırdığını ifade eden Bayur, sözlerini şöyle tamamlamıştır:

Mussolini de kâfi derecede kök salmamıştı. Memleketinde muhalifi çoktur. Sağa-sola çatacak durumda değildir. Bu esaslar dâhilinde bunlara bakarak Atatürk, birkaç yıl uğraştıracak ve kendisine zaman sağlayacak bir durum görmüştür. Bu işe girişmiştir (Tongul, 2004).

Kısaca Atatürk'ün Harf İnkılâbını gerçekleştirmesindeki asıl amacı yeni yazı ile birlikte yeni fikirlerin oluşup eski fikir ve düzenin geçmişte bırakılması ve gelecekte fikirlerin açık ve anlaşılır bir şekilde ifade edilebilmesi yönündedir. Bu konu ile ilgili çok derin araştırmalar yapıp üzerine Türk aydınlarının onayını alarak belli bir düşünce yapısının oluşmasını

beklemiştir. Bu düşünce yapısının oluşması ve gerekli onayların alınması ile birlikte 1928 yılında Harf İnkılâbının gerçekleştirilmesi uygun görülmüştür.

2.4.2. Harf İnkılâbı'nın Gerçekleşmesi

Atatürk, yeni alfabeyi herkesten önce resmen kullanmaya başlayarak 4-5 Ağustos 1928 günü Başbakan İsmet İnönü'ye yeni harflerle bir mektup yazmıştır. Bu mektubunda konuyla ilgili şu ifadelere yer vermiştir: “Yeni elifbamızın kat’i şeklini tespit hususunda burada bulunan komisyon azası ile mutabık kaldık. Benim tadil ettiğim noktaları hüsn-ü telâkki ettiler. Muhabbet ve hasretlerimin size pek azını iblağ edebilecek bu mektubum, eminim ki yeni Türk harflerinin lisan ve lehçemizi tamamen ifadeye kâfi geldiği hakkındaki fikrinizi teyit edecektir. Muhabbet, hasret, iştîyak, temenni-i muvaffakiyet...” Mektupta kullandığı yeni harflerle bir anlamda bu konudaki her türlü farklı görüşü ve tartışmalara nokta koymuş olan Atatürk için artık konu halkı ikna etmek meselesi hâline gelmiştir (Şentürk, 2012).

Millî Eğitim Bakanı Necati Bey, Latin harflerinin öneminden bahsetmiş, 1926 yılında Akşam gazetesi, aydınların yeni harflerle ilgili düşüncelerini öğrenmek amacıyla bir anket başlatmıştır. Latin harfleri kabul edilmeli mi, edilirse Türk milletine neler getirir, neler götürür? sorularına cevap aranmıştır. İçlerinde Hüseyin Cahit, Yunus Nadi, Falih Rıfki, Abdullah Cevdet, Celal Nuri gibi isimlerin bulunduğu grup öncesinde olduğu gibi Latin harflerinden yana tavır ortaya koyarken, Halit Ziya, Ali Canip, İbrahim Gövsa, Ali Seydi ve ünlü tarihçilerden Fuat Köprülü ve Zeki Velidi Togan yeni harfleri kabul etmenin sakıncalarından bahsetmişlerdir. Anketi dikkatle takip eden Atatürk henüz harf inkılâbı için şartların oluşmadığını görmüşse de yeni harfler için gerekli hazırlık çalışmalarının devam etmesine karar vermiştir (Şentürk, 2012).

Bu büyük ve güçlü bir inkılâp dalgasıydı. 1928 yılında bu inkılâp için ortamın hazırlanmasına hız verilmiş, birçok yazar, hatip, parlamento üyesi, dilci bu konuyu işlemeğe, savunmağa olanca güçlerini vermişlerdir. Mahmut Esat Bozkurt'tan Hamdullah Suphi Tanrıöver'e kadar tanınmış kişileri bu savaşta görmekteyiz.

23 Mayıs 1928'e kadar etkili bir şekilde çalışacak dil komisyonu bir türlü kurulamamıştır. Komisyon kuruluncaya kadar da işe yarar bir çalışma yapılamamıştır. Eskiden yazı sorunu bir dil sorunu gibi görünürken, şimdi Cumhuriyet Hükümeti bu işi bir bilim sorunu gibi

görmüş ve 23 Mayıs 1928’de Dil Komisyonu’nu (Encümeni’ni) kurmuştur (Gülmez, 2006: 101).

Alfabe Komisyonu çalışma tarzını ve toplanma amacını şöyle dile getirmektedir:

“Latin harflerinin dilimize uygulanması imkânını düşünmek üzere kurulup, 26 Haziran 1928’de çalışmasına başlamış olan heyetimiz, doğrudan doğruya bugünkü ortak ve edebî dilimizin dayandığı ince ve olgunlaşmış İstanbul konuşma dilini esas alarak, bu dille teorik ve fiili yönlerden en uygun ve elverişli bir alfabe meydana getirmeye çalışmak ve bu maksatla ilk önce Latin harflerinin aslî değerlerini ve kullanıldıkları Avrupa milletleri tarafından yapılan değişiklikleri, tetkik ederek, bugün adı geçen harflerin Türkçeye nasıl uygulanacağını azami dikkat ederek, bunları mümkün olduğu kadar düzenli bir şekilde uygulamak suretiyle bir sonuca varmaktır.” diye açıklamıştır (Şimşir, 2008: 250).

Mayıs 1928 gün ve 1288 sayılı Kanun ile Arap rakamlarının kullanılmasına son verilmesiyle, Mecliste bir çok konuşmacı alfabenin de Latin harflerine dönüştürülmesini istemiş, 9 Ağustos 1928 akşamı Mustafa Kemal Gülhane Parkında katıldığı eğlence gecesinde; “Arkadaşlar,güzel dilimizi anlatmak için yeni Türk harflerini kabul ediyoruz...Yüzyıllardan beri kafamızı demir çerçeve içinde bulunduran, anlaşılmayan ve anlamadığımız işaretlerden kendimizi kurtarmak zorundayız.” diyerek ve halka doğru kadehini kaldırarak, “Eskiden bunun bin katını çöplüklerde gizli gizli içerek türlü fesatları yapan iki yüzlü sahtekârlar vardı. Ben sahtekâr değilim. Ulusum şerefine içiyorum.” demiştir (Giritli, ty).

Türk dili için gerekli olan harfler seçilirken Alfabe Komisyonu; Türk dilinin millî ses yapısına uymasına, eli ve gözü, zihni ve ruhu yormayacak bir güzellikte bulunmasına, dilin ihtiyaçlarının her şeyin üstünde tutulmasına, İstanbul ağızına uygun olmasına, bütün kelimelerin söylendiği gibi yazılmasına, harflerin hiçbir karışıklığa yol açmamasına, Arapça ve Farsça kelimeler ile bu dillerin, Türk dili üzerindeki kapitülasyonlarını sürdürmelerine fırsat verilmemesine, her sese bir harf şeklinin kabul edilmesine, mümkün olduğunca çift harflerden kaçınılmasına ve kendi içinde uyumluluk gösteren bir yazı meydana getirmek için Latin alfabesinin dışına çıkılmamasına, özellikle dikkat edilmiştir (Gülmez, 2006: 105).

Bazı farklılıklar gösteren birkaç sesli harf daha kabul edilmesi düşüncesini Dil Komisyonu, uygulama açısından uygun bulmamış ve kabul etmemiştir. Ancak Dil Komisyonu, Türkçe kelimelerin, özellikle yüklemelerin mümkün olduğu kadar parçalara bölünerek yazılmasını teklif etmiştir ki, amacı, okuma ve yazmada kolaylığı sağlamaktır. Örnek olarak:

Geliyorlar yerine ge-li-yor-lar

Koşmaktalar yerine koşmak-ta-lar gibi.

Bütün bu esaslar içinde Alfabe Komisyonunun teklif ettiği 29 harf şunlardır;

(a, b, c, ç, d, e, f, g, h, ı, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, ş, t, u, v, w, x, y, z).(Elifba Komisyonu)

Bu harfler seçilirken aksan sirkonfleksli (â, î, û ile y ve j) Fransızcadan, iki noktalı (ö,ü) Almanca ve Macarcadan, (ş) Romenceden, (ç) Azerbaycan Türkçesi ve Arnavutçadan alınmıştır. (ğ) harfi, Dil Komisyonu tarafından, dilimizin fonetik usullerine uygun olarak bulunmuştur(Gülmez, 2006: 106).

Dil Komisyonunun kurulması, Harf İnkılâbına giden yolu daha da hızlandırmış ve artık yapılacak olan İnkılâptan önceki son aşamadır. Bu aşama var olan düşüncelerin uygulamaya geçilmeden önce sistemleştirilmesidir.

Evet, 1928 Nisan'ında 1924 Anayasasının dinî hükümlerini ayıklayan üçüncü TBMM lâikliği gerçekleştiriliyor ve geriye devleti hâlâ Doğu'ya ve dine bağlayan "Arap harfleri" kalıyordu. Mustafa Kemal Harf İnkılâbına epey önceden karar verdiği hâlde, bu savaşı ancak 1928 yazında başlatmıştır. Yeni bir yazı hazırlamak üzere oluşturduğu komisyonda üye olan Falih Rıfkı ile aralarında bir konuşma geçmiş ve Falih Rıfkı Atatürk'le aralarında geçen bu konuşmayı şöyle aktarmıştır:

"Atatürk bana sordu:

Yeni yazıyı tatbik etmek için ne düşündünüz?

Bir on beş yıllık uzun, bir de beş yıllık kısa mühletli iki teklif var, dedim. Gazeteler yarım sütundan başlayarak yeni yazılı kısmı artıracaklardır. Daireler ve yüksek mektepler için de tedricî bazı usuller düşünülmüştür.

Yüzüme baktı:

Bu ya üç ayda olur ya da hiç olmaz, dedi. Hayli radikal bir inkılâpçı iken ben bile yüzüne bakamamıştım.

Çocuğum dedi, gazetelerde yarım sütun eski yazı kaldığı zaman dahi, herkes bu eski yazılı parçayı okuyacaktır. Arada bir harp, bir iç buhran, bir terslik oldu mu, bizim yazı da Enver 'in yazısına döner. Hemen terk olunverir." (Korkmaz, 1992: 276)

Atatürk, Alfabe Komisyonu üyelerinin yeni alfabe için beş ile on beş yıl arasında süre biçtiklerini öğrenince, insiyatifi ele almıştır.

Gazi yeni harfleri tanıtmak için merkez olan İstanbul'u seçmiş ve çıkışı yapmak için 9 Ağustos 1928 gecesi Sarayburnu Parkı'nda verilen baloya gelmiş olan bir halk topluluğunu uygun görmüştür.

İnsan resmi yapılmasını yasaklayan geleneğe rağmen, 1926'da Gazi'nin bir heykelinin dikildiği bu parkta hazırlanan masaya oturan Mustafa Kemal bir deftere birtakım notlar karalayıp, "Bunlara bir göz gezdir." diye Falih Rıfkı'ya veriyor. Falih Rıfkıda bunun Latin harfleriyle yazılmış bir nutuk olduğunu görüyordu. Bu nutkunda Gazi: "Her vasıttan evvel Büyük Türk Milletine kolay bir okuma yazma anahtarı vermek lazımdır. Bizim güzel, ahenktar, zengin lisanımız, yeni Türk harfleriyle kendini gösterecektir. Asırlardan beri kafalarımızı demir çerçeve içinde bulunduran, anlaşılmayan ve anlamadığımız işaretlerden kendimizi kurtarmak ve bu lüzumu anlamak mecburiyetindeyiz. Yeni Türk harflerini çabuk öğrenmelidir. Her vatandaşa, kadına, erkeğe, hamala sandalcıya bunu öğretiniz. Bunu vatanperverlik, milliyetperverlik vazifesi biliniz. Bu vazifeyi yaparken düşününüz ki: Bir milletin, bir heyet-i içtimaiyenin yüzde onu, yirmisi okuma yazma bilir, yüzde seksen, doksanı bilmezse, bu ayıptır..." diyerek sözlerini sürdürüyordu (Giritli, ty).

Bu konuda yapılan bu önemli çalışmaları, halkın benimsemesi de çok önemliydi. Bu sebeple Atatürk Harf İnkılâbıyla ilgili halkı bilgilendirmek amacıyla kamuoyu oluşturmak ve bunu halka mâl ederek destek almak için yurt gezilerine çıkmıştır. Bu amaçla değişik tarihlerde Tekirdağ, Bursa, Mudanya, Çanakkale, Eceabat, Gelibolu, Sinop, Samsun, Amasya, Turhal, Tokat, Sivas, Şarkışla ve Kayseri gibi çeşitli şehir ve kasabalara gitmiş ve buralarda halka hitaben konuşmalar yapmış, dersler vermiştir.

Diğer taraftan 11 Ağustos 1928'de ilk ders İbrahim Necmi Dilmen tarafından Dolmabahçe Sarayı'nda verilmiştir. Daha sonra bu dersler, Cumhuriyet Halk Fırkası Beyoğlu İlçe Merkezi'nde, İstanbul Erkek Öğretmen Okulu'nda ve İstanbul Radyosu'nda devam etmiştir.

15 Ağustos 1928 tarihinde yayımlanan Cumhuriyet Gazetesinde Yunus Nadi'nin Atatürk'ün de cevap vermesine vesile olan Latin harfleri konusunda bir yazısı yayınlanmıştır. Bu yazı Zeynep Korkmaz'ın *Atatürk ve Belgeler* kitabında yer almaktadır. Yazı **Latin Harfleri** başlığı altında şu şekildedir:

"Arap hurufu ile üç ayda kıraatı talim etmek iddiasında hocalarımız vardır. Yarım asır evvele nispetle usulde çok büyük terakkîler husule getirilmiş olduğuna şüphe yoktur. Fakat şahsen biz yukarıki iddianın en basit kelimelere münhasır kalan bir muvaffakiyet derecesini geçememiş olduğumu daima gördük. Çocuk belki üç aylık sıkı bir talimden sonra dereyi okur ve yazar, fakat Dürdane ile Darü's-şafaka'yı kabil değil yazamaz, hatta okuyamaz. Meğerki, ayrıca bu şekilleri telâffuz tarzları ile beraber hafızasına nakşetmiş ola.

Acaba bu her lisanda böyle midir? Bunun her lisanda aynen böyle olmadığına şüphe yoktur. Munfasıl Latin harflerinin, okutmak ve yazdırmak için kendilerine has bir kuvvetleri vardır. Lisanı bilmeyerek yalnız şekilleri öğrenirseniz, bu

harflerle yazılmış kelimeleri okuyabilirsiniz. Arap harfleri ile yazılan yazılarda bu böyle değildir. Orada her şeyden evvel manayı bilmeye ve şekli ezberlemiş bulunmaya ihtiyaç vardır. Bu halin üç beş derece daha müşkülü Çince ve Japoncadır. Malûmdur ki, bu lisanlarda her kelimenin müstakil bir şekli vardır.

En mütekâmil okuyup yazma tarzı şu olacaktır ; Harflerin delâleti ile kelimeleri okumalıyız ve harfleri bildikten sonra onları sıralayarak kelimeleri vücuda getirebilmeliyiz. Bunun en kestirme yolu ise Latin harflerini kabul ve ihtimalden ibarettir.

Dil Komisyonu'nun yeni harfleri tayin ve tespit hususunda vasıl olduğu neticeler, umumî surette pek âlâ tayin olunmuştur nazarıyla bakılabilir. Bizce bundan sonra düşünülecek en mühim cihet tatbikattır. Harflerin tayin ve tespitinde olduğu gibi tatbikinde dahi ve bilhassa tatbikatında tam ve kâmil bir isabetle yürümek bu işin nihaî muvaffakiyet şartını teşkil eder.

Yeni harflerle yazılacak Türkçemizin, maarifimize ve milletimize temin edeceği inkişaf pek büyüktür. O kadar ki, lâyük olduğu ehemmiyete atfederek onu kendimize mal ettiğimiz günden itibaren aziz vatanın ve milletin büyük bir nimet ve saadette kucak kucağa geleceğini şimdiden muhakkak addediyoruz. O günün bir an evvel hulûlünü sabırsızlıkla bekleyeceğiz.” (Korkmaz, 1992: 39)

24 Ağustos 1928 günü “*Yeni Türk Alfabeti*”, “*Yeni Türk Yazısı ile Kıraât ve Halk Dershanelerine Mahsus Türk Alfabeti*” kitapçıklarının ilk baskıları tamamlanmıştır.

Atatürk 25 Ağustos 1928’ de yeni Türk alfabesiyle ilgili görüşleri ve tartışmaları öğrenebilmek için İstanbul’da bulunan bilim adamlarını, edebiyatçıları, milletvekillerini ve gazetecileri Dolmabahçe’de bir araya toplamıştır. Bu toplantıların amacı, milletvekillerine, bakanlara, yüksek rütbeli subaylara, kamu görevlilerine, yazarlara ve gazetecilere yeni Türk harflerini öğretmek ve Türk Harf İnkılâbını, Türk aydınlarına onaylatmak olmuştur.

Bilal Şimşir tarafından Dolmabahçe Kurultayı olarak adlandırılmış olan bu toplantının sonunda İsmet Paşa, tahtaya; milleti cehâletten kurtarmanın tek çaresi Latin Harfleri olduğunu, Dil Komisyonunun teklif ettiği alfabenin kesin ve uygulanabilir bir nitelik taşıdığını belirten üç maddelik bir yazı yazmıştır. Bu maddeler Latin Harflerinin kabul edilmesi aşamasında aydınlardan beklenen onayın alınmasında etkili olmuştur. Sonra da Gazi, alfabeyi oylamaya koymuş ve Türk alfabesi ittifakla kabul edilmiştir.

İsmet Paşa tarafından belirtilen maddeler Zeynep Korkmaz’ın *Atatürk ve Belgeler* adlı kitabının içinde verilmiştir. Bu maddeler şunlardır:

- 1- *Milleti cehâletten kurtarmak için kendi diline uymayan Arap harflerini terkedip Latin esasında Türk harflerini kabul etmekten başka çare yoktur.*
- 2- *Komisyonun teklif ettiği alfabe hakikaten Türk alfabesidir. Kat’idir. Türk millerinin bütün ihtiyaçlarını temine kâfidir.*

- 3- *Sarf ve imlâ kaideleri, lisanın ıslâhını, inkişafını ve millî zevki takip ederek tekâmül edecektir. Muhakkak ki, yeni harflerle lisan ve imlâyâ ilk şeklini vermek için komisyonun projesi en kısa ve en amelîdir (Korkmaz, 1992: 36).*

Bu aydınlar arasında kimler yoktu ki, 25 Ağustos 1928 tarihli toplantıda 80 kadar milletvekili bulunmaktaydı. 29 Ağustos 1928 tarihli son toplantıda ise basın yayının önde gelen isimleri yer almaktadır. Bunlar arasında şu isimlere rastlanmaktadır: “Akşam gazetesi sahibi Necmettin (Sadak), Son Saat gazetesi sahibi Hakkı Tarık (Us), Milliyet’ten Ethem İzzet (Benice) ve Ahmet Şükrü (Esmer), Fransızca Milliyet’ten Reşat Nuri, Cumhuriyet’ten Abidin Dâver, Vakıf gazetesinden Semih Rıfat, Servet-i Fünun dergisi müdürü Ahmet İhsan (Tokgöz); çeşitli gazetelerde yazarlık yapan Ahmet Rasim, Celâl Nuri (İleri), Veled Çelebi (İzbudak), Kemal Salih; yazar ve ozanlardan, Halit Ziya (Uşaklıgil), Celâl Sahir (Erozan), Halit Fahri (Ozansoy), Aka Gündüz, Ahmet Haşim, Yusuf Ziya (Ortaç), Orhan Seyfi (Orhon), Peyami Safa, Ali Canip (Yöntem); üniversiteden Yusuf Akçura, Ahmet Ağaoğlu; Dil Komisyonu üyeleri, yüksek rütbeli subaylar, çeşitli sivil görevliler ile birlikte toplam 200 kadar kişi katılmıştır.” (Gülmez, 2006: 125)

Aydınların yeni Türk Harflerini onaylaması, Harf İnkılâbına geçiş sürecinin önünü açmıştır. Bununla birlikte İnkılâp konusunda geniş bir anlaşma ortamı sağlanmıştır. Memlekette önemli olan aydınların hepsinin onayı alınarak yola çıkılmıştır.

Diğer taraftan yeni harflerle yazılan metinlerde aksaklıklar da görülüyordu. Uzatmalara çok yer veriliyor, büyük harf hemen hiç kullanılmıyor, yüklemle gelen ekler (-) ile ayrılıyor, (kh) ikilisi kullanılıyor ve (x) harfi de yer alıyordu. Ancak bir süre sonra Gazi, halk ile teması neticesinde görülen aksaklıkları dört madde hâlinde başbakanlığa bildirmişti.

Buna göre:

- 1- “1- Soru edatı olan (mı, mi) genellikle ayrı yazılmalı
- 2- Bağlama edatı olan (ve, ki), dahi manasına kullanılan (de, da) ayrı kelime olarak yazılmalı
- 3- Bağlama edatı olan tire (-) kalkmalı
- 4- Arapça ve Farsça terkiplerde de tire (-) kullanılmamalı. Örnek olarak zülf-i yâr değil zülfi yâr olmalıdır.
- 5- Türkçe yüklemdeki (-) işareti de kaldırılmalıdır. Örnek olarak gelir-ken yerine gelirken, mert-çe yerine mertçe yazılması gibi” (Gülmez, 2006: 158).

Böylece bazı aksaklıklar ortadan kaldırılmış oluyordu.

III. dönem TBMM'nin ikinci içtimai yılının açılış günü olan 1 Kasım 1928'de olağan meclis açılışındaki konuşmasında Atatürk şöyle diyordu: "Her vasıttan evvel büyük Türk Milletine, onun bütün emeklerini kısır yapan çorak yol haricinde kolay bir okuma yazma anahtarı vermek lazımdır... Bu okuma yazma anahtarı ancak Latin esasından alınan Türk alfabesidir." Ve nihayet şunu ekliyordu: "Yüksek ve ebedî yadigarınızla büyük Türk Milleti yeni bir nur âlemine girecektir" (Avcı, 2017).

Mustafa Kemal'in açılış konuşmasından sonra, Erzincan Meb'usu Saffet, Tekirdağ Meb'usu Cemil ve Afyon Meb'usu Ali imzasıyla verilen bir önerge görüşülmüştür. Bu önergede hükümet tarafından, ertelenmesi mümkün olmayan, yeni Türk harflerinin kabulü ile ilgili bir kanunun derhal hazırlanması ve mecliste görüşülmesi istenmiş ve kabul edilmiştir. Zaten meclise sunulmuş kanun teklifi kurulan encümünde hemen incelemeye alınmış ve aynı gün genel kurula gelmiştir.

Teklif edilen kanun şöyledir (TBMM Zabıt Ceridesi Cilt: V, Devre: III, Sene II, 1 Teşrinisani 1928 (1) Numaralı Matbua zaptın sonuna merbut 1-2):

"Okuma yazmanın kolaylıkla halk kitlesine yayılmasını ve lisanın istiklâlini temin eyleyecek olan Harf İnkılâbı'nın vücuda getireceği mes'ut neticeye muhakkak nazar ile bakan hükümet, merbut kanun lâhiyasını teklif eylemektedir."

Madde 1- "Şimdiye kadar Türkçe yazmak için kullanılan Arap harfleriyerine Latin esasından alınan ve merbut cetvelde şekilleri gösterilen harfler (Türk Harfleri) unvan ve hukuku ile kabul edilmiştir.

Madde 2-Bu kanunun neşri tarihinden itibaren devletin bütün daire ve müesseselerinde ve bilcümle şirket, cemiyet ve hususî müesseselerde Türk harfleriyle yazılmış olan yazıların kabulü ve muameleye konulması mecburidir.

Madde 3-Devlet dairelerinin her birinde Türk harflerinin devlet muameLatina tatbiki tarihi 1929 Kânunusanisinin (Ocak) birinci gününü geçemez. Şu kadar ki, evrak-ı tahkikiye ve fezlekelerinin ve ilâmların ve matbu muamelât cetvel ve defterlerinin 1929 Haziran iptidasına kadar eski usulde yazılması caizdir. Verilecek tapu kayıtları ve askerî hüviyet ve cüzdanları 1929 Haziran iptidasından itibaren Türk harfleriyle yazılacaktır.

Madde 4-Halk tarafından vaki müracaatlardan eski Arap harfleriyle yazılı olanlarının kabulü 1929 Haziran'ının birinci gününe kadar caizdir. 1928 senesi Kânunuevvelinin (Aralık) iptidasından (ilk gününden) itibaren Türkçe hususî, resmî levha, tabelâ, ilân ve sinema yazıları ile kezalik Türkçe hususî, resmî bilcümle mevkut, gayr-ı mevkut gazete, risale ve mecmuaların Türk harfleriyle basılması ve yazılması mecburidir.

Madde 5- 1929 Kânunusani iptidasından itibaren Türkçe basılacak kitapların Türk harfleriyle basılması mecburidir.

Madde 6- Resmî ve hususi bütün zabıtlarda 1930 Haziran'ı iptidasına kadar eski Arap harflerinin stenografi makamında istimali caizdir. Devletin bütün daire ve müesseselerinde kullanılan kitap, kanun, talimatname, defter, cetvel, kayıt ve sicil gibi matbuaların 1930 Haziran iptidasına kadar kullanılması caizdir.

Madde 7- Para ve hisse senetleri ve bonolar ve esham ve tahvilât ve pul ve sair kıymetli evrak ile hukukî mahiyeti haiz bilcümle eski vesikalar değiştirilmedikleri müddetçe muteberdirler.

Madde 8- Bilumum bankalar, imtiyazlı ve imtiyazsız şirketler, cemiyetler ve müesseselerin bütün Türkçe muamelelerine Türk harflerinin tatbiki 1929 Kânunusanisinin birinci gününü geçemez. Şu kadar ki, halk tarafından mezkûr müesseselere 1929 Haziran'ı iptidasına kadar eski Arap harfleri ile müracaat vaki olduğu takdirde kabul olunur. Bu müesseselerin ellerinde mevcut eski Arap harfleri ile basılmış defter, cetvel, katalog, nizamname ve talimatname gibi matbuaların 1930 Haziran'ı iptidasına kullanılması caizdir.

Madde 9- Bütün mekteplerin Türkçe yapılan tedrisatında Türk harfleri kullanılır. Eski harflerle matbu kitaplarla tedrisat icrası memnudur.

Madde 10- Bu kanun neşri tarihinden itibaren muteberdir.

Madde 11- Bu kanunun ahkâmını icraya İcra Vekilleri Heyeti memurdur.”

Kanun kabul edildikten sonra Mustafa Kemal'e meclis tarafından altın levha üzerine ve yukarısında “*Türk Alfabesi'nin mübdiî Reiscumhur Gazi Mustafa Kemal Hazretleri'ne*” yazılı bir alfabe verilmesi kabul edilmiştir (Avcı, 2017).

1353 sayılı 11 maddeden oluşan “Türk Harflerinin Kabulü ve Tatbiki Hakkında Kanun” 3 Kasım 1928 günü, Cumhurbaşkanı tarafından onaylanıp, resmî gazetede yayınlanmıştır.

Resmî Gazetede yayınlanan ve herkes tarafından kabul gören Türk Harflerinin Kabulü ile artık harf inkılabının uygulama süreçleri başlamış bulunmaktadır.

Harf inkılâbı uygulamaya konulduktan hemen sonra Halk Eğitim Kurumları'nın “Millet Mektepleri” adı altında örgütlenmesi çabaları başlatıldı. İsmet Paşa, 8 Kasım 1928'de bu konudaki düşüncelerini dile getirmiştir. Bu düşünceler:

“Türk harflerinin bütün vatandaşlara kapılarının önünde ve işlerinin başında öğretilmesi için daha bu yıl içinde Millet Mektepleri'nin teşkilatını kuracağız.” demiş ve düşündükleri esasları şöyle açıklamıştır: “Bu teşkilât şehir ve köy bütün yurdu kaplayacak, vatandaşların işlerinin, maiyetlerinin en uygun zamanlarında ve yerlerinde ya iki aylık veya dört aylık kurslar açılacak, şehirde ve köyde mektepler, belirli toplanma yerlerinde de gelmeye zamanları olmayan vatandaşlar için seyyar öğretmen teşkilâtı yapılacak, devletin en büyüğünden en küçüğüne kadar bütün memurları, Millet Mektepleri teşkilatının ihtiyacına göre çalışacaklardır. Cumhurbaşkanımız Hazretleri, Millet Mektepleri teşkilatının genel

başkanlığını ve başöğretmenliğini kabul buyurmuşlardır.” diye açıklamada bulunmuştur (Tongul, 2004).

İsmet Paşa'nın düşüncesinden de anlaşılacağı üzere, yeni harfleri bütün milletten her kesim insanın öğrenebilmesi için bu konuda gereken çalışmaların yapılacağı yönündedir. Bunu gerçekleştirebilmek için Millet Mektepleri adı altında eğitim verilecek bir kurumun açılması hem şehirdeki hem de köydeki vatandaşın bu hizmetten faydalanabilecek olması o dönemde harflerin öğretimine ve okuryazar oranının artması için verilen önemi ortaya koymaktadır.

T.C. Hükümeti tarafından hazırlanan Millet Mektepleri ile ilgili kararname, Kasım 1928'de, Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe konuldu. Bu karnamede; Millet Mekteplerinin, yeni Türk harflerinin kolay bir şekilde okunup yazılmasından bütün milleti yararlandırabilmek ve büyük halk kitlelerini hızla okur-yazar durumuna getirebilmek için kurulduğu belirtilmiştir.

24 Kasım 1928'de yürürlüğe giren “Millet Mektepleri Talimatnamesi” 15 bin adet basılarak ülkenin her yanına gönderilmiş ve yönetmelik maddeleri; valiler, kaymakamlar, eğitim müdürleri tarafından okunup, hemen uygulamaya geçilmiştir. Yönetmeliğin 1. maddesinde yer alan; “Türkiye halkını okuyup yazmaya muktedir bir hâle getirmek, ana bilgileri kazandırmak” ifadesi ile Millet Mektepleri'nin amacı belirtilmiştir. Yine Yönetmeliğe göre; Millet Mektepleri örgütü, A ve B dersaneleri ile halk okuma odaları ve köy yatı dersanelerinden oluşmaktadır. Millet Mektepleri'nin Genel Başkanı, Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa'dır. 16-45 yaş arasındaki tüm vatandaşlar, bu okullara devam etmeye veya dışarıdan sınava girerek belge almaya zorunlu tutulmuşlardır. Öğretmeni veya okulu olmayan köylerde, gidip onlara yeni yazıyı öğretecek “Seyyar Talim Heyetleri” kurulmuştur. Yeni Türk harfleriyle yapılacak öğretime uygun olarak hazırlanmış “Alfabe”, bu okulların ilk ders kitabı olmuş, resimli olan bu kitapta, Cumhurbaşkanının Millet Mektepleri öğrencilerine hitabesi de yer almıştır. Okutulan diğer önemli kitaplar ve dersler; Kıraat Kitabı ve Yurt Bilgisi Kitabı ile, Okuma, Yazma, Sağlık Bilgisi, Yurt Bilgisi, Hesap ve Ölçüler dersleridir (Tongul, 2004).

Millî Eğitim Bakanı Mustafa Necati Bey, 2 Aralık 1928 tarihinde valiliklere bir genelge göndererek, Millet Mektepleri'nde 1 Ocak 1929'dan itibaren derslere başlanacağını, bunun için o zamana kadar, her öğretmene bir millet mektebi dersanesi kurulacağını, bir kurs döneminde başarılı olmayanların, öbür kursa katılacaklarını, tek öğretmenli köylerde hem A, hem de B dersanesi açılacağını ve diğer bilgileri verdikten sonra, 10 Ocak 1929'da bu

işlerle ilgili sayısal bilgileri ve karşılaşılan zorlukları, Bakanlığa bildirmelerini istemiştir (Tongul, 2004).

Devletin okuma yazma konusundaki bu ciddi tutumu ve okullara verilen büyük önemin karşılığında, halkın şevk ve heyecanla öğretime devam etmeleri çalışmalarından verimli sonuçlar alınmasını sağlamıştır. Elde edilen bu sonuçlarda; devlet eğitim ve öğretime ne kadar önem verirse ne kadar ön planda tutarsa bu derecede de milletin okur yazar oranında yükselme olduğu görülmüştür.

Millet Mektepleri, başlangıçta inkılâbın coşkusuyla, halka yalnızca okuma-yazma öğretmeyi amaçlayan bir örgüt olarak ortaya çıkmış, daha sonra zorunlu ve genel halk eğitimini amaçlamıştır. Eski harfleri bilenlere de yeni harfleri öğretmek ve halka temel bilgiler kazandırmak, bu mekteplerin başlıca amaçları olmuştur.

16-45 yaş arasındaki vatandaşların devam ettiği ve varlıklarını 1936 yılına kadar sürdüren bu kurumlarda 1928-1935 yılları arasında ülkede, yeni harflerle yaklaşık 2,5 milyon insana okuma-yazma öğretilmiştir. Aslında Harf İnkılâbı ile daha önce okuma-yazma bilenler de bilmeyen durumuna düştükleri için bu rakam 3,5 milyona yaklaşmaktadır. Yani nüfusun dörtte biri okur-yazar duruma getirilmiştir. O dönemin koşullarındaki zorluk düşünüldüğünde bunun, önemli bir ilerleme olduğu anlaşılmaktadır (Tongul, 2004).

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde Türk dili konusunda yazı inkılabının belirlediği yeni hedefler hakkında kısa bir demeç yer almaktadır. Bu demeç Zeynep Korkmaz'ın *Atatürk ve Belgeler* adlı kitabında bulunmaktadır. Verilen demeçler şunlardır:

“Harf İnkılâbı yapılabildi dört ay oldu. İnkılâbın yeni safhasında Cumhuriyetin maarifine ve terbiye-i umumiye teşkilatına büyük vazife hisseleri teveccüh etti. Dört aydan beri sevk eden mesai neticesinde elde edilen hâsılalar beni, teşkilâtımızın, inkılâbın tevzi vazifeleri başaran bir kuvvet olmak yoluna girdiğini söyleyebilmek vaziyetine getirmiştir.

Harf İnkılâbı başladığı gün önümüzde dört hedef bulduk. Bunlardan birincisi yeni harflerin feyizli mahiyetinden istifade ederek lisanın bünyesine tesir etmek ve Türk dilinin istiklâlini, genişlemesini, tabii tekâmülünü temine mütevakkıf ilmî mesaiye başlamaktı.

Bu hedefin istihsali için şu işleri yapmak lâzım geliyordu:

- 1- Yeni Türk elifbesine nazaran Türkçenin imlâsını tespit etmek ve bir imlâ lügati yapmak,
- 2- Türkçenin yeni bir didaktik gramerini vücuda getirmek,
- 3- Türk dilinin müstakil ve tekemmül kudretleri ile zinde bir lisan hâlinde inkişaf edebilmesinin mütevakkıf bulunduğu lengüistik ve filolojik tetkikatına girişmek

ve bu meyanda eski kitaplarda ve halk dilinde mevcut öz Türkçe kelimelerin kullanılmasını telif eden bir dil bülteni neşretmek,

- 4- Ve nihayet ıstılahları tensik ederek ilmî lisanın inkişafı esaslarını hazırlamak ve geniş bir tefekkür ve ilim lisanında ifade edilen bütün mefhumların mukabillerini ihtiva edecek surette bir Türk lügati tanzimine çalışmak ve bu hudut üzerinde çalışmak üzere salâhiyettar zevattan mürekkep Dil Heyeti teşkil edildi. Heyet imlâ lüğatini tanzim etti. Bu lüğatin tab'ı bu hafta zarfında ikmal edilecektir.

İkinci hedefimiz bütün Türkiye mekteplerinde teşrinievvelde başlayan tedrisatın millî harflerle yapılmasını temin etmektir. Bu hedefin istihsalı için şu işleri yapmak lâzım geliyordu:

- 1- Tedrisat başlamadan evvel bütün muallimleri yeni harflerle tedrisat yapabilecek bir vaziyete getirmek,
- 2- Muhtelif derece ve nevide bilumum Türk mekteplerinde okuyan talebeye dersî senenin ilk ayı zarfında Türk harfleriyle okuyup yazmak kudretli kazandırmak,
- 3- Tahsil yapan çocuklarımızın ellerine verilecek bütün ders ve tettebbu kitaplarını derhal Türk harfleriyle yeniden neşretmek.

Muntazam ve gittikçe inkişaf eden bir mesai sistemi dâhilinde her senenin getireceği hâsıla mütezayit bir nispette artmış bulunacaktır. Miktarı ilk senelerde yarım milyona yaklaşan, müteakip senelerde yarım milyonu aşan insanı yetiştirmek, mektep teşkilatının da yardımıyla az bir zaman sonra bizi, bugünden hudut ve vüsatini tahmin edemeyeceğimiz neticelerle karşılaştıracaktır. Millet mektebi dersanelerine devam eden vatandaşlara bir taraftan Türk harfleriyle okuyup yazmak iktidarını kazandırırken diğer taraftan da bunları ilk tahsilin hedefini teşkil eden asgarî ve esas malûmat ile teçhiz edeceğiz.

Dört aylık mesai neticesinde elde ettiğimiz hasıllar, Harf İnkılâbının bütün tazammunlarının tahakkuk sahasına girmekte olduğu hakkında geniş bir itminan taşıyabilmemize hâdim bir mahiyet ve manzara arz etmektedir” (Korkmaz, 1992: 67-71).

Harf İnkılabı'nın gerçekleşmesi üzerine gazetelerde bu konu ile ilgili kısa hikâyeler yer almaya başlamıştır. Bu hikâyeler yeni harflerin kabulünün iyi bir tercih olduğu ve eski harflerin ve kelimelerin hem yazım bakımından zor olduğu hem de anlam bakımından zor anlaşıldığı yönünde mesajlar vermektedir. Bu hikâyelerden bir tanesi de 17 Mart 1933'de Milliyet Gazetesinde M. Salahattin Güngör'ün yayınlamış olduğu hikâyedir. Hikâye “El Birliği, Dil Birliği” başlığı altında bir baba ve kız konuşması olarak verilmiştir.

EL BİRLİĞİ, DİL BİRLİĞİ

(M. Salâhattin Güngör; Milliyet, 17 Mart 1933, s.3)

Baba, tetkik ne demek?

Aslını aramak...

Aslını aramak, dururken niçin tetkik diyoruz baba?

Siz, benim yerimde olun da sekiz yaşındaki kızımızın sorgusuna kandırıcı bir cevap bulun bakalım.

Biraz düşündükten sonra ona dedim ki:

Hey çocuk! ... Sen yine sevin ki, bir tek Arapça söz üstünde duraklıyorsun... Bize senin yaşında iken “tetkik”in soyunu, sopunu, gelmişini, geçmişini, geleceğini ezberletirlerdi. Dakika, dakik, müdekkik, dektik... Bunlar hep bir kökten gelirdi. Bunları öğreninceye kadar neler çektiğimizi bir bilmiş olsan kızım...

O durmadan soruyor:

Tekâmül ne demek baba?

Tekâmül.... Eyvah... İşte bir kelime daha ki konusu komşusu, saymakla tükenmez: Tekâmül, mütekâmil, kemal, kâmil, tekemmül, mükemmel, ekmel...

Ne mutlu size kızım... Kafanızı bunlarla yormayacaksınız.

Yazı dilinde de konuşma dilinde de yabancılara yer kalmayacak... Güzel Türkçenin fidanına sarmaşık gibi sarılarak onun boy atmasına ön vermeyen çetrefil Arapçaya uğurlar olsun kızım...

Artık, hiç bir kitapta “Eshap ve avamili, arız ve amik tezekkür olunup millete pâbendi terakki olan hususta, bir eyuce mevzuu meyanı müzakere kılındı” sözüne rastlamayacaksın. Bugünün kır saçlı ve ak saçlıları, senin yarınını düşünerek bir söz kılavuzu yapıyorlar.

Bu kılavuz, bu göz gözü görmez karanlığın içinde sana yol gösterici bir ışık olacak. Türkçenin özünü öğrenecek, Türk’e ne kadarı yeterse o kadarını belliyeceksin. Konuştuğun dille okuduğun dil, birbirlerine yabancı gözle bakmayacaklar...

Artık bana:

Mütekâmil nedir baba? diye sormayacaksın. Belki ben sana ara sıra bilmediklerimi danışacağım.

Hepimizin ulusu, Türk’ü kendi diline kavuşturma yolunda bayrak açtı. El birliği ile düşmanları kovarak yurdu kurtaran Gazi Baba, şimdi de dil birliğini kurtarmaya çalışıyor. Bu savaş ordusuna yaşına bakmadan sen de gönüllü yazıl!..

El birliği, dil birliği... Bizi yarına açık alımla çıkaracak bunlardır, kızım... (Korkmaz, 1992: 148).

Harf inkılâbının basın-yayın aracılığıyla halka ulaşması ve halka bu değişimin aşılması doğrultusunda eğitim-öğretimde uygulanan programlar da değişime uğramıştır.

3. HARF İNKILÂBİ SONRASI OLUŞTURULAN ÖĞRETİM MÜFREDATI

Okuma; bir yazıyı sözcükleri, cümleleri, noktalama işaretleri ve öteki öğeleriyle görme, algılama ve kavrama süreci olarak tanımlanabilir. Yazma işlemi ise alfabeadaki harflerden veya daha başka sembollerden (rakam, noktalama işareti v.b.) faydalanılarak bir zemin üzerinde düşüncelerimizi sembollere dökme olarak ele alınabilir. Yani yazılı anlatım, öğrencinin gördüğünü, duyduğunu, düşündüğünü ve yaşadığını yazarak anlatmasıdır. İlk okuma yazma öğretiminin genel amacı bireyin tüm hayatında kullanacağı okuma ve yazma becerilerinin temelini atmaktır.

Gelişmiş bir toplum durumuna gelebilmenin ön koşulu “yetişmiş insan gücünü” sağlamaktır. Bunu sağlamak ise, eğitim programlarının birbirlerini izleyen ve tamamlayan bir zincir gibi hazırlanıp uygulanmasına bağlıdır. Bu halkaların birincisi olan ilköğretim programları, ilkokula yazma üzerinde gelişmektedir. Bu sebeptir ki ilk dönemlerdeki okuma yazma öğretimi ve bu öğretimde kullanılan kitapların içerik ve yöntem açısından incelenmesine yönelik çalışmalar önem taşımaktadır (Tok, 2001).

Türkçenin eğitimi ve öğretiminin temelini ilk okuma ve yazma öğretimi oluşturmaktadır. İlk okuma ve yazmanın bütün eğitim hayatının temel unsuru olması nedeniyle önemi ortadadır. Bu nedenle çocukların, yaşamları boyunca başarılı bireyler olarak toplumda boy gösterebilmeleri için iyi bir ana dili eğitiminden geçirilmeleri şarttır.

Türkçenin öğretiminde izlenecek yöntem ve tekniklerin belirlenmesinde, hazırlanacak kitaplardaki metinlerin seçiminde, çocukların bedensel, sosyal ve zihinsel yapısı ile dil gelişim özellikleri etkili olmaktadır. Bu yüzden ders kitabı yazımının bilimsel temellere dayanması, çocuk edebiyatının seçkin örneklerini barındırması gereklidir.

Gray (1964: 150)'e göre okuma öğretiminin amaçları şunlardır:

1. Çocuklara okumayı öğrenme arzusunu telkin etmek.
2. Meraklarını uyandırmak veya okuma esnasında soru sormalarını teşvik etmek.
3. Kelimeleri doğru tanımaya teşvik etmek.
4. Okuma esnasında karşılaştıkları basit meseleleri halledebilecek hale getirmek.
5. Yüksek sesle doğru okumaya alıştırmak.
6. Gitgide daha çabuk sessiz okumaya sevk etmek.

7. Çocuklarda okuma zevkini, merak veya zevk için okuma alışkanlığını geliştirmek (Binbaşıoğlu, 1999)

Akyol (2006:7) ise ilk okuma-yazma öğretiminin temel amaçlarını şu şekilde sıralamaktadır:

1. Türkçeyi doğru ve etkili kullanmamızı sağlayan okuma, yazma, konuşma, dinleme, görsel okuma ve görsel sunu gibi temel becerileri kazandırarak, Türk dilini sevdirmek.
2. Noktalama işaretleri ve kullanıldıkları yerleri kavratmak.
3. Öğrencilerin sözlü anlatımını geliştirerek, yazılı anlatıma hazırlamak.
4. Büyük ve küçük temel bitişik eğik harflerin yazılış şekillerini ve yönlerini kavratarak, yazı becerilerini geliştirmek.
5. Seslerin doğru çıkarılışını; harf, hece, kelime, cümle ve metinlerin doğru okunuşunu öğretmek, çabuk ve anlamlı okumayı geliştirmek.
6. Okuma-yazma zevk ve alışkanlığını kazandırmak.
7. Kelime hazinesini geliştirmek (Akyol, 2006'dan akt. Güneş, Uysal ve Taç 2016).

Bu bölümde öncelikle Osmanlı döneminden harf inkılâbına kadar olan sürede okuma yazma öğretimi hangi yöntemlerle ve hangi kitaplarla sağlandığı, daha sonra harf inkılâbının kabulünün ardından yeni harflerle okuma yazma öğretimi için nasıl ve hangi yöntemlere başvurulduğu üzerinde durulmuştur.

Osmanlılar, Selçuklulardan ve diğer Müslüman devletlerinden mektep, küttâb denen temel ilköğretim düzeyindeki okulları almışlardır. Osmanlılarda temel okuma yazma eğitimi halk tarafından sıbyan mektebi (mahalle mektebi) denilen okullarda verilirdi. Tanzimat sonrasında bu okullara başka isimlerde verildiği görülmektedir. Bu okullar hemen hemen her mahallede vardı ve genelde camilere bitişik yapılırlardı.

Osmanlı'da Arap harfleriyle okuma yazma öğretimi harf yöntemine uygun olarak yapılmaktaydı. Okumada önce harflerin öğretilip sonra hecelerin sonra kelimelerin sonra cümlelerin oluşturulduğu birleşim yöntemi kullanılırdı. Harflerin öğretiminde benzetmelerden yararlanılır bunlar tekerleme gibi ezberletilirdi. Harflerin öğretiminde benzetmelerden yararlanılır bunlar tekerleme gibi ezberletilirdi. Okuma yazmada Dr. Rüştü (1852'de) “elif -İ” mertek gibi, “Be-ب” tekne gibi “te-ت” ona benzer diyerek harflerle nesnelere çağrıştırarak öğretim yapıyordu (Engin ve Uygun, 2011).

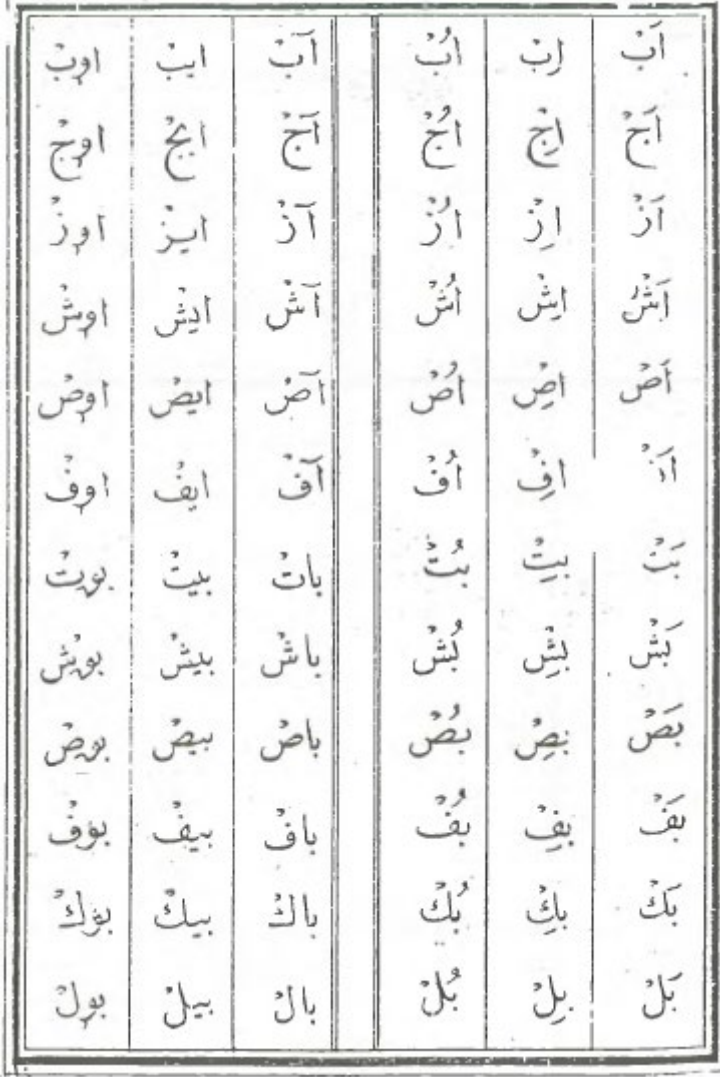
Osmanlı'da okuma yazma öğretiminde kullanılan Elifba cüzü kitaplarına bakıldığında; ilk sayfasından “Besmele” ve “Rabbiyesir”den sonra Arap alfabesine ait harflerin sırasıyla verildiğini görürüz. İkinci sayfada tek tek harflerin üstünlü, esreli, ötreli şekilleri yazılmıştır. Üçüncü sayfada aynı harfler; bu sefer iki üstün, iki esre ve iki ötre denilen ve her harfe en, in, ün seslerini kazandıran işaretlerle birlikte sıralanır. Bundan sonra gelen sayfalarda eliften başlayarak ikişer ikişer ilk üç hareket yardımıyla birbirlerine nasıl çatılacakları gösterilmiştir. Bunlar dualar bölümüne kadar devam ederken eserin altında ve üstünde her harfin mahreci hakkında bilgi verilmiştir. “Be'nin mahreci iki dudak birbirine kuvvetlice kapanıp açılmaktadır. Be'nin hakkı daima ince ve sesli ve kuvvetlice okunmaktadır. “Peltek se'nin mahreci dil ucu ön dişlerinin arasından bir miktar açmaktır. Se'nin hakkı daima ince ve nefeslice okunmaktadır.” Her sayfada ortalama otuz hece mevcuttur. Bütün harflerin mahreci ve nasıl telaffuz edileceğine dair bilgi verildikten sonra dualar verilmiştir (Beyazıt, 2007; Binbaşoğlu, 1999).

1912 Balkan yenilgisinden sonra millî eğitimin önem kazandığı ve alfabe arayışının gündeme geldiği görülür. O zaman Nüzhet Sabit Bey harfleri adlarıyla söyleyerek önündeki ünlüye uygun seslendirmeyi ön gören “savti usül” denen tekniği Türkiye'ye ve Türkçeye uyarlamıştır. Bu Türk eğitim tarihi açısından bir devrim sayılmaktadır. Hafız Refi, Usul-i Cedidi denen okuma yazma ve eğitimde yenileşme hareketlerinin öncüsü sayılmaktadır. (1829-1910) Selim Sabit Efendi'nin “Rehnüma-yı Muallimin” (Öğretmen Rehberi) ve Elifba-i Osmanî (Osmanlı Alfabesi) (Bkz. Şekil 3.1.) adlı kitapları yayınlanmıştır (Engin, Uygun, 2011).

Selim Sabit Efendi'nin kitaplarında getirdiği yenilikler ise şunlardır:

- 1- Harflerin hepsi bir arada öğretilmemelidir. Harflerin adı başka sesi başka olmamalıdır. (Eskiden bütün harflerin bir arada öğretimine önem verilirdi, harflerin adı başka sesi başka idi.)
- 2- Hecelettirilecek sözcükler anlamlı olmalıdır. At, al, bal, sal, dağ, et v.b.
- 3- Okuma ve yazmaya birlikte yer verilmelidir.
- 4- Hecelemede harflerin adı yerine harfler bir sesli ile birlikte söylenmelidir. Be, ce, de... gibi. Arap harflerinin adı bu söyleyişlerden farklı idi. Cim, dal, elif v.b.
- 5- Her harfin değişik şekillerde öğretimi aynı sınıfta değil ayrı ayrı sınıfta yapılmalıdır. Okuma ve yazmanın birlikte öğretilmesi Selim Sabit Efendi'de iyice açıklık

kazanmıştır. Her harfin değişiksekellerinin ayrı ayrı sınıflarda öğretimi de büyük bir yenilikti (Binbaşoğlu, 1999).

Şekil 3.1.Selim Sabit Efendi'nin Osmanlı Alfabeti

Kaynak: Cinbaşoğlu, C. (1999). İlkokuma ve yazma öğretiminin ve alfabe kitaplarının tarihsel gelişimi. *Eğitim ve Bilim*, 24(114).s.26

Elifbadan farklı düzenlenen ilk Türkçe alfabe olan Nuhbetü'l-Etfâl, ilk okuma ve yazma öğretimi alanında orijinal bir yere sahiptir. Mekteb-i Tıbbiye doktorlarından Mehmet Rüştü Bey tarafından hazırlanan ve Mehmet Rasih Efendi tarafından yazılan eser ilk Türkçe alfabe kitabıdır. Taş baskısı olan eser H. 1274 (M. 1858) tarihinde İstanbul Çırçır'da bulunan ressam Necib Efendinin litografya atölyesinde Ramazan ayının sonunda basılmıştır. Bu eser bir reform olarak kabul edilir. Padişah Abdülmecid'in onayı ile 1858'de yayınlanmıştır (Engin ve Uygun, 2011).

Doktor Rüştü, kitabının giriş kısmında elifba kitaplarında p (پ), ç (چ), j(ج), harflerinin bulunmadığını, oysa bu harflerin "para, portakal, çarşaf, çorap, ejderha, müjde" gibi kelimelerde kullanıldığını söyleyerek bu harflerin de alfabe kitabına konulmasını ister. Doktor Rüştü ayrıca vav (و) harfi ile karşılanan o, ö, u, ü seslerini birbirinden ayırmaya yarayan hareketleri eserindeki örnek metinlerde kullanır. Eserde ayrıca Türkçede bugünkü k, g, ğ ve n harflerini karşılayan dört türlü kef (ك) harfi olduğu ve bunların da alfabe kitaplarında yer alması gerektiği belirtilir. Elifba'ya bağlı olmakla birlikte harf sayısını 29'dan 35'e çıkarmıştır. Türkçe'de yer alan k, g, ğ ve n harfleri ile o, ö, u ve ü sesli harfleri için Mehmet Emin Efendi, Fuat Paşa ve Cevdet Efendi tarafından yapılan öneriler bu eserde kabul edilmiştir (Binbaşıoğlu, 1999).

Nuhbetü'l-Etfâl ilk okuma ve yazma öğretimi için yazılmış olsa da öncelikle öğretmenlere yol göstermeyi amaçlamıştır. Kitabın çeşitli yerlerinde çocukların zor anlayacağı konularla ilgili olarak öğretmenlere neler yapmaları gerektiği söylenmekte, bazı uyarılarda bulunmaktadır. Bu uyarılardan yola çıkarak kitabın öğretmenlere yönelik hazırlandığını düşünmekteyiz.

Sessiz harflerin, sesli harflerle nasıl birleştirileceği gösterilmiş, bunlarla ilgili örnekler verilmiştir. Harflerin isim ve seslerinin, bir arada gösterilmesini istemiştir. Selim Sabit Efendi, eski "adlandırma"da ve buna dayanılarak yapılan "heceleme"de değişiklik yapmıştır. Kitabında şöyle diyor:

“Harf ve hareketlerin şekil ve adlarını sıbyan (çocuklar), güzelce öğrendikten sonra, okuma ve hecemeleri de tertip üzere, levhada gösterilerek, aşağıdaki gibi, öğrenciye öğretilir: Harflerin ve hareketlerin isimleriyle heceleme yapılmayıp belki harflerin adları ile hareketlerinin sesleri, birlikte zikrolunarak (söylenerek) heceleme yapılır.” Örnek vermek gerekirse; “C harfinin hecelenmesinde Cim üstün, Cim esre, Cim ötre denilmeyip, belki C, A denilerek, hecelendiği gibi, sesli harflerle yazılması ve hecelenmesinde de 'Cim Elif Üstün Ca' denilmeyip, belki 'C, A, CA' şeklinde hecelenir.” (Binbaşıoğlu, 1999)

1875 yılından itibaren elifba kitaplarında resimlerin de yer aldığı görülmektedir. Fakat, bunlar yetersizdir. Örneğin, 1875'te yayımlanan Hafız Refi'nin *Resimli Elifba-i Osmani* adlı kitabında harflerin öğrenilmesinden sonraki metinlerde başlığa uygun resimler vardır. Bu açıdan Hafız Refi'nin kitabı bir ilk. 96 sayfadan oluşan kitapta, asıl ağırlık okuma parçaları ve resimlere verilmiş. *Okuma parçası* olarak hayvanlarla ilgili gözlemlere dayanan belgesel

M. Sâti Bey, 1909 yılında İstanbul Öğretmen Okulu'na müdür olarak atandıktan sonra çıkardığı Tedrisat-ı İptidaiye Mecmuasında “Savti” (sesi esas alan) yöntemini savunmuştur. Bu yöntemin esası, dilimizdeki seslere uygun olan harfleri, çocuklara göstermektir. İkinci Meşrutiyet'ten önce, bu yöntemi Türkçeye uygulayanların ilki, Kırım Türklerinden olan Gaspıralı İsmail Bey'dir. Ses yöntemi, heceleme yöntemine bir tepki olarak doğmuştur ve 1880'li yıllarda uygulanmaya başlanmıştır. 6 Nisan 1882'de “Usul-i Cedide” denilen ses yöntemi ile öğretim yapmak üzere, “Darülameliyat” denilen bir örgütlenmeye gidilmiştir (Binbaşıoğlu, 1999).

Sâti Bey sayesinde bu yöntem, İkinci Meşrutiyet döneminin ilkokuma ve yazma yönteminde temel resmî yöntem olmuştur. Çünkü, Sâti Bey, adı geçen dergiyi Maarif Nezareti adına çıkarıyordu.

Sâti Bey, Tedrisat-ı İptidaiye Mecmuası'nın daha ilk sayısında (Şubat 1910) “Elifbayı Nasıl Öğretmeli?” başlıklı bir yazı yazmıştır. Sâti Bey, bu yazısında, Selim Sabit Efendi gibi daha önce kullanılan ve harflerin adlarını öğretmekle başlayan “adlandırma” (tesmiye) yöntemine de karşı çıkmıştır. Ona göre her ne şekilde olursa olsun, harflerin adını söylemeye gerek yoktur. Çünkü, eski yazıda harflerin adı başka, sesi başkadır. Bunu, bir ölçüde, Selim Sabit Efendi de söylemiş ve uygulamıştır. Çünkü, o da bir harfin, adı söylenmeden, ce, de, be şeklinde söylenmesi taraftarı idi (Şahbaz, 2004).

Sâti Bey, harfleri gösterirken, bir taraftan da yazdırılmasını istemektedir. Bunu kolaylaştırmak için, kâğıt ve mukavvayı oydurtmaktadır. Bu, çocuğun harfi hareketle daha iyi algılamasına yönelik bir uygulamadır. Bu yönüyle değerlidir. M. Sâti Bey, harflerin alfabe kitabındaki sıraya göre öğretilmesi esine de karşı çıkmıştır. Çünkü, eski alfabelerde, sesli harfler, çok kez kitabın sonundadır. Bu nedenle, yeni hece ve sözcük üretmek zordur. Sâti Bey'in ısrarlı uygulamalarına karşın, ikinci Meşrutiyet döneminde ilkokuma ve yazma öğretiminde yeni arayışlara girişildiği de olmuştur. Bunlardan biri Kâzım Nami Duru, diğeri de Nüzhet Sabit tarafından yapılmıştır. Kâzım Nami Duru'nun 1916 yılında Muallim adlı dergide yazdığı bir yazıda “Çözümlemeli ve Bireşimli Yöntem”den söz etmiş ve bunu uyguladığını yazmıştır. (Duru, 1916:311) Bu yöntemde örneğin, “At” sözcüğü öğretilirken, bu, önce “AAATTT” gibi söylenir, sonra A sesi ve daha sonra da T sesi buldurulur. İlk olarak tek heceli sözcüklerden başlayarak, daha sonra çok heceli sözcüklere kadar bu tarzda ilerlenir. Buna, “çözümlemeli ve bireşimli” yöntem denilse de Sâti Bey'in yönteminden pek farkı yoktur. Bununla birlikte, anlamlı bir hece ya da sözcükten başlaması, çözümleme yapması, daha sonra bireşimsel bir yolla sözcüğe ulaşması, önemli bir davranış olarak

değerlendirilebilir. Bu yöntem, hiç değilse ilke yönünden, cümle yöntemine bir basamak oluşturmuştur (Binbaşoğlu, 1999).

1914 yılında İstanbul Öğretmen Okulunda meslek dersleri öğretmeni bulunan Nüzhet Sabit, 1918 yılında yine Muallim adlı dergide “Elifba Meselesi” (Sabit, 1918a) başlıklı iki makale yayımlamıştır. 1917 (1333) yılında bir de Kelime Usulü ile Elifba adlı bir alfabe kitabı yayımlamıştır. Bu yazıları ve kitabı ile Nüzhet Sabit, Türkiye’de ilk kez, cümle yöntemi ile “ilkokuma ve yazma öğretimi”ni başlatmıştır. Nüzhet Sabit, yazısında Sâti Bey’in, ses yöntemini psikolojik olarak savunmasına karşın, ilkokuma ve yazma öğretiminin henüz bilimsel bir nitelik taşımadığını söylüyordu. Nüzhet Sabit, bu durumdan iki sonuç çıkarmıştır:

- 1- Eğitimci, eğitim sorunlarının çözümünü, kendi gözlem ve deneyimlerinden çıkarmalıdır.
- 2- Bir ulus, en kapsamlı eğitim sorunlarını, kendi toplumsal yapı ve durumlarına göre, belli bir programla çözmek zorundadır. Bu noktalardan hareketle, Nüzhet Sabit, çocukların, ilkokuma ve yazmayı, o zaman, niçin beş-altı yıl gibi uzun bir zamanda doğru dürüst öğrenemediklerini incelemiş ve hataları şu noktalarda bulmuştur:
 - Dilin yapısı
 - Öğretim yöntemi
 - Öğretmenin niteliği
 - Kitabın niteliği

Nüzhet Sabit, 15 Nisan 1334 (1918)’de çıkan ikinci yazısında cümle yöntemi ile ilgili olarak özetle şu düşünceleri savunmuştur:

- Okumak, her dilde, özellikle Türkçede bir “bakma ve işitme” alışkanlığıdır. Bu da sözcüğe birçok kez bakmak ve onun gerçek seslendirilişini birçok kez işitmekle oluşur. Hecelemede, çocuk, sözcüğün anlamına erişemez. Bu, okumak değildir. (Sabit, 1918b:743).
- Okumakta anlam esastır. Anlamı bilinmeyen sözcükler, kolaylıkla okunamaz. Üstelik, çocukta okumaya karşı nefret duygusu oluşur.
- Yazmak, bir tür resim yapmak demektir. Harfin öğrenilmesi, sözcüğün yazılması için yeterli değildir. Bir sözcüğün yazılabilmesi için onun birçok kez yazılmış olması gerekir. (Sabit, 1918b:744).
- Ses yönteminde çocuk muhakeme yapmak gereksinimi duyuyor. Oysa çocuğun zihni, buna elverişli değildir. Bunun için çocuk, yazılması muhakemeyi gerektiren

tealim, talim ve isminiz gibi yönteme ilişkin pek çok hatalar yapar. (Bunun Arap harflerine göre söylendiği unutulmamalıdır.)

- Ses yöntemi ile ocuk, alfabe kitabının sonunda bir kanaat oluşturamıyor, yani öğrenemiyor. Çocuğun kanısına göre, okumak, birtakım Şekilleri ezberlemek demektir. Bu, bize göre doğru değil; fakat çocuğa göre doğrudur. Okuma sorununu, çocuğun kanaatiyle çözmek gerekir. (Sabit, 1918b:745).
- Alfabe sorununda önemli olan Şey, ocuğun okuma ve yazmayı öğrenmesidir. Alfabenin amacı da bunu sağlamaktır. Harf ve heceyi okuma ve yazmayı öğrenmenin anlamı yoktur. (Sabit, 1918b:745).
- İlkokuma ve yazma ğretiminde yöntemi, muhakemeye dayanan ve çok iyi öğretmesini bilen öğretmene göre değil, çocuğa göre ve herkesin kolayca öğretebileceği bir yönteme göre seçmek gerekir. Alfabe sorunu bu esaslara göre çözümlenmelidir.

Nüzhet Sabit'e göre, o günkü ses yöntemine dayanarak yazılmış bulunan alfabe kitaplarında bunlar ihmal edilmiştir. Bir alfabe kitabı, bu arada söz konusu edilen ilkeler doğrultusunda hazırlanmalı ve öğretilmelidir. Nüzhet Sabit, bu yazıda, bir de örnek veriyor: Ağacı öğrenmek isteyen ocuk önce ağacı görür, düşünce sahibi olur. Sonra onun yapraklarını, dallarını, köklerini vb. ğrenir. Bunları önce ayrı ayrı öğrenmek ve sonra ağaç hakkında bir düşün sahibi olmak yoluyla değil. (Sabit, 1918b:746)

“Ağaç” fikrine sahip olan ocuk, “Bir ağaç gördüm”, “Ağaca ıktım” diyebilir. Bütün bu düşüncelerden sonra, Nüzhet Sabit, “Bugün ben bir kuş gördüm” cmlerini çocuğun zihninde canlandırabildiğini; bu cümlenin anlamını da zihninde canlandırabildiğini söylüyor. (Sabit, 1918b:752) Onun alfabe kitabında bu cmler vardır. Bununla ilgili birinci ders Şöyle başlıyor:

Bugün ben bir kuş gördüm.

Bugün sen bir kuş gördün.

Bugün o bir kuş gördü.

Bunun altında daha küçük yazılarla Şunlar yazılı:

Ben bugün bir kuş gördüm. Sen gördün. Bugün bir kuş gördü. O, bugün bir kuş gördü. Gr gördüm. Bugün gün bugün bir kuş gördüm. Sen sen bu vb. Sayfa böyle sürüp gidiyor.

Daha sonra aynı sayfada ne ve de sözcükleri ele alınmış:

“Ben ne gördüm. Sen ne gördün? O ne gördü?” vb. yer alıyor. En son satırda da bu cmlerin el yazısı ile yazılış Şekli gösterilmiş. Nüzhet Sabit, böyle bir yöntemle başarılı bir ğretim yaptığını, daha ilk gün çocuğun “kuş” sözcüğünü gördüğünü ve okuduğunu

ve yazmaya aynı derecede önem ve değer vermek bakımından uygun bir davranış olarak görülebilir (Binbaşıoğlu, 1999).

Öğretilen cümle ya da sözcükler, bir öze ya da içeriğe bağlanmamıştır. Daha sonraları, çözümleme ve bileşimin nasıl yapılacağı üzerinde de açık bir fikri ve uygulaması yoktur. Bununla birlikte, Nüzhet Sabit'in ilkokuma ve yazma öğretiminde “bütünden hareket”, yani “sözcük ve cümleden hareket” yolunun açılmasında önemli bir katkısı olmuştur, denilebilir. Onun etkisi asıl Cumhuriyet Döneminde görülmüştür.

1924 yılında, İstanbul Millî Eğitim Müdürü Saffet Bey, bir Elifba Kongresi” toplamıştır. (Binbaşıoğlu, 1995, s.189) Bu kongrede, o tarihte İstanbul Öğretmen Okulu Müdürü İhsan Sungu, Darülfünun ve Kız Öğretmen Okulu öğretmeni Prof. Ali Haydar Taner, ilköğretim müfettişlerinden Ahmet Halit, Sıtkı ve Salih beyler ile birçok alfabe uzmanı ve öğretmenler bulunmuştur. 14 Nisan 1924 tarihli Vakit gazetesinin yazdığına göre, İhsan Sungu, Ali Haydar Taner ve Sadrettin Celal Antel, cümle yöntemi lehinde düşünceler ileri sürmüşlerdir. Bu düşünceler, Cumhuriyet Döneminde yayımlanan İlkokul Programları'nda da etkili olmuştur. Bunları kısaca şöyle açıklayabiliriz (Binbaşıoğlu, 1999):

3.1. İlk Mekteplerin 1924'teki Müfredat Programı

1924 programında, ilkokuma ve yazma öğretilimiyle ilgili yöntemlerden sakıncalı olanlar hiç yer almamıştır. Adlandırma yönteminden hiç söz edilmemiş ve heceleme yöntemi yasaklanmıştır. Bunların yerine, ses (savti) yöntem ile sözcük yönteminden birinin kullanılması, öğretmenin takdirine bırakılmıştır. Hatta programda “Hangi şekilde olursa olsun, tehecci (heceleme) memnudur (yasaktır)” hükmü yer almıştır (Maarif Vekaleti, 1924:6-8).

Buradan anlaşıldığına göre, hecelemenin sadece bir yöntem olarak kullanılması istenmediği gibi, başka bir yöntem içinde, geçici olarak kullanılması da istenmemektedir. Çünkü, cümle yöntemi, hecelemeye hemen hiç olanak vermez. Harf ya da ses yöntemi, hecelemeyi gerektirir. Bu ise anlamayı engeller. Anlamadan ses çıkarmaya ise, “okuma” değil, “seslendirme” denir, ilkokuma ve yazma öğretiminin en büyük sorunu budur. Bu da cümle yöntemi uygulamak suretiyle giderilir (Binbaşıoğlu, 1999).

3.2. İlk Mekteplerin 1926'daki Müfredat Programı

1926 tarihli ilkokul Programı, ilkokuma ve yazma öğretiminde kullanılacak yöntemleri, biraz ayrıntılı bir biçimde belirlemiştir. Bunu yaparken, eski yöntemlerin sakıncalı noktalarına da dikkati çekmiştir. Bunları Türkçeleştirerek aşağıya alıyoruz:

Alfabe öğretiminde çeşitli yöntemler vardır:

Adlandırma Yöntemi: Harfleri önce Elif, Be, Cim, Dal, Sin.... gibi adlarıyla bildirip, sonra heceler ve sözcükler oluşturmaktır. Addan sese geçiş güç olduğundan, bu yöntem, sonuçta heceleme yöntemi demektir. Bu yöntem ile alfabe öğretmek yasaktır. Demek ki, elifba cüzü ile başlayan öğretim yöntemi, 1924'e kadar kullanılmıştır. Bunun için 1924 programına, bununla ilgili olarak yasaklayıcı bir hüküm konmuştur (Binbaşıoğlu, 1999).

Ses Yöntemi (savti usul): Önce, sözcükler hecelere, heceler seslere ayrıldıktan sonra, çıkan sesin harfi yazdırılır. Harften heceler ve hecelerden kelimeler yapılır: B, d, t, r gibi. (Eski yazıda) sessizler, harekesiz öğretilmeyeceğinden, bu yöntem de salık verilemez. Böylece, iki yıl önce (1924'te) öğretime bırakılmış olan bu yöntem de kaldırılmıştır (Binbaşıoğlu, 1999).

Sözcük Yöntemi: Bu yöntemde çocuklara harfler ve heceler öğretilmeden önce doğrudan doğruya kısa heceli sözcüklerin okutulmasından ve yazdırılmasından başlanır. Bu yöntemle başarılı bir öğretim yapabilmek için, her şeyden önce, buna uygun bir kitabın bulunması gerekir. Burada "kısa hece" ile amaçlanan bir ve iki harfli hecelerdir. Bunların okunması ve yazılması kolaydır: Ay, baba, dede gibi. Gittikçe çok hecelerle yeni sözcüklerin öğretilmesi sürdürülür. Anlamli hece ve sözcükler yazdırmak yolunu daha önce Selim Sabit Efendi'de görmüştük. Yalnız Selim Sabit, bunu öğretime başladıktan bir süre sonra yaptırıyordu. Bu program ise, öğretime doğrudan doğruya bu yöntemle başlanmasını istiyor. Harflerin ayrıca öğrenilmesine gerek görmüyor (Binbaşıoğlu, 1999).

Karma Yöntem: Ses yöntemi ile sözcük yönteminin birbiriyle karışımından oluşmuştur. Bu yöntem ile öğretim yaparken, sessiz harfler soyut olarak, örneğin (b, e, k) şeklinde söylenilmeyecek, kendilerinden sonra gelen bir sesli ile birlikte, örneğin; baba, baca, ada, kara, kaba gibi anlamlı hece ve sözcükler içinde öğretilecektir.

1926 programı ilkokuma ve yazma öğretiminin nasıl yapılacağına ilişkin bazı açıklamalarda da bulunmuştur. Bunların bugün de geçerli olan önemli hükümleri şunlardır: (Türkçeleştirilerek özetle)

- 1- İlkokuma ve yazma öğretiminde okuma ve yazma birlikte yapılacaktır. Çocuklar, okudukları sözcük ve cümleyi yazacaklardır. Yazdıklarını da okuyacaklardır. (Buna, 1847'den beri önem verilmektedir).
- 2- İlk günlerde öğretilen cümleleri kurşun kalemle çizgili defterlere yazdırmak uygundur.
- 3- İlkokuma-yazma öğretiminde kitaptakilerden başka, kara tahtada da bol alıştırma yaptırılacaktır.
- 4- Her derste, yeni öğrenilen sözcükler, daha sonraki derslerde cümleler arasında sık sık tekrar ettirilecektir.
- 5- Anlamı olmayan sözcük ve cümleler yazdırılmayacaktır.
- 6- Çocuklarda görülecek söyleme, şive ve lehçe hataları düzeltilirilecektir.
- 7- Öğretim sırasında öğretimi kolaylaştıracak duvar levhaları ve hareketli harflerden ders aracı olarak yararlanılacaktır, (*İlk Mekteplerin Müfredat Programı*, 1926: 33)

1926 programı, burada görüldüğü gibi, sık sık sözcük ve cümlelerden söz etmektedir. Buradan da anlaşıldığına göre, onun sözcük yöntemiyle amaçladığı da “cümle yöntemi”dir. İlkokuma ve yazma öğretiminde kullanılan “cümle yöntemi”ne, eğitim terminolojisinde “çözümleme”, “tahlil”, “analiz” yöntemi de denmektedir.

1925 ve 1926 yıllarında sözcük ya da cümle yöntemi ile ilgili bazı yayınlar yapılmıştır:

Kâzım Nami Duru'nun *Türkçe Oku, Türkçe Yaz ve Türkçeyi Nasıl Öğrenmeli?* adlı kitapları ile Decroly ve arkadaşı M. Hamaide'den Türkçeye Leman Sadrettin Antel'in çevirdiği *Decroly Usulü* adlı kitap, bunlardandır.

1928 yılında eğitimci Profesör İsmail Hakkı Baltacıoğlu, “Alfabe” yerine, *Okuma-Yazma Kitabı* adıyla bir eser yayımlamıştır. O da kitabında cümle yöntemini kullanmış, matbaa yazısının karşısındaki sayfayı el yazısı ile yazmaya ayırmıştır. Bu da bir yeniliktir. Okuma ile yazmayı birlikte götürmek gerektiği inancının bir kanıtıdır (Binbaşıoğlu, 1997).

3.3. İlk Mekteplerin 1930'daki Müfredat Programı

1928 yılında yapılan alfabe değişikliği ile yurt çapında ilk okuma-yazma seferberliği gerçekleştirilmiştir. Alfabe değişikliği sonrasında 1930'da, 1926 tarihli İlk Mekteplerin

Müfredat Programı bazı değişikliklerle yeniden yayımlanmıştır. 1926 programındaki Arap alfabesinin öğretilmesi ile ilgili “Elifba” bölümü yeni programda “Alfabe” olarak değiştirilmiştir. “Kavaid” başlığı da “Gramer” şeklinde değiştirilmiştir. 1930 tarihli İlkokul Programı'ndaki önemli değişikliklerden biri de programda “El Yazısı” bölümünün yer almasıdır. Bu bölümde Arap harflerinin yerine Latin harflerinin el yazısı ile öğretilmesi amaçlanmıştır (Coşkun, 2007, s. 5). Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren el yazısı ile yazma öğretilmesine geçilmesi dikkat çekicidir (Babayiğit, 2012).

Harflerin öğretilmesi konusuna geçmeden, öncelikle Osmanlılar döneminden Cumhuriyet Dönemine kadar eğitimin özelliklerini maddeler hâlinde vererek konuya geçiş sağlanacaktır.

Osmanlılarda, genel olarak, eğitimin özellikleri şunlardır:

- 1- Medreseler çok yaygın ve güçlü örgün eğitim kurumları haline gelmiş, toplumu derinden etkilemişlerdir. Öyle ki, eğitim açısından, tüm Osmanlı dönemine medrese dönemi denebilir. Ancak, Osmanlı Devleti'nin sonuna ve kapatılmalarına kadar (1924) kendilerini yenilemeye gitmemişlerdir.
- 2- Azınlık çocuklarının üst düzeyde yönetici yetiştirildikleri *Enderun* adında önemli bir örgün eğitim kurumu ortaya çıkmıştır.
- 3- İlköğretim, XIX. yüzyılın sonlarına kadar, çok basit bir düzeyde kalmıştır.
- 4- Osmanlıların son dönemlerine kadar, ilkokul üstü örgün eğitim kurumlarında yalnızca erkekler okumuştur.
- 5- Eğitim-öğretimin temel amacı dinîdir ve “âlim” denince esas olarak din bilgini anlaşılmaktadır. Müsbet bilimlere ilgi ferdî, istisnâî ve süreksizdir.
- 6- Eğitim-öğretim yöntemi, esas olarak nakilci (aktarmacı) ve ezbercidir.
- 7- Tanzimat Dönemine kadar, eğitim her düzeyde ücretsizdir. Ancak, vakıf geliri bulunmayan bazı ilköğretim kurumlarında öğrencilerden az bir ücret alınmaktadır.
- 8- “Osmanlıca” denen Türkçe, Arapça, Farsça karışımı suni (yapay) bir dil geliştirilmiştir. Böylece aydınlarla halkın dili arasında uçurum derinleşmiş, eğitimin ve bilginin toplumda yaygınlaşması güçleşmiştir.
- 9- Eğitimde yenileşmelere, 1776'lardan itibaren önce askerî okullar açılarak girişilmiştir.

10-Medrese, 1776'lerden sonra, kendisi dışında açılan askerî okullarda kısmen, sivil okullarda daha geniş ölçüde, etkisini sürdürmüştür (Akyüz, 2004: 57).

Osmanlılar, Selçuklularda ve öteki İslâm ülkelerindeki mektep, küttap denen ilköğretim düzeyindeki okulları aldılar. Vakfiyelerde bunların adı Darüttâlîm, Mektep, Mektephane, Muallimhane, Darüilm şeklinde geçer. Halk ise bunlara Mahalle mektebi, Sıbyan mektebi derdi.

Bu okulların programında, tüm Müslüman toplumlarda, sübyan mekteplerinin genellikle tek temel dersi vardı. Bu derste Kur'an'ın, anlamı açıklanmadan, yalnızca okunuşunun öğretilmesi ile geçitirilirdi. Neden böyle bir program çizilmiştir? Bunun cevabını Kuzey Afrikalı sosyolog, tarihçi ve gezgin İbni Haldun (1332-1406)'da buluyoruz. Ona göre bu, çocukların boyun eğri ve etkilenebilir çağlarında, kalplerinde Kur'an sevgisi yerleşmesi için düşünölmüştür. Daha sonra öğrenimlerini sürdürüp sürdüremeyecekleri bilinmediğinden, çocukların en azından böyle bir sevgi kazanmaları amaçlanmıştır. Fakat bunu eleştiren bir kadı şöyle yazmıştır: "Halkın gafletine bakın ki, çocuklara ilkönce Kur'an okutarak anlamadıkları şeyleri öğretiyorlar. Önemli şeyler öğrenilecek zamanlarını başka şeylere harcıyorlar." (Akyüz, 2004: 76).

Sıbyan mekteplerinde çocuklara ayrıca temel dinî bilgiler ve uygulamalar (namaz vs.) öğretilirdi. Çocuklar mektebin hasır, kilimi ya da evlerinden getirdikleri minderler üzerine diz çökerek oturur, önlerindeki rahleler üzerindeki Kur'an ve dua kitaplarını okurlardı. Öğretmen onların önünde minder üzerinde bağdaş kurarak otururdu. Her çocuk hocanın önüne gider, dersini okur, yerine döner ve bir çok defa tekrar ederdi. Bu, bireysel ve her çocuğun düzeyine uygun bir öğretim yöntemi idi. Okullarda çeşitli yaşlarda, çeşitli zamanlarda başlayan öğrenciler bulunması, öğretimin tek bir oda içinde yapılması bu yolu zorunlu kılıyordu. Bazan hocanın yardımcısı (kalfa) ya da çalışkan bir öğrenci çocuklara derslerini okutur, onlar da gösterilen kısmı, iki yanlarına sallanarak, uğultu içinde tekrar eder dururlardı (Akyüz, 2006:77).

Sıbyan mekteplerinde çocuklara Kur'an'ın okunuşu ve bazı dualar, anlamı açıklanmadan öğretiliyor, fakat çeşitli dinî bilgiler Türkçe olarak veriliyordu. Dinî, ahlâkî öğütler veren Türkçe bazı manzum kitapların okutulduğu da görölmüştür (Akyüz, 2006: 77).

Tanzimat Dönemi eğitiminin temel özellikleri şunlardır:

- 1- Tanzimat Döneminde, başlıca üç nedenle, eğitim alanında yenileşmelere girişilmiştir:

- a) Tarihî gelişim süreci içinde, ülkede yenilikler gerekli bir ihtiyaç olduğu ve halkın eğitilmesi “Devlet ve hükümetin önemli bir görevi” olarak görüldüğü için (1869 tarihli Maarif-i Umumiye Nizamnamesi).
 - b) Osmanlı yönetimine ve Türklere karşı düşmanca davranan Avrupa kamuoyunu kazanmak umuduyla.
 - c) Avrupa devletlerinin baskıları nedeniyle.
- 2- Eğitimin geliştirilmesi, Devleti felâkete gidişten kurtaracak bir yol olarak görülmeye başlanmıştır. Eğitimin böyle bir siyasal ve toplumsal işlevinin bulunduğu farkedilmesi, eğitim tarihimizde çok önemli bir teşhistir ve o zamandan beri değerini korumuştur.
4. Eğitim bir bilim olarak görülmeye ve eğitim bilimi kitapları yazılmaya başlanmıştır.
 5. Okul ve sınıf ortamının düzenlenmesine, yeni ders araç gereçlerinin kullanılmasına, genel ve özel yeni öğretim yöntemlerinin denenmesine gidilmiştir.
 6. Medrese dışındaki okullarda, Osmanlıca denen Türkçe öğretim dili olarak benimsenmiştir. Maarif-i Umumiye Nizamnamesi (1869)’nin gerekçesinde “Bir milletin eğitimde ilerleme sağlamasını, kendi dilinde eğitim öğretim yapmasında aramak gerekir; bir topluma yabancı dille bilim ve sanatta ilerleme yolunu göstermek zordur.” denilmesi çok önemlidir. Bu dönemde, dilin öğretimdeki önemi yanında, sadeleşmesinin de gerektiği anlaşılmaya başlanmıştır (Akyüz, 2004, 145).

Tanzimat Döneminde Sıbyan mekteplerinin dersleri şunlardır: Elifba, Amme Cüzü ve öteki cüzler, Türkçe Lûgat (Türkçe önce üç ve sonra daha fazla harfli kelimelerin yazılması), Ahlâk (Türkçe kısa ahlâk risaleleri okutulacak), Yazı (önce sülüs ve nesih), İlmihal (dini bilgiler okutulacak), Türkçe Tecvid (harflerin ve Kur’an’ın okunma biçimi), Kur’an (iki kez hatim ettirilecek).

Tanzimata kadar sıbyan mekteplerinde yazı öğretilmesi nadir bir olaydı. 1847 Tâlimatı ise, okuma yanında yazı’nın da öğretilmesini bu mekteplerin amaçları arasında göstermiştir ki bu çok önemli bir gelişmedir. Tâlimat, özetle der ki: Karalama, çizgi çizme, yazmaya çalışma, ilâhî bir lütûf olarak çocuğun doğasında vardır. Onların bu eğilimleri alıştırmalarla geliştirilebilir. Çocukların okuduklarını yazmaları, öğrenmelerini kolaylaştırır.

Öğrenciler bilgi düzeylerine göre gruplara ayrılmış fakat bu henüz bugünkü anlamda sınıflandırma mümkün olmamıştır. Kız ve erkek öğrenciler karışık değil, kendi aralarında oturmaktadır. Heceleme ve harflerin birbirleriyle birleşme biçimleri öğretilmiştir.

Bu dönemde eğitim öğretimde kullanılan bazı eserleri şunlardır:

- Elifba Cüzü

Sıbyan mekteplerinde okuma öğretimi ile ilgili bilinen en eski ve en yaygın kitap Elifba Cüzü'dür. Harfler üstün, esre, ötre vb. denen hareketlere göre hecelenmektedir: Elif üstün e, elif esre i, elif ötre ü vs. gibi. Bu yöntemle harflerin ve hecelemenin öğrenilmesi çok zaman almaktadır.

Bu yönteme usûl-i tehecci denmiştir, usûl-i cedîd hareketinin temelinde bu terkedilmiş usûl-i savtiye denen ve harflerin seslerine dayanarak kelimeleri doğrudan doğruya okuma yöntemi bulunmaktadır (Akyüz, 2004, 147).

- Nuhbe-t'ül Etfâl, Mayıs 1858
- Ehemmiyet-i Terbiye-i Sıbyan, 1862
- İlm-i Terbiye-i Sıbyan

Meşrutiyet dönemi eğitimin temel özellikleri şunlardır:

- 1- Siyasî hayat ve fikir hareketleri birden canlanmış, yaygın özgürlüğüne kavuşma yanında, özellikle Balkan Savaşları, aydınları toplumsal sorunları ve dertleri acımasız bir dille ortaya koymaya itmiştir. Eğitim sorunları da üzerinde önemle durulan bir alan olmuştur.
- 2- Dönemin başında, Meşrutiyetin ilânı ile beraber, aşırı hürriyetçi bir hava ortaya çıkmış, bu okullara da yansımıştır. Bu nedenle, önceleri okullara “hürriyetçi mektepler” dendiği olmuştur.
- 3- Balkan Savaşları ve felâketlerinden sonra toplumda, “Çökmekte olan Devleti eğitim ve öğretmenler kurtaracaktır.” şeklinde bir görüş benimsenmiştir. Fakat bu, genellikle, bir slogan görünümünden öteye gidememiştir.
- 4- Programlara sosyal, siyasi muhtevalı, hayata dönük bazı dersler girmiştir.
- 5- Daha önce öğretimde öğretmen, kitap, hafız çok önemli idi. Meşrutiyet döneminde bunların yerine tabiat, eşya, olay, deney getirildi. Bu, o dönem için “ihtilâlcî bir pedagoji” demektir. Başka deyişle, eğitim ve öğretim yöntemlerinde kitap ve

öğretmeden eşyaya yönelen, gözleme ve öğrencinin kendisinin araştırıp bulmasına dayanan (usûl-i tekşifî ve tedris-i ayanî) bir yola gidilmeye başlandı (Akyüz, 2004: 241).

Cumhuriyet Dönemi eğitiminin temel özellikleri şunlardır:

- Dönemin siyasal, ekonomik, hukukî, kültürel değişimleri gerçekleştirildiğinde toplumun %10'u bile okuryazar olmadığı için, bunların kitlelere benimsetilmesi ve kökleşmelerinde eğitimin oynayabileceği rol her zamankinden fazla anlaşılmış ve eğitime bu nedenle önem verilmiştir.
- Atatürk bizzat kendisi “Başöğretmen” unvanı ile eline tebeşiri alarak, kara tahta başında halka ders vermiş, kitlelerin eğitim düzeyinin yükselmesi için büyük çaba harcamıştır. Bu hareketiyle, O, öğretmen ve eğitimcilere çok değerli bir manevi destek sağlamıştır.
- 1924'te çıkarılan Tevhid-i Tedrisat (öğretim birliği) Kanunu ile tüm okullar Maarif Vekâletine bağlanmış ve medreseler kaldırılmıştır.
- Latin harfleri kabul edilmiştir.
- Atatürk ilkelerine bağlı, laik, aktif, yeni bir insan tipi yetiştirmek eğitimin en önemli amaçlarından biri olmuştur. Bu, sosyal hayata karışan, fikrini özgürce söyleyen, “kimseye haksızlık yapmayan, haksızlıklara da duyarsız kalmayıp tepki gösteren” yurttaş tipidir ve önceki dönemlerin insan tiplerinden çok farklıdır (Akyüz, 2004: 297).

3.3.1. Harflerin Öğretimi

1929-1930 Türkçe programı, 1928 harf inkılabından sonra, o günün şartları içerisinde hazırlanan ilk programdır. 1929-1930 yılında hazırlanıp yayınlanan Türkçe öğretimi programı, dil ve edebiyat öğretimi bütüncül yaklaşımla ele almış ve o günün şartları içerisinde hazırlanan bu program Türkçe derslerinde izlenecek yöntem konusunda açıklamalar getirmiştir. Daha sonra 1945 yılında yapılan program ve ders kitabı çalışmalarıyla Türkçe öğretiminde ilk ve ortaokul düzeylerinin birbirini bütünlemesine önem verilmiş, buna karşın lise düzeyindeki edebiyat dersleri farklı düşünülmüştür (Girgin, 2011).

Bu programda tahrir (kompozisyon) derslerinde verilecek konuların öğrencilerin ilgi, seviye ve yeteneklerine uygun olması, konuya öğrencinin ilgisini çekmenin önemi, plan yapma becerisinin kazandırılması gibi hususlar vurgulanmış, kıraat (okuma) derslerinde ise öğrencilere okuma alışkanlığı ve edebî zevk kazanma, edebî türleri tanıtmaya, olumlu değerleri metinlerle pekiştirme amaçlanmıştır. Programda, metin anlama çalışmaları üzerinde durulmuş, metin üzerinde yazma ve konuşma, diksiyon, sesli ve sessiz okuma metin türleri, sözlük kullanımı, metin seçiminde dikkat edilecek ilkeler gibi, yöneme ilişkin bilgiler ayrıntılı biçimde verilmiştir (Coşkun, 2007).

Programda, ortaokul kısmı birinci devre, lise kısmı ikinci devre olarak belirtilmiştir. Birinci devrenin (ortaokul kısmının) programından Arapça ve Farsçaya ait kaidelerin çıkarıldığı ve müfredata yeni bir şey ilavesine ihtiyaç olmadığı için ilk üç sınıf programları planlandığı şekilde uygulanacağı belirtilmiştir. İkinci devre (lise) kısmında ise divan edebiyatı konularının azaltıldığı, bunun yerine batı edebiyatı konularının eklendiğinin ifade edildiğini görüyoruz. Batı edebiyatı şaheserlerinin öğrenciye tanıtmanın bir gaye olduğu ifade edilmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisince 1 Kasım 1928’de kabul edilen bu alfabe, o ders yılı okullarda öğretilmiştir. Ders kitapları bu alfabe ile yazılmıştır. Yeni alfabeyle yazım kılavuzu olarak, Millî Eğitim Bakanlığında kurulan Dil Encümeni’nce hazırlanmış olan “İmla Lügatı” kullanılmıştır. 1929 yılı okul programları Türkçenin ana dili olarak benimsenmesi bakımından ayrıca önem taşımaktadır. Dil öğretim etkinlikleri bu anadil göz önünde bulundurularak, öğrencilere düşünme alışkanlığı kazandıracak nitelikte düzenlenmesi, konuşma ve yazma becerilerinin bütünlük içinde geliştirilmesi ve anadilinin doğru kullanılması gündeme getirilmiştir (Topbaş, 1998). 1929-1930 Türkçe programı, 1928 harf inkılabından sonra, o günün şartları içerisinde hazırlanan ilk programdır.

1929-1930 öğretim yılında uygulanmak üzere Türkçe dersleri için müfredat programı, 1924/1340 müfredat programında çok az bir değişiklik yapılarak yeniden düzenlenmiştir. Dersin adı da dil ve edebiyatın aynı şey olduğu gerekçesiyle “Türkçe” olarak belirlenmiştir: “Hangi sınıf ve hangi şekilde olursa olsun, nihayet seviye derecesini teminden başka bir şey olmayan basitten karmaşığa gidiş dışında, lisenin son sınıfındaki edebiyat dersi ile ortaokulun ilk sınıfındaki Türkçe dersi mahiyet bakımından aynı şeydir. Hepsi ana dildir ve hepsi güzel Türkçenin güzel eserlerini ve genellikle güzel eserlerin Türkçesini öğrenciye tanıtmak; böylece onlara edebî ve fikri bir kültür vermektir” (Yücel, 1938). Hükmü doğrultusunda hareket edilmiş ve müfredat programı da “Türkçe Müfredat Programı” olarak

yayımlanmıştır. Bu programa göre Türkçe dersi, tahrir, kıraat gramer, edebî tetkikler ve edebiyat tarihi şeklinde düzenlenmiştir (Girgin, 2011).

1929 genel amaçlarıyla öncelikli hedeflerini anlatım çalışmaları (sözlü ve yazılı); okuma alışkanlığı ve zevki kazandırma, edebî zevk anlayışını yükseltme öğrencilerin seçecekleri mesleklerde başarılı olmaları için onları hazırlama; millî ve ahlaki olumlu değerler kazandırma olarak belirlemiştir (Coşkun, 2007).

Bu programda okumaya önem verilmiş, öğrencinin okumaya özendirilmesi ve okuma alışkanlığının kazandırılması için açıklamalar yapılmış; okunan eserlerle ilgili yazıların yazılması, özetler çıkartılması teklif edilmiştir. 1929 Müfredat Programının başka bir özelliği de ortaokul Türkçe ve lise edebiyat programlarının temelde aynı olduğu düşüncesiyle bir bütün olarak ele alınmış, Türkçe ve edebiyat gibi iki ad yerine Türkçe olarak tek adla anılmış olmasıdır. Programın üzerinde hassasiyetle durulmuş, bir değerlendirmeye tabi tutmak için de edebiyat muallimleri kongresi düzenlenmiştir.

İçerik, programda yer alan üniteler ve konulardır (Demirel 2006). Öğretim programlarında, içerik “ne öğretelim?” sorusuna cevap vermektedir. 1949 Ortaokul Türkçe eğitimi programında, Türkçenin içeriği genel konu başlıkları hâlinde verilmiş ve bu başlıkların altında öğretilecek materyal belirtilmiştir. 1949 yılı Türkçe programı şu bölümlerden oluşmaktadır. “Amaçlar, Açıklama, Okuma, Söz ve Yazıyla İfade, Dil Bilgisi, İmla, Yazı.”

‘Amaçlar ve Açıklamalar’ bölümlerinde özellikle anlama ve anlatım üzerinde durulmuş, anlamaya ve anlatmaya yönelik metinlerle öğrencilere dil sevgisi, okuma alışkanlığı kazandırma, millî duyguların ve hayata yönelik davranışların kazandırılması amaçlanmıştır. Okuma çalışmalarında ise okuduğu metni anlama, sesli ve sessiz okuma, okuma ilgi ve alışkanlığını kazandırma, kitap sevgisini aşılama amaçlanmıştır, böylece metin incelemelerine dikkat edilmesine önem verilmiştir. Söz yazıyla ifade bölümünde ise genel olarak anlatım çalışmaları yer almıştır. Bu bölümde konuşma ve yazma eğitiminin yöntem ve içeriği anlatılmış, özellikle plan kavramı, düzgün konuşma ve diksiyon, dinlemeyi bilme, yazılı ifadeyi geliştirme yolları, imla, kelime hazinesini çoğaltma çalışmaları üzerinde durulmuştur (Temizyürek ve Balcı, 2006).

1929 programında öncelikli hedeflerin anlatım çalışmaları (sözlü ve yazılı); okuma alışkanlığı ve zevki kazandırma, edebî zevk anlayışını yükseltme; öğrencilerin seçecekleri mesleklerde başarılı olmaları için onları hazırlama; millî ve ahlaki olumlu değerler kazandırmak olarak belirlemiştir. Anlatım çalışmalarında içerik kadar sözlü anlatımda

konuşma adabı ve bütünlüğü, yazılı anlatımda ise imla ve okunaklı yazıya önem verileceği belirtilmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2006).

1929 programında gramer konularıyla ilgili amaçlar başlık hâlinde verilmiş, derslerde hangi konuların işleneceği belirtilmiştir. Gramer derslerinin ‘ameli ve tatbiki’ olarak işlenmesi önerilmiştir. Bu da derslerde uygulamanın daha önemli olduğunu göstermektedir (Eyüp, 2008).

1929 programında dil derslerinin başlıca amaçları şöyle sıralanmıştır:

- 1- Hars-i gaye: Talebeye yeni ve daha yüksek zevk membarları vermek.
- 2- Mesleki gaye: Talebenin gireceği herhangi meslekte azami muvaffakiyetini temin etmek.
- 3- Millî, içtimai, ahlaki gaye: Talebeye asil mefkureler, millî vatani, kahramanca duygular telkin etmek, seciyesini teşkile yardım eylemek, onu içtimai, millî hayatta daha müsmir ve daha faal bir fert olmak üzere yetiştirmek (Temizyürek ve Balcı, 2006).

‘Kıraat’ derslerinde öğrencilere okuma alışkanlığı ve edebî zevkin kazandırılması üzerinde durulmuş, öğrencilerin edebî türleri tanınması ve metinler aracılığıyla öğrencilere olumlu davranışların ve değerlerin kazandırılması amaçlanmıştır (Eyüp, 2008).

1929 programında “Umumi Mülâhazalar” başlığı altında Türkçe programıyla ilgili yöntemler üzerinde durulmuş, programda Türkçe derslerinde bilgi vermekten ziyade uygulama ağırlıklı ders işlenmesinin gerekliliği belirtilmiştir. Yine kıraat, gramer ve tahrir derslerinin ayrı başlıklar altında olmasına rağmen bu derslerin birbirinden bağımsız olamayacağı ifade edilmiş, tahrir ve kıraat derslerinin içeriği bu programda daha da sadeleştirilmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2006). Ana dili öğretimi bütün milletlerin üzerinde hassasiyetle durdukları bir konudur. Dilin iyi bilinmesi, doğru ve güzel (sözlü ve yazılı) kullanılması her türlü eğitim kurumunun asli görevi kabul edilmiştir. 1928 yılında gerçekleştirilen harf inkılabından sonra, yeni harflerin kabulüyle orta öğretimin bütün sınıflarında bu alfabenin öğretilmesi mecburiyeti getirilmiştir (Girgin, 2011).

3.3.2. İlk Okuma Eğitimi

Temel dil becerilerinden olan okuma, Türkçe Sözlükte “Bir yazıyı meydana getiren harf ve işaretlere bakıp bunları seslendirmek veya düşünceyi anlamak. Yazılmış bir metnin iletmek istediği şeyleri öğrenmek.” (TDK, 1998: 1675) şeklinde tanımlanmıştır.

Okuma eğitiminin temel amacı, okuduğunu kavrayan, sorgulayan, kavradığına doğru tepkide bulunabilen ve bu becerileri okunan her metne karşı bilinçli ve etkin bir şekilde kullanabilen bireyler yetiştirmektir.

Eğitim konusu XIX. yüzyılın ortalarından itibaren Türk aydınlarının önde gelen problemlerinden birisidir. 1908’den itibaren eğitimin önemi ve istenen topluma uygun çocuğu yetiştirmek konusu ele alınır.

Cumhuriyetin ilânı ile Türk çocuklarına verilecek eğitimin yapısı değişmiştir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında ilköğretimden, Atatürk ilke ve inkılâplarının topluma, özellikle kırsal kesime ulaştırılmasında bir araç olarak yararlanılmıştır. Temel amaç her düzeydeki okullarda öğrencilere Cumhuriyetçi ve çocukların cemiyette yaşarken karşılarındakilerle temas ettiklerini dikkate alan demokratik bir eğitim vermektir.

Cumhuriyetin okul programlarında yaptığı ilk değişiklik 1924 yılında olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu’nun, padişahlığın ve hilâfetin övüldüğü eski kitapların Türkiye Cumhuriyeti’nin okullarında okutulması şüphesiz mümkün değildir. Vasıf Bey’in Eğitim Bakanlığı zamanında toplanan 43 kişilik bir program heyeti ilk, orta ve liselerin ders programlarını değiştirmiş, önceki devrin ideolojisine bağlı olan görüşler kitaplardan çıkarılmıştır (Uğurlu, 1990).

İlk mekteplerin 1924 (1340) tarihli müfredat programında ikinciden beşinciye kadar olan kıraat derslerinde riayet edilecek esaslar şöyle ifade edilmiştir:

- 1- “Kıraat derslerinde ilk sınıflardan itibaren işlek ve pürüzsüz olmakla beraber aynı zamanda manidar bir surette okumayı temin etmek lâzımdır. Binaenaleyh çocukların mihaniki bir ahenk ve makam-ı mahsus ile kıraat etmelerine meydan verilmeyerek okumakla konuşmak arasındaki gayr-ı tabii farklar izale edilecektir.
- 2- Çocuklar dürüst ve selis okumaya dikkat etmekle beraber, okurken okudukları parçayı anlamaya da alıştırmalıdır. Bunun için kıraat bittikten sonra kitaplar kapanıp mevzu, bir veya birkaç şakirt tarafından anlatılmalıdır. Her kıraat parçasında

yeni tesadüf edilecek nihayet dört beş kelimenin manâsı izah edilmeli ve muallim bu kelimeleri münasip cümlelerde kullandırmalıdır.

- 3- Kıraat parçaları daha ziyade ahlâki ve edebî bir mahiyette olacak, millî tarihe ve bilhassa son istiklâl mücahedelerine, Cumhuriyet umdelerine aid parçalar bulundurulacaktır.” (Uğurlu, 1990)

Bu program değişikliği acele ve hazırlıksız yapıldığı için, ilkokul programlarındaki asıl değişiklik 1926 ve 1935 yıllarındaki programlarda olmuştur. Yeni ilkokul programları esasını J. Dewey’in “hayat bilgisi, toplu tedris ve iş okulu” kavramlarından almaktadır. Eski ilkokul programlarında bütündersler birbirinden yarı ve tamamen ayrı bahislermiş gibi gösterilirken 1926 müfredat programıyla dersler arasındaki bağlantı ve ilişkiler göz önüne alınır. Bu program 1925-26 öğretim yılında seçilen birkaç ilkokulda denendikten sonra, alınan sonuçlara göre yapılan değişikliklerden sonra 1927’de bütün ilkokullara mecburî kılınmıştır.

Bu programda Türkçe dersinin hedefi şöyle belirtilir:

- 1- “Talebede başkaları tarafından şifahen veya tahriren ifade olunan fikirleri doğru anlamak melekelerini husule getirmek
- 2- Talebeye, düşündüğünü, duyduğunu ve bildiğini diğer kimselere şifahen veya tahriren doğru ve güzel anlatmak kabiliyetini iktisat ettirmek
- 3- Talebenin kullandığı kelimelerin manâları hakkında vâzıh fikre sahip olmalarını temin etmek ve bu suretle onları doğru düşünmeye alıştırmak
- 4- Lisan vasıtasıyla çocuklarda iyi ve güzel hisleri tenmiye ederek kendilerinde sin ve seviyelerine göre bir zevk-i edebî uyandırmak
- 5- Mahallî şiveleri istimal eden talebenin ifadelerini tedricen tashih ederek onları müşterek millî şiveye (İstanbul şivesine) istînâs ettirmek” (Uğurlu, 1990).

Programda, ilkokullarda her ne kadar Türkçe dersi elifba, kıraat, inşa, temsil, imlâ, tahrir, sarf ve yazı gibi kısımlara ayrılmakta ise de bunların hiçbirinin tek başına bir ders olmadığı, hepsinin bir bütünlük tanıdığı, bu itibarla bu derslerin birbirlerini tamamladıkları veya yardımcı oldukları, bu sebeple de bu derslerin aynı öğretmen tarafından verilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Kıraat dersinin hedefleri şunlardır:

- “Talebeyi okuduğunu anlamaya alıştırmak
- Okuduğunu anlamaya alıştırmak
- Yeni lugatlar öğretmek talebenin malûmatını arttırmak
- Çocuklarda selis ve vazih kıraat melekesi husule getirmek” (Uğurlu, 1990).

1928’de Latin temeline dayanan yeni Türk alfabesinin kabulü zorlukları biraz daha arttırmıştır. Eskiden ayrı ayrı okutulan dersler bir ad altında ama yine tamamıyla eski anlatış usulüne göre okutulmuştur.

11 Kasım 1928’de açılan ve Bakanlığın hazırlayıp 24 Kasım 1928 tarihinde yürürlüğe koyduğu yönetmeliğe göre Millet Mekteplerinin amaçları; Yeni Türk harflerinin kolay bir şekilde okunup yazılabilmesinden bütün milleti faydalandırabilmek ve büyük halk kitlelerini hızla okur-yazar duruma getirebilmek olarak belirlenmiştir.

Bu amaçlar doğrultusunda ilkokuma eğitimi başlığı altında üzerinde duracağımız temel konumuz, 1928’den 1930 yılına kadar okullarda Türkçe öğretimi için kullanılan ders kitaplarının ve okuma kitaplarının incelenmesi olacaktır. İnceleyeceğimiz kitaplar 3 başlık altında detaylandırılacaktır.

- 1- Metin Türleri
- 2- Söz Varlığı
- 3- Okuma Çalışmaları

4. 1928-1930 YILLARI ARASINDA YAYIMLANAN İLK OKUMA KİTAPLARININ İNCELENMESİ

4.1.1928 Yılında Yayınlanan Kitapların İncelenmesi

4.1.1.Sinemalı Alfabe ve Kırâet, (Midhat Sadullah)

Şekil 4.1.Sinemalı Alfabe ve Kırâet, kitap kapağı

Bu kitap harflerin öğretimi üzerine yazılmış fakat doğrudan Latin harfi esas alınarak değil elifba harflerinden faydalanılarak Latin harflerinin öğretimi esas alınmıştır.

Kitabın ilk sayfasında alfabe yer almaktadır. Alfabenin bir tablo hâlinde gösterilmesinin ardından tek tek harflerin öğretimine yer verilmiştir.

Harflerin öğretimi aşağıdaki şekilde gösterilmektedir:

A harfinin öğretimi: Öncelikle sayfanın sağında elif harfi verilmiş ve altında içinde A harfi ağırlıklı olan kelimelerle elifbalı bir metin yer almaktadır. Hemen sol tarafında ise elifbalı metnin Latin harflerine çevrilmiş şekli verilmiştir.

A harfinden Z harfine kadar bütün harfler bu düzen içerisinde öğretilmiştir.

Şekil 4.2.Sinemalı Alfabe ve Kırâet, ('A' nın öğretimi)

4.1.2. Altın Alfabe (Ahmet Cevat Emre)

Usul-Ü Savtiye Üzere Altın Alfabe adıyla da bilinen bu kitaptaki yöntem de sayfanın ortasında bir fotoğraf verilip üstüne bu nedir? diye bir soru sorularak nesnenin veya varlığın ne olduğu öğretilmeye çalışılmıştır.

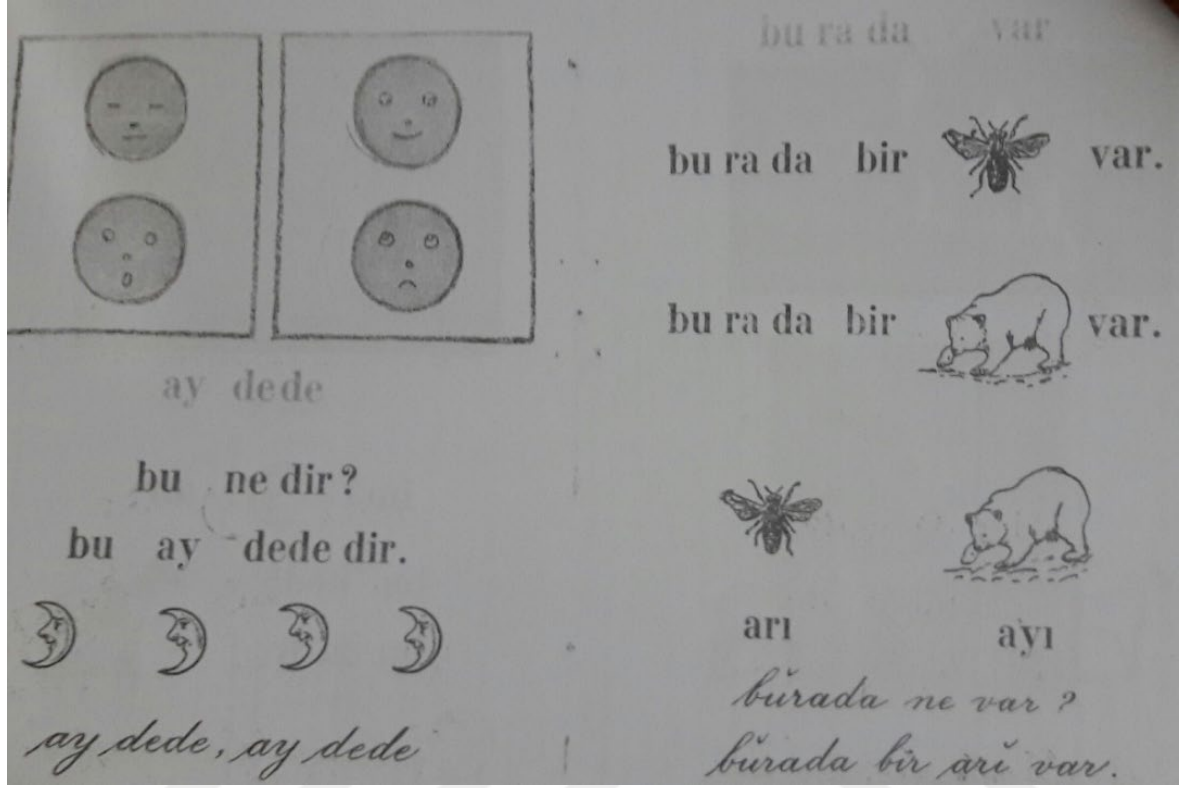
Kitabın ilk sayfasının ortasında bir fotoğraf bulunmaktadır. Sayfanın üstünde de bu nedir? diye bir soru yer alarak ne olduğu sorulmuştur. Arka sayfada “bu nedir?” sorusu verilip altına “bu bir attır.” cevabı verilmiştir.

Soru cevap yoluyla bir öğretim sağlanmıştı. Çocuklardaki merak duygusundan yola çıkılarak eğlenceli bir kitap ortaya çıkarılmıştır.

Diğer bir çalışma yöntemi ise boşluk doldurma yöntemine benzetilmiştir. Tek farkı boşluğun yerinde öğrenilmesi istenen nesnenin veya hayvanın fotoğrafı yer alıp ne olduğunun bulunması istenmesidir. Altında da el yazısı ile

“Burada ne var?”

Burada bir arı var” yazma çalışması yer almaktadır.

Şekil 4.3.Altın Alfabe (Ahmet Cevat Emre) kitabından alıntı

Ayı fotoğrafı verilip tekrardan “bu nedir?” sorusu sorulup “bu bir ayıdır.” cevabı verilmiştir. Bu kitapta da Muallim Naci'nin *Resimli En Yeni Alfabe* adlı kitabındaki gibi bir önceki öğrenilen bilgiler bir sonraki sayfada tekrar edilerek pekiştirme yoluna gidilmiştir. Bu yolda öğrencide öğrenilen bilginin daha çok akılda kalmasını sağlamaktadır.

“Bak” adlı bir okuma çalışması yer almaktadır. Burada da bu sayfaya kadar öğrenilen nesnelere veya hayvan isimlerinin tekrarı yapılmıştır. Sayfanın altında da yine kısa bir el yazısı çalışması yapılmıştır.

Bak

Bak, burada arı var.

Bak, burada ay var.

Bak, burada bir at mı var? (s.12)

Kitap hep soru yoluyla ilerlemiştir.

“Dedem deden, dedeme, dedene” adlı bir hâl ekleri ile ilgili bir çalışma yer almaktadır.

“Bu adam dedemdir.

Dedeme bak.

Bu adam deden midir?

Deden bu adam mıdır?” (s.14) aynı sorunun değişik şekillerde de sorulabileceği verilmiştir.

Burada hem sahiplik ekinin hem de hâl eklerinden yönelme ekinin bir arada verilerek öğretimi sağlanmıştır.

Kitapta “Ses Temrinleri” başlığı ile öğrenilen seslerin örnek kelimeler içinde verilmesi yer almaktadır.

u	e	m	n
bu	de	adam	baban
bura	dede	babam	odan
bu da	dere	odam	deden
kuru	dedeme		dedin

Bu kısımda önceden verilen örneklerin tekrarı verilmiştir. Bu da öğrenilen seslerin ve kelimelerin daha iyi kavranmasını sağlamıştır.

Kitabın içerisindeki metinlerin konu ve içerik yönünden incelenmesi maddeler hâlinde verilmiştir:

1. “**Ağaç Çam**” başlığı altında öncelikle ağacın ve çamın tanımı yapılmış arkasından bunların öğrenilmesi için “ya bu ağaç çam mıdır?” şeklinde sorular yöneltilip nesnenin veya varlığın iyice kavranması sağlanılmaktadır.
2. “**Kaç çok yok**” başlığında ise bu kelimelerin kullanıldığı cümleler örneklerle desteklenerek şu şekilde verilmiştir:

“Orada kaç arı var?

Birçok arı var.” (s.19)

1. “**Çocuk, çocuğa, bana, ona**” kelimeleri kullanılarak hâl eklerinden yönelme hâli ekinin kullanımını örneklerle verilmiştir:

“Bak, burada bir çocuk var.

çocuk, buraya bak, bana bak.

Baba, bu çocuğa bak. (s.20)

Sayfanın altında da yine bu örneklerin içerisinde bulunduğu hâl ekleri ile bir el yazısı çalışması yer almaktadır.

2. “**Baktı, baktım, baktın**” kelimeleri ile örnek cümleler verilerek şahıs ekleri öğretilmektedir:

“Babam o çocuğa baktı.

O ata baktın mı?

çocuk dadıma baktı mı?” (s.21)

3. “**Armut, iki**” kelimeleri ile örnek cümleler verilmiştir. Bu örnek cümleler verilirken bir önceki öğrenilen kelimelerde tekrar edilmektedir.

“Baba, o iki armuda baktım

Oradaki iki ata baktın mı?” (s.22)

4. “**Kiraz, bakın, bakınız**” kelimeleri ile şahıs eklerinin çoğul şekilleri ise şu şekilde verilmektedir:

“Bakınız, burada iki kiraz var.

Oradaki iki kiraza bakınız.” (s.23)

Bu kitapta nesnelere tanıma ve bununla birlikte tekil ve çoğul şahıs eklerinin öğretimi üzerinde durulmuştur. Bütün metinler ve dilbilgisi bölümleri fotoğraflarla desteklenmiştir. Her yeni sayfada bir önceki sayfanın da öğretilen kelimelerin tekrarı yer alarak öğretimde pekiştirme yapılmıştır.

5. ““**Çiçek, güzel**”, **kız kuş bakıyor**”,” sepet, şu, kadar, sepete, sepette” başlıklarında hâl eklerinin ve miktar belirten kelimelerin öğretimi sağlanmıştır.
6. “**Al, aldı, aldım, aldın alınız**” başlığı ile öğrenilen şahıs ekleri ile ilgili örnekler verilmektedir.

Öğretilen belirli kalıplardan sonra tekrar “Ses Temrinleri” başlığı altında öğrenilen seslerin kelime içindeki örnekleri verilmektedir. Bu yollarla ses ve kelime tekrarları yapıp daha kalıcı bir öğretim sağlanmaktadır.

7. “**Küçük, oynuyor, oynuyorlar**” başlığı ile çokluk eki öğretilmektedir.

8. “**el çırp, üç dört**” başlığı ile el çırpma ve oyun oynamanın yanında üç ve dört sayılarının öğretilmesi üzerinde durulmuştur.
9. “**Kadın, anne, kuşlar, çiçekler**” başlığında anne ve çocuk sevgisi vurgulanmaktadır. Çocuklar okuduklarını kolay anlayabilsin diye kısa cümleler kullanılmıştır.

“Bu kadın çocuğun annesidir.

Anne çocuğunu çok sever.” (s.34)

10. “**Her, “araba, çekiyor”, “yapıyor, eğliyor, oğlan**” kelimeleri de örneklerle öğretilmektedir.
11. “**İp tutuyor, atlıyor, ip atlamak, atlıyacak**” kelimeleri ile kız çocuklarının ip oynamayı çok sevdiğinden bahsederken çocukları oyun oynamaya teşvik etmektedir.
12. “**Okuyor, okutuyor, okuma, evet, çocuk okuyor**” kelimeleri ile verilen örneklerde çocukları okumaya yönlendirmektedir. Sayfanın altına da el yazısı ile öğrencilere “siz de okumayı seviyor musunuz?” diye bir soru yöneltilmiştir. Bu soru ile öğrencinin düşüncelerini ifade etmesi ön planda tutulmuştur.
13. “**Yazı, siz, hayır, daha, ama**” kelimeleri ile verilen örneklerde okuma ve yazma üzerinde durulmuştur.
14. “**Kanat, uzak, yer, durmadan uçar**” kelimeleri ile kuşların özelliklerinden bahsetmektedir. Kuşlardan yola çıkarak çocukların doğadaki canlıları tanıması ön planda tutulmuştur.
15. “**Gül, beş, en, sayalım**” kelimeleri ile gülün güzel bir çiçek olduğu ve sayma sayılarının beşe kadar olan bölümü öğretilmektedir.
16. “**Hanım, gün, yiyecek**” başlığı ile Pakize ve kuzusu Pervin üzerinden çocuklara hayvan sevgisi aşılanmaktadır.

Kitabın sonunda ise “Elifbamızdaki Harfler” başlığı ile alfabedeki harfler tek tek yazılıp karşılıklarına birkaç örnek verilerek bir tablo oluşturulmuştur.

“*Altın Alfabe*” adlı kitap genel olarak incelendiğinde bu kitabın daha çok dilbilgisi öğretimine yönelik olduğu görülmektedir. Bu öğretimin çok yoğun bir bilgi ile öğrencileri sıkarak değil daha çok kısa kısa cümlelerle ve öğrenilmesi gereken kelimeler üzerinde örneklerle gösterilerek eğlenceli hâle gelmesi sağlanmıştır. Öğretilen dilbilgisi kalıpları ise şu şekildedir: İyelik ekleri, tekil ve çoğul şahıs ekleri, çokluk ekleri ve hâl ekleri.

4.1.3. Kız ve Erkek Çocuklara Kıraat Kitabı, (Pakize İçsel, Nazım İçsel), 1.Sınıf

Bu kitapta toplam kırk beş mensur, on beş manzum metin bulunmaktadır.

Bu metinleri konu yönünden değerlendirecek olursak;

Beşerî bazı değer ve davranışları telkin eden metinler ve umumî bazı konularda bilgi veren metinler olarak iki başlık altında toplanabilir.

1- Beşerî bazı değer ve davranışları telkin eden metinler;

- “**Süheyla’nın Kitabı**” adlı metinde kitap sevgisi ve kitapları temiz kullanmak gerektiği vurgulanmaktadır.
- Kitapta birkaç manzumede ortak tema çiçek sevgisi üzerine kurulmuştur. Bunlar “**Yolunmuş Güller**”, “**Gül Fidanı**”, “**Çiçek Demeti**”, “**Zavallı Kuşlar Zavallı Çiçekler**”, “**Küçük Bahçevanlar**” ile “**Kır Menekşeleri**”, “**Pencerede Bahçe**” adlı manzumelerdir. Bu manzumeler aynı zamanda çiçek yetiştirmeye teşvik edicidirler. Bunların yanında “**Gül Fidanı**”nda don olayının bitkilere zarar verdiği ve kötülüklerden uzak durmak gerektiği; “**Çiçek Demeti**”adlı manzumede anne sevgisi; “**Yolunmuş Güller**”de çiçekleri dallarından koparmamak onlara zarar vermemek gerektiği; “**Zavallı Kuşlar Zavallı Çiçekler**”de çiçekleri güneşsiz bırakmamak gerektiği ve hayvan sevgisi üzerinde durulmuştur.
- “**Yağmur**” metninde yağmur ve kardan kaçmamak gerektiği anlatılır.
- “**Bir Kış Akşamı**”nda kışın soğuktan gelince ateşe ve sığağa hemen yaklaşımadan vücudu yavaş yavaş ısıtmak gerektiği; aile sevgisi ve anne sözünü dinlemenin önemli olduğu anlatılır.
- “**Mehtabın Şarkısı**”nda ay ışığı hakkında bilgi verilir.
- “**Rüzgâr Ne Yapar?**” da rüzgâr hakkında bilgi verilirken, “**Mart**”ta mart ayı hakkında bilgi verilmektedir.
- Kitapta bazı metinler çocukları oyun oynamaya teşvik edici metinlerdir. Bunlar; Mithat Sadullah’ın “**Salıncağım**”, Ali Ulvi’nin “**Körebe**” ile “**Sabiha’nın Bebeği**” adlı metinlerdir.

- “**Sabiha’nın Bebeği**”nde sabahları anneleri yüzlerini yıkayıp, saçlarını tararken çocukların uslu olmaları ve yemek yerken etraflarını kirletmemeleri gerektiğine vurgu yapılır.
- “**Yuva**”da kuş yuvalarını bozmamak, yavru kuşları annelerinden uzaklaştırmamak gerektiği anlatılır.
- “**Küçük Leyla ile Beyaz Kazlar**”da kazlar ile ilgili bilgi verilmektedir.
- “**Tavşan Diyor ki**”de hayvanları evlerde hapsedmenin doğru olmadığı ve hayvanların kendi doğal yaşamlarında yaşamalarına izin vermek gerektiği anlatılır.
- “**Fikret’in Kedisi**”nde kedilerin yaramazlığından bahsedilmektedir.
- “**Tilki ve Tavuklar**” adlı manzumede evlat sevgisine vurgu yapılmaktadır.
- “**İhtiyar Amcam**” ve “**Küçük Vedat**”ta iyi kalpli olmak ve ihtiyacı olan kişilere yardım etmek telkin edilir.
- “**Yaramaz Çocuklar**”da büyüklerin sözlerini dinlemek gerektiği vurgulanır.
- “**Büyükbabanın Küçük Parmağı**” metninde sağlığımıza dikkat etmek, obur olmamak; yalan söylemenin yanlış bir şey olduğu ve büyüklerin sözlerini dinlemek gerektiği anlatılır.
- “**Üç Cıvcıv**”de nemli yerlerde ufak kurt ve böceklerin yaşadığı anlatılır.
- “**Çocuk ve Ev**” adlı manzumede aile, arkadaş sevgisi, arkadaşlarla oyuncaklarını paylaşmak, oyun oynamak ve bunun yanında kitap okumak gerektiği dile getirilir.
- “**İlk Söz**”de anne ve evlat sevgisi anlatılır.
- Köprülüzade Mehmet Fuat’ın “**İlkbahar**” adlı manzumesinde çalışmak ve tabiat sevgisi üzerine vurgu yapılmaktadır.
- Mehmet Faruk’un “**Haftanın Günleri**”nde haftanın hangi günlerden oluştuğu ve bu günlerde neler yapıldığı anlatılır.
- “**Bir Küçük Kızla Arı**”da arı ile ilgili bilgileri verilirken çalışmak gerektiğinin de üzerinde durulur.

- “**Küçük Mektepli**”de kitap sevgisi; “**Akarsu ve Kaya**”da çalışarak başarılı olunacağı; “**Saksağanla İspinoz**”da çok konuşarak vakit geçirenlerin hiçbir şey öğrenemeyecekleri ve saksağanla ispinoz hakkında bilgi verilmektedir.
- “**Bir Küçük Kız**”da insanın ailesine yardımcı olması gerektiği ve kış için hazırlık yapmak gerektiği anlatılır.
- “**Dört Kardeş Sevgisi**” adlı manzumede ve “**Malımız Memleketimizdir**”de vatan sevgisi üzerinde durulmuştur.
- Ahmet Cevat’ın “**Sevimli Köy**” adlı manzumesinde köy hayatı ve onun güzellikleri anlatılır.
- “**Kardeş Sevgisi**”nde kardeş sevgisi, “**İyi Çocuk**”ta kendinden küçüklere el kaldırmamak gerektiği dile getirilir.
- Umûmi bazı konularda bilgi veren metinler;
- “**Başkasının Malı**”nda başkasına ait olan bir mala dokunmamak gerektiği; “**İki İnatçı Keçi**”de inatçılığın doğru olmadığı anlatılır.
- “**Arslanla Tilki**”de zor durumlarda akıllı kullanmak gerektiği ve kötü olaylardan ders çıkarmak gerektiği anlatılır.
- “**Sofrada Nasıl Oturulmalı**”da sofrada nasıl oturulması gerektiği anlatılmıştır.
- “**Bir Mağaza**”da birden ona kadar olan sayıların Latin rakamlarıyla nasıl yazıldıkları öğretilir.

“**Kız ve Erkek Çocuklara Kıraat Kitabı**” adlı kitap genel olarak incelendiğinde içerisinde bir çocuğun ilkokul çağında öğrenmesi gereken genel davranışlar ve değerler üzerinde durulmuştur. Metinlerde büyüklere ve küçüklere karşı saygılı ve sevgili olunması gerektiği, anneye ve aileye olan sevginin önemi ve paylaşmanın önemi üzerinde durulmuştur.

4.2. 1929 Yılında Yayımlanan Kitapların İncelenmesi

4.2.1. Cumhuriyet Çocuklarına Türkçe Kiraat (Ahmet Cevat Emre, 1.Sınıf, 1929)

Metin türü açısından değerlendirme yapıldığında kitabın içerisinde on sekiz mensur, on dört manzum metin, sekiz kısa tiyatro metni bulunduğu ortaya konulmaktadır. Bu metinleri konu yönünden değerlendirecek olursak;

- ✓ Bazı beşerî değer ve davranışların telkin edildiği metinler şu şekilde maddelendirilebilir;
- “**Anne ile Yavrusu**” ve “**Küçük Kuş**”ta anne ve evlat sevgisi, “Hamdiye Abla”da kardeş sevgisi, “Doğum Günü” adlı temsil ve “Çay Ziyafeti”nde arkadaş sevgisi, doğum günlerinde hediye vermek gerektiği ve arkadaşların doğum gününe nasıl davet edilecekleri dile getirilir.
- “**Ninni**” adlı manzumede bir ninni konu edilmiştir.
- “**Altın Balıklar**”, “**Resim Çektirmek**”, “**Tekirim Nerede?**” adlı tiyatro, “**Pamuk**”, “**Tavuk ile Civcivler**” ve “**Gece Konseri**” adlı manzumede hayvan sevgisi işlenmiştir. Ayrıca “**Altın Balıklar**” ile “**Tavuk ile Civcivler**”de sayı kavramı öğretilmektedir. “**Tekirim Nerede?**”de kedi, “Tavuk ile Civcivler”de de tavuk ve civcivlerle ilgili bilgiler bulunmaktadır.
- “**Hamarat Kız**” adlı manzumede sabahları erken kalkmak, el ve yüz yıkamak, dikmiş dikmek, ders çalışmak ve söz dinlemek telkin edilir.

HAMARAT KIZ

Sabahleyin, erken kalkar.

Elini, yüzünü yıkar.

İğnesine iplik takar.

Sökük varsa diker, bakar.

Dersleri var, okur yazar.

Hiç işitmez tektir azar.

- “**Top oyunu**” ve “**Telefonculuk Oyunu**” adlı tiyatro metinleri, “**Sabun Baloncukları**”, “**Küçük Gemi**” ile “**Çember Şarkısı**”, “**Tabaklar Şarkısı**” ve “**Tahta At**” adlı manzumeler oyun oynamaya teşvik edici yöndedir. Ayrıca “**Küçük Gemi**”de hayvan sevgisi, “**Telefonculuk Oyunu**”nda hasta annelere yardım etmek, bakmak ve kardeş sevgisi vurgulanmaktadır.
- “**Mektebimiz**” ile “**Mekteplik Oyunu**”, “**Kuzunun Mektebe Başlaması**” ve “**Mektebin Avlusunda**” adlı tiyatro metinlerinde okul ve öğretmen sevgisi; “**İlk Mektup**”ta da okuma yazma öğrenerek yazabilmenin güzelliği anlatılmaktadır.

İLK MEKTUP

Yıldızın babası askerdir.

Yıldız babasını görmeyeli bir sene oluyor.

Yıldız bir senede okumak yazmak öğrendi.

Şimdi oturmuş babasına mektup yazıyor.

Bu, Yıldızın yazdığı ilk mektuptur.

Yıldızın babası bu mektubu alınca ne kadar sevinecek!

- “**Kar Yağıyor**”, “**Kızak Gezmesi**”, “**Karla Oynamak**” ve “**Kardan Adam**”da kar ile oynamanın verdiği sevinç ve tabiat sevgisi anlatılır. Bundan başka “**Kar Yağıyor**”da okul sevgisi, “**Kızak Gezmesi**”nde de rüzgârlı havalarda soğuk alınacağı (hasta olunacağı) anlatılmaktadır.
- “**Üç Gemi**”, “**Bir Gemi**”, “**Küçük Gemi**”, “**Gemici Şarkısı**” adlı manzumeler ve “**Gemicilik Oyunu**” adlı tiyatro metni denizciliğe teşvik edicidir.
- “**Ay Dede**” adlı manzumede ay tanıtılır bununla birlikte uzay ve kâinat hakkında çocukları düşünmeye sevk eder.
- “**Dersini Kim Evvel Öğrenecek**” ve “**Küçük Çiftçi**” adlı manzumede dersi öğrenmede çocuğu teşvik etme (Ördekler yüzmesini öğrenir de çocuklar geri kalırsa, çocuklara ne ayıp ne ayıp!) ve çalışmak gerektiği vurgulanır. “**Küçük**

Çiftçi”de çiftçilik ile ilgili bilgi verilip sonunda da çocuğa bu bilgiler doğrultusunda “Çiftçi miyim, değil miyim?” diye bir soru yöneltilip doğruluğunu kanıtlayarak konuyu vurgulamaktadır.

- “**Kedi Yavruları**” adlı manzumede dikkatli olmak gerektiğine ve herkesin eşyasına sahip çıkması gerektiğine işaret edilir.
- Tekerlemeye benzeyen “**Rumeline Nasıl Gittin?**” adlı manzumede de ipliğin yünden yapıldığını, kuşun darı, koyunun çimen yediği, bulutların yağmur yağdırdığı, yağmurun çimenleri büyüttüğü ve kuzunun yavrusu olduğu anlatılmıştır.

✓ Millî değerlerin telkin edildiği metinler incelendiğinde;

- “**Askerlik**” ve “**Dükkâncılık Oyunu**” adlı tiyatro metinleri, “**Askerlik Oyunu**” ve “**Parmak Çocuk**” adlı manzume askerliğe teşvik edicidir. (Bakın, parmak çocuğum şimdiden giyimli, kuşanlı, davulcu bir süvari askeridir). O dönemde askerin ön planda olduğu ve özenilen bir yapıda olduğunu göstermektedir.
- “**Yaşasın Cumhuriyet**” adlı oyunda padişahlık idaresi tenkid edilir ve Cumhuriyet idaresi övülür:

“Sen milleti soyan fena padişaha benziyorsun. O devir geçti yavrum!”

“Biz Türk çocuğuyuz. Padişahlığı yıkarız, padişahları da memleketten dışarıya atarız”.

“Kahrolsun padişahlık!

“Yaşasın Cumhuriyet”

- Metinde çocuklara Türk olmanın ve Cumhuriyet’in önemi benimsetilmeye çalışılmıştır.
- “**Sevgili Cumhur Reisimiz**”de Mustafa Kemal’e duyulan sevgi ve saygı ve Onun gördüğü büyük hizmet dile getirilir. Bu metnin yanında Mustafa Kemal’in resmi, resmin altında da koyu harflerle “Adı Mustafa Kemal büyük Gazi/Odur kurtaran mahvolmaktan bizi” mısraları yer almaktadır.
- “**Bayrak**”ta bayrak sevgisi, “**Memleket Anahtarı**” adlı manzumede de memleket sevgisi aşılanmaktadır.

Hayatın içinden bazı umumi bilgiler içeren metinler ise şu şekilde maddelendirilebilir;

- “**Gölde Balık**” adlı manzumede, balıklar hakkında bilgi verilmektedir.
- “**Tirenlik**” adlı oyunda biletsiz trene binilemeyeceğinden bahsedilmektedir.
- “**Mangal Başında**” da mangalla oynamanın çok tehlikeli olduğu, mangalla oynamamak gerektiği ve uslu olmak vurgulanmıştır.
- “**Hafta Aynası**”nda haftanın günleri ve sayı kavramı öğretilmektedir. Metin oyun oynamaya da teşvik edicidir.

- ✓ Kitap içindeki metinler söz varlığı açısından ele alındığında metinlerin genel olarak soru yoluyla desteklendiği görülmektedir.

“Her anne yavrusunu sevmez mi?”

“Celal nasıl iyi söylüyor muyum?” vb.

Metinler okumayı kolaylaştırmak ve cümlelerin kolay anlaşılır olması için kısa cümleler hâlinde oluşturulmuştur.

Kitap içerisinde metinlerde harflerin sırasına göre bir düzen oluşturulmuştur.

Kitapta “Ses Temrinleri” başlığı ile seslerin kelimeler içinde nasıl telaffuz edildikleri ve birkaç metin içerisindeki benzer harflerin ve kelimelerin yer aldığını gösteren bir tablo çıkartılarak belirlenmiştir.

SES TEMRİNLERİ (s.8)

l	l	la	g-ğ
al	aldı	dalar	şalgam
bal	kaldı	dalan	dalga
kal	balık	alan	balığı
dal	altın	alay	balığa
şal	bilir	kovalar	kayığı
kaval	bilemedi	alay	kayığa

Ses Temrinlerinin yanında ayrıca “İmlâ, Kıraat Temrinleri” başlığı altında metinlerde geçen fiiller, kolay fiil çekimleri, hâl ekleri, iyelik (sahiplik)ekleri, zaman ekleri, olumsuzluk ekleri gösterilmektedir.

İMLÂ, KIRAAT TEMRİNLERİ (s.18)

Okumak	öğrenmek	istiyordum
yazmak	gelmek	istiyorduk
oynamak	sevinmek	istiyordu
başlamak	istemek	istiyordunuz

Metinlere bir bütün olarak bakıldığında sık sık benzeyen seslerin oluşturduğu kelimelerin kullanıldığı, ses benzeşmelerinden ve kelime tekrarlarından faydalandığı ve bu suretle dil çalışmaları yaptırıldığı görülmektedir.

Sayfa aralarında “Kolay Resimler” başlığıyla da dik ve yuvarlak çizgilerle yapılan resim çalışmalarına yer verilmiştir.

- ✓ Kitap içerisindeki okuma çalışmaları incelendiğinde;

Yukarıda söz varlığı başlığı altında incelediğimiz “İmlâ, Kıraat Temrinleri” içerisinde çocuklara işledikleri ve okudukları metinler çerçevesinde birkaç soru yöneltilerek konuyu daha iyi kavrama yoluna gidilmiştir. Bu soruların cevapları çocuklardan sözlü olarak ve kendi açılarından cevaplandırmaları istenmektedir.

SUALLER (Cevapları ağızdan verilecek) (s.18)

Akrabanızdan asker olan var mı?

Siz asker olmak istiyor musunuz?

Askerleri seviyor musunuz?

Niçin seviyorsunuz?

SUALLER (Cevapları ağızdan verilecek) (s.31)

Mektebinizde kaç oda var?

Bu odaların kaç dershane vardır?

Dershanede ne yaparsınız?

Dershaneden çıkınca nereye gidersiniz?

Kaç mualliminiz vardır?

Bugün dersiniz ne idi?

Sorulardan anlaşıldığı üzere çocuklardan buldukları çevreyi tanımaları ve bu yolla düşünmeye, kendilerini ifade etmeleri beklenmektedir. Sorular daha çok metni anlamaya yönelik değil, çocuklara yönelik sorulardır.

“Cumhuriyet Çocuklarına Türkçe Kıraat” adlı kitap genel olarak incelendiğinde kitapta öğretici metinlere ağırlık verilmiştir. Bu metinler daha çok insan hayatındaki değer ve davranışlara yönelik mesajlar içermektedir. Öğretici metinlerin yanında dilbilgisi öğretimine de önem verilmektedir. Öğretilen durulan dilbilgisi kalıpları ise şunlardır: “Fiil çekimleri, zaman ekleri, şahıs ekleri ve iyelik (sahip ekleri).”

4.2.2. Cumhuriyet Mekteplerine Kıraat, (Peyami Safa, 1.Sınıf)

- ✓ Metin Türü açısından incelendiğinde

Kitabın içerisinde on dört mensur, 7 manzum metin bulunmaktadır. Bu metinleri konu yönünden değerlendirecek olursak;

- ✓ Beşerî bazı değer ve davranışları telkin eden metinler
 - “**Kıraate Başlıyorum**”da kitabın en iyi dost olduğu, kitap sevgisi ve okuma öğrenmenin verdiği sevinç; “**Mektepte Bir Gün**”de okulda dersten önce arkadaşlarla oyun oynamanın daha sonra derse girmenin çocuğa keyif verdiği, derste yeni bilgiler edinildiği, okul sevgisi, kitapları buruşturmamak gerektiği; “**Yıldızlı Kitap**”ta Şadi ve köpeğinin bir hediye paketini heyecanla açarak içinden kitap çıkmasıyla Şadi’nin mutlu olup köpeğinin de içinden “Ah! Okuma bilmemek ne fena şey” demesiyle okumayı bilmenin önemine ve kitap sevgisine vurgu, İbrahim Alaaddin’in “**Horozla İnci**” adlı manzumesinde cahilliğin kötülüğü ve kitabın değeri ifade edilir.
 - “**Soğuk Sudan Korkma**”, Sabri Cemil’in “**Türkan’ın Temizliği**” adlı manzumesi ve “**Fotoğraf**”ta temizliğin önemi, faydası, her zaman temiz olmak gerektiği ve soğuk suyun kişiyi dinç yaptığı vurgulanır.
 - “**Kedilerle Maymun**”da iki kedinin bir peyniri yalnızca kendileri yemek istemeleri bu yüzden aralarında anlaşmazlık çıkarken yanlarına bir maymun gelerek ikinize eşit pay edeceğim diyerek iki kediyi oyalarken bir anda hepsini kendisinin yemesi iki kedinin de maymuna bakakalması üzerinden

açgözlülüğün sonuçları; “**İtiraf**”ta bir kabahati gizlemeyerek itiraf etmek gerektiği; “**Elmalar**”da iyilik yapmak ve yoksullara merhamet etmek gerektiği, yapılan iyiliklerin muhakkak karşılık göreceği; Serâceddin’in “**Öküze Kurbağa**” adlı manzumesinde başkalarına benzemeye çalışmanın yanlışlığı; “**Çakallar ve Kaplan**”da zor durumlarda akli ve zekâyı kullanmak gerektiği dile getirilir.

- “**Şadi’nin Köpeği**” ve “Halit Fahri”nin “**Kedim**” adlı manzumesinde hayvan sevgisi aşılır.
- “İsmail Hikmet’in “**Kendi Düşen Ağlamaz**” adlı manzumesinde çalışmadan başarılı olunamayacağı, tembellik yaparak başarısız olanın bu başarısızlığından dolayı şikâyet etmeye hakkı olmadığı anlatılmaktadır.

KENDİ DÜŞEN AĞLAMAZ

Mini mini bir yaramaz

Çalışmadı hiç dersine

Nasihât mi? hiç anlamaz

Ne yaparsa hep tersine...

Yazın herkes terliyorken

O bir kalın palto giyer,

Kışın âlem titriyorken

“Aman bugün ne sıcak!” der

Sınıflarda ders dinlemez

Kâğıtlardan kayık yapar,

Kâğıt yoksa sinek tutar

Kitapları benimsemez.

Haftalar hep gelir gider,

Küçük haylaz akıllanmaz,

Oyunlarla ömür süre,

Etrafından hiç ders almaz! ...

İmtihanda bizim tembel

Bütün derslerinden döner...

Pek eski bir darbı mesel:

“Kendi düşen ağlamaz!” der.

- "**Kısmetini Bekleyen Tilki**"de de çalışarak, alın teriyle karnı doyurmak gerektiği anlatılmıştır.
- ✓ Hayatın içinden bazı umumi bilgiler içeren metinler
 - "**Maymunla Şeker**"de şekerin suda eriyen bir madde olduğunu maymun yoluyla komik bir mizaçla anlatılmıştır.
 - "**Türkiye Cumhuriyeti**'nde padişahlık idaresi tenkit edilir, Cumhuriyet idaresinin manâsı ve faydası belirtilir ve Türklük bilinci ve vatan sevgisi aşılır:

“Ben bir Türk çocuğuyum. Vatanım Türkiyedir. Eskiden vatanımı cahil ve zalim padişahlar idare ederlerdi.

Onlar memlekete çok zarar verdiler.” (s.49)

- "**Ağaçlar**"da ağaçlar; "**Güvercinler**"de güvercinler ile ilgili bilgi verilir. Ayrıca "**Güvercinler**"de hayvan sevgisi de aşılacaktır.
 - "**Kümes Hayvanları**" adlı manzumede de kümes hayvanları tanıtılmakta ve yine hayvan sevgisine vurgu yapılmaktadır.
- ✓ Söz Varlığı açısından incelendiğinde;

Kitabın içerisinde anlatımı kuvvetlendirmek için atasözlerinden yararlanılmıştır:

“Kendi düşen ağlamaz” (s.55)

Kitap daha çok okumayı geliştirmeye yönelik olduğu için içerisindeki hikâyelerde ve şiirlerde uzun anlatım tercih edilmiştir.

Hikâyelerin kolay anlaşılır olması için içerisindeki cümleler kısa yapıda kurulmuştur.

Hikâyelerde betimleme yolu tercih edilerek metinlerin daha iyi anlaşılması sağlanmıştır.

✓ Kitapta yer alan okuma çalışmaları incelendiğinde;

Kitap içerisinde her metinden sonra “Kelimesler” başlığı ile bilinmeyen kelimelerin tanımları yapılmıştır.

KIRAATE BAŞLIYORUM!

Oh! artık alfabemi bitirdim. Şimdi kıraate başlıyorum. Okumamı ilerleteceği. Kitabımı şöyle bir karıştırdım, bilerseniz ne kadar sevindim; Aman ne güzel resimler, yazılar, masallar, hikâyeler var!

Şimdi de hepsini okumak istiyorum. Dur bakalım, acelemiz ne? yavaş, yavaş!

Kitabımı çok seviyorum; topumdan, bütün oyuncaklarımdan, daha çok seviyorum; kitabım benim biricik arkadaşım.

Kitabım benim arkadaşım diyorum; zira hep yanımda bulunacak, benden ayrılmayacak, bana acı söz söylemeyecek, birçok şeyler öğretecek, beni güldürecek, eğlendirecek.

Oh! sevgili arkadaş!

Kedim duymasın, seni ondan daha çok seviyorum; bana inan! (s.3-5)

Kelimesler. —1. Kıraat. Okumayı öğreten kitap. 2. Acele. Bir işi çarçabuk yapmak. 3. Acı söz. Birisinin canını sıkacak lakırdı.

Kelimeslerin tanımından sonra İzah ettirilecek fikirler başlığı ile çocuklara metin ile ilgili sorular yönlendirilmektedir. Bu sorular metinleri tekrarlatıcı ve metinlerin anlaşılıp anlaşılmadığı açısından sorulup metnin daha iyi kavranmasını sağlamaktadır. Bu yolla çocukları düşünme ve okuduğunu anlama yönünde geliştirmektedir.

İzah ettirilecek fikirler. —1. Çocuk bu kitabı karıdırınca niçin seviniyor? 2. Kitabımı nelerden daha çok seviyor? Niçin? 3. Kitap niçin onun arkadaşı oluyor? 4. Okumanın ne faydeleri vardır?

Metinlerin bu şekilde uzun olması ve sonunda kelimeler başlığı ile bilinmeyen kelimelerin tanımlarının yapılması, çocukların okurken kelimelerin anlamlarını öğrenmesi ve bu yolla kelime hazinelerini geliştirmesi, ardından izah ettirilecek fikirler başlığı ile çocuğa okuduğu metin hakkında sorular yöneltilmesi çocuğu hem dikkat yönünden ölçme hem de okuduğunu anlama yönünden destekleyici bir yöntem olmuştur.

4.2.3. Cumhuriyet Mekteplerine Kıraat, (Peyami Safa, 2.Sınıf)

Kitaptaki metinleri üç başlık altında değerlendirmek mümkündür:

- 1- Bazı beşerî değer ve davranışların telkin edildiği metinler

Bu grupta on yedi mensur, altı manzum metin yer almaktadır.

- “**Mektebe Dönüş**”, **Babamın Mektubu**” ile Ruşen Eşref’in “**Mektep Açıldı**”, Ali Ulvi’nin “**İş Zevki**”, İsmail Hikmet’in “**Sonbahar**” adlı manzumeleri ve M.N. tarafından yazıldığı belirtilen “**Saat**” adlı manzumede ortak tema çalışmak üzerine kurulmuştur. Bunun yanında “**Mektebe Dönüş**”te yeni bir sınıfın, yeni derslerin olduğundan aynı zamanda çocuğun her yeni sınıfa geçtiğinde biraz daha büyüdüğünden ve bunun heyecanından bahsederek okul sevgisi aşılacaktır. “**Mektep Açıldı**”, “**Babamın Mektubu**” ve “**Sonbahar**”da da yine okul sevgisi aşılır. “**Sonbahar**” manzumesinde sonbahar ile ilgili bilgi de verilmektedir.
- “**Yuva**” ve Faruk Nafiz’in “**Melek**” adlı manzumesinde evlat sevgisinden bahsetmektedir. Yuva’da evlat sevgisi anne kuş ve yavru kuşlar üzerinden anlatılmıştır.
- Sabri Cemil tarafından kaleme alınan “**Kendi Kendine Yürüyen Çizmeler**”de her şeyden korkmamak gerektiği ve korkutan şeylerin sebebini öğrenmek gerektiği dile getirilir.
- “**Güzel Meyve**”de büyüklerin sözünün dinlenmesi gerektiği telkin edilir.
- “**Sokakta**” adlı metinde sokakta yürürken dikkat edilmesi gerektiği; ihtiyarlara, fakirlere, çocuklu kadınlara ve sakatlara yol vermek, insanlara karşı terbiyeli ve saygılı olmak gerektiği anlatılmaktadır.

- “**Kurtarıcı İlaç**”ta da yoksullara yardım etmek gerektiği ve insan sevgisi anlatılır.
- Bu kitaptaki “**Ağustos Böceği ile Karınca**” adlı hikâyenin düzenlemesinde yardıma ihtiyacı olanlara yardım etmeyenler zalim olarak nitelendirilir.
- “**Bekçinin Papağanı**”nda hırsızlığın kötülüğü ve hırsızların hemen yakalanacaklarına, “**At ve Kurt**”ta da hilekârlığın yanlışlığı ve bu kişilerin cezalandırılacağına dikkat çekilir. Ayrıca “**Bekçinin Papağanı**”nda papağan hakkında kısa bilgilere yer verilmektedir.
- “**Kar**” adlı manzumede karın güzelliği ve tabiata olan sevgi anlatılır.
- “**İki Arkadaş Köpek**”te kavgacı ve aksi olmanın kötü olduğu, kötü kalpli kişilerle arkadaşlık yapmamak gerektiği; “**Köpek ve Tilki**”de de kötülere uyup onlar gibi kötülük yapan kişilerin cezalarını çekecekleri anlatılır.
- “**Kedi ile Tilki**”de tek bir konu hakkında tam bilgi sahibi olmanın, pek çok konu hakkında eksik bilgi sahibi olmaktan daha faydalı olacağı belirtilir.
- “**Ayı ve Küçük Fare**”de yapılan iyiliklerin unutulmayacağı ve karşılığının verileceği dile getirilir.
- “**Açgözlülük**”te zekânın ve aklın önemi ayrıca açgözlülüğün zararı üzerinde durulur.
- “**Kabahat Kimde**” adlı metinlerde herkesin suçu üstünden atmaya çalıştığı, halbuki her insanın dikkatli ve düşünerek hareket etmesi gerektiği vurgulanır.

2- Millî değerlerin telkin edildiği metinler,

Bu grupta iki mensur, bir manzum metin yer almaktadır. Metinlerin ortak teması vatan sevgisidir.

- “**Türk Çocuğu**” adlı metinde Türklük bilinci ve Millî Mücadele ile ilgili bilgiler verilip bu bilinç aşılacaktır. Metin, “Kim Türk toprağına göz dikerse gözlerini oyar, Türk toprağıyla doldurur.” (s.88) cümlesiyle bitmektedir.
- İsmail Hikmet’in “**Askerler**” adlı manzumesinde askerliğe teşvik ve askerliğin önemi söz konusudur.

- “**Türkiye Cumhuriyeti**” metninde Cumhuriyetin manâsı ve yurdumuzda Cumhuriyetin ilân edilişi anlatılır ve bu şekilde idareyi muhafaza etmek telkin edilir. Metinde Cumhuriyetin manâsı ve daha önceki yönetimin nasıl olduğu şöyle açıklanmaktadır:
- “Cumhuriyet demek; Türk milletinin başından padişah belâsının kalkması demektir. Padişahlık bir belâdır; çünkü hiçbir meziyeti olmadan bir adam babasından miras kalan tahta oturur, milletin işlerine karışır ve ister istemez memlekete fenalığı dokunur. Nitekim şimdiye kadar padişahların çoğu bize fenalık ettiler. Kimi milletin parasını yedi; kimi en kıymetli adamlarımızı öldürttü, kimi düşmanlarla birlik olarak milletine ihanet etti. Artık onları baş tacı yapmazdık, hepsini başımızdan attık ve Gazi Mustafa Kemal Paşayı Cumhur reisi yaptık.” (s.92)

3- Umumi bilgiler veren metinler,

Bu grupta biri manzum olan iki metin vardır.

- Ali Ulvi'nin “**Buğday**” adlı manzumesinde buğday; “**Ekmek**”te de ekmeğin yapılışı hakkında bilgi verilir.

Okuma Çalışmaları incelendiğinde kitap içerisinde her metinden sonra “Kelimeler” başlığı ile metinde geçen önemli ve öğrenilmesi gereken kelimelerin tanımları verilmiştir. Örneğin;

Türkiye Cumhuriyet’i metninde

Kelimeler — 1. Taht: Padişahların oturdukları sedir, makam; 2. Hainlik: aldatarak fenalık yapmak.

Kelimeler açıklandıktan sonra “İzah ettirilecek fikirler” başlığı ile metinle ilgili sorular sorulmaktadır.

“**İzah ettirilecek fikirler** —

1. Cumhuriyet ne demektir?
2. Padişahlık niçin fenadır?
3. Cumhuriyet reisimiz kimdir?
4. Onu niçin severiz?
5. Cumhuriyeti niçin severiz?”

Bu çalışmalarda çocuklara okunan metnin anlaşılıp anlaşılmadığını kontrol edici ve metinleri tekrarlatırıcı sorular sorulmuştur.

Metinler 1.sınıf metinlerine göre uzun seçilmiştir.

4.2.4. Cumhuriyet Çocuklarına Türkçe Kıraat, (Ahmet Cevat Emre, 2.Sınıf)

- ✓ Cumhuriyet Çocuklarına Türkçe Kıraat adlı kitap metin türü açısından incelendiğinde Ahmet Cevat Emre'nin 2. sınıf kıraat kitabında 54 metin bulunduğu görülmüştür. Bu metinleri konularına göre inceleyecek olursak;

1- Bazı beşerî değer ve davranışları telkin eden metinler,

Bu konu ile ilgili kitabın içerisinde otuz mensur, on iki manzum metin, üç de rond yer almaktadır.

- Kitabın ilk sayfasında yer alan “**Kitabınızı Temiz Tutunuz**” metninde kitapların temiz kullanılmasından onları karalamadan, kirletmeden ve yıpratmadan kullanmak gerektiğini anlatmaktadır.
- “**Küçük Mektepli ve Eşyası**” adlı manzum metinde kitap, defter ve kalemin düzenli ve güzel bir şekilde kullanılması gerektiğinden bahsetmektedir.
- “**Bir İki Daha Üç Eder**”de ezberciliğin yanlışlığı, ezbere dayanmadan düşünerek hesap yapılması ve toplama işleminin manâsı belirtilir.
- “**Yüzü Gülmeyen Çocuk**”ta asık suratlı ve hırçın olmanın dışardan hiç hoş gözükmeyeceği, bir işin seve seve güzel bir şekilde yapılarak öğrenilebileceği ve bir çocuğun güler yüzlü neşeli olması gerektiği vurgulanmaktadır.
- Tefik Fikret'in “**Oldu Bitti**” adlı manzumesi çocukların inatlaşmadan arkadaşlarıyla uyum içinde oyun oynaması gerektiği ve inatçılığın kötülüğü vurgulanır.
- “**Sokakta Otomobillere Dikkat**” adlı mensur metinde sokaklarda otomobillere dikkat etmek, kazaya uğramamak için dikkatli olmak, bir taraftan öbür tarafa geçileceği zaman sağına ve soluna bakmak gerektiği, sokak ortalarında oyun oynamamak gerektiği, yola kaçan topun peşinden

hemen gitmemek, bisikletle otomobillerin önünde dolaşmamak gerektiği anlatılmaktadır. Bu metinde 2. sınıf çocuklarının daha yön kavramlarının oturmamış olmasından dolayı “evvelâ yukarıya aşağıya bakınız” denilmiş ve karşıdan karşıya geçerken nasıl hareket edilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

- Tevfik Fikret’in “**Kırık At**” adlı manzumesi, “**Annem Pazara Gitti**”, “**Nasıl Dikerler Nasıl Ekerler**” ve “**Tabakların Şarkısı**” adlı rontlar, “**Küçük Fırıncılar**”, “**Kardan Adam**”, “**Göl Kenarında**” ve “**Gezinti**” adlı manzumede oyun oynamaya teşvik ortak temadır. “**Kırık At**”ta alimteri ile çalışarak başarılı olunduğu ve iyi bir işin emek gerektirdiği, “**Annem Pazara Gitti**”de anne sevgisi ve alınan eşyaların bir oyun hâlinde anlatılması, “**Nasıl Dikerler Nasıl Ekerler**”de çalışma ve çiftçiliğe teşvik, “**Küçük Fırıncılar**”da bir işin yardımlaşarak öğrenileceği ve iş bölümü yapılarak çalışma, “**Göl Kenarında**”da gemiciliğe teşvik, “**Gezinti**”de de tabiat sevgisi söz konusudur.
- “**Duvarcının Çocukları**”nda binbir zahmetle çocuklarına bakan bir baba ve bunu gören çocukların büyüdülerinde babalarına yardım etmeleri ve yaşlandıkları vakit onu çalıştırmamaları gerektiği üzerinden baba sevgisi, “**Kışın Yataktan Kalkma**”, “**Büyüyen Ay**”dan alınan “**Fena Postacı**”da da anne sevgisi ve annelerin çocuklarına olan sevgileri vurgulanır. Ayrıca “**Kışın Yataktan Kalkma**”da sabahları spor yapmak ve soğuk su ile yıkanmak tavsiye edilmektedir.

“Oh, artık rahatım, ısınmışım bile. İnsanı yalnız ateş mi ısıtır? Bol soğuk su ile şap şap yıkanmak da ısıtır.” (s.40)

- Ali Ekrem’in “**Saata Reçel**” adlı manzumesi ile “**Kukuriku**” adlı manzumede tembel olmamanın, güne erken başlayıp çalışmak gerektiği ifade edilir.

“**Karınca ile Ağustos Böceği**” ve Fikret’in manzumesinin dramatize edilmiş şekli olan “**Ağustos Böceği**” ile “**Karınca**”da çalışanın aç kalmayacağı ve çalışmayana yardım etmemek gerektiğine dikkat çekilir ve karınca tanıtılır. “**Tavukla Buğday Tanesi**”nde yapılan işe yardım etmeyene o işten bir pay verilmemesi ve başkasının emeğinden geçinmenin yanlışlığı ancak el birliği ile çalışılırsa o çalışmadan hak sahibi olunabileceği dile getirilir.

“Ekmek olup mayası geldikten sonra tavuk arkadaşlarına sordu:

Fırını kim yakacak, ekmeği kim pişirecek? kaz: “ben fırıncılıktan hoşlanmam, dedi.

Hindi : “ Benim de bu sanatla aram iyi değildir, dedi. Bunun üzerine tavuk:

Öyle ise fırını ben yakacağım ekmeği ben pişireceğim; dedi.

Ekmek piştikten sonra tavuk sordu: “Ekmeği kim yiyecek? „

Kaz : “Ben yiyeceğim ! Hindi : “Ben yutacağım ! diye haykırdılar.

Tavuk onlara cevap verdi:

“Hayır, hayır, sizin başka işleriniz var. Onu ben civcivlerimle beraber yiyeceğim.” (s.121)

- “**Dikkatsiz Çocuk**”ta verilen bir işi veya söylenen bir sözü dikkatli yapmak, yürürken dikkatli olmak yani her konuda dikkatli olmak gerektiği telkin edilir.
- “**Tavukla Tilki**”de kurnaz ve akıllı olmak gerektiği hayvanlar konuşturularak onlar üzerinden anlatılmıştır.
- “**Küçük Büyük Adam**”da büyümenin manâsı, aynı zamanda büyümenin sorumluluk sahibi olmak anlamına geldiği, insanların olgunlaştıkça işlerini kendileri yapabileceğini ve etrafındakilerin güvenini kazanacakları belirtilir.
- “**Üç Ayı**”da küçük, orta ve büyük kavramları öğretilir ve anne sözü dinlemek, bilinmeyen yabancı yerlere gitmemek gerektiği vurgulanır.
- “**Tilki ile Leylek**”te kişinin kendisine yapılmasını istemediği bir davranışı başkasına da yapmaması ve misafirlere saygılı olunması gerektiği anlatılır.
- “**Beyaz Kuzu**” adlı manzumede hayvan sevgisi aşılanır.
- “**Gemici Şarkısı**” adlı manzume çocuklara gemiciliği tanıtmaya ve gemiciliğe yönlendirme yapılmaktadır.
- “**Genç Maymunla Yeşil Ceviz**”de tecrübenin önemi, tecrübeli olan yaşlıların sözlerine kulak verilmesi ve önemsenmesi gerektiği, çaba göstermeden başarıya ulaşamayacağı dile getirilir.

- “**Büyüyen Ay**”dan alınan İftira”da bir çocuğa yüzünü mürekkeple boyadığı için kirli, oyun oynarken elbisesini yırttığı için yaramaz ve obur diye kızmamak gerektiği, zira çocuğun sevgiyle büyütüleceği vurgulanır.
- “**Maymunun Peyniri Pay Etmesi**”nde arkadaşların kavga etmemeleri, “**Arı Gibi**”de dostların birbirleriyle acılarını paylaşmaları gerektiği; “**Horoz, Köpek ve Tilki**” ve “**Kukuriku ile Kikiriki**”de arkadaş sevgisi anlatılır. Bunlara ek olarak “**Arı Gibi**”de arı hakkında bilgi, “**Horoz, Köpek ve Tilki**”de yabancılara ve düşmanlara güvenmemek gerektiği, tilki ve köpek hakkında bilgi; “**Kukuriku ile Kikiriki**”de de alınan her şeyin karşılığının verileceği ve çeşitli mesleklerin tanıtılması söz konusudur.
- “**Ormandan Çıkmayan Ayı**” adlı manzumede köpeğin havladığı, sopanın can acıttığı, ateşin yakıcılığı ve suyun ateşi söndürdüğü belirtilir.

2- Millî değerleri telkin eden metinler,

- “**Yaşasın Cumhuriyet**”te padişahlık idaresinin tenkidi ve Cumhuriyet idaresinin övgüsü bahis konusudur. Bu metin Turan ve Osman adlı iki kişi üzerinden oyun şeklinde anlatılmıştır. “Biz Türk çocuklarıyız. İstibdadı yıkarız, padişahları ülkeden dışarıya atarız. Haydi marş! geldiğin yere git!” (s.112-113) Ahmet Cevat’ın 1.sınıf kitabında Cumhuriyet’in sembolü olan çocuğun adı Turhan iken bu kitapta Turandır.
- Ali Ekrem’in “**Cumhur Reisimiz**” adlı manzumesinde de Mustafa Kemal’e duyulan sevgi, saygı ve O’nun yapmış olduğu büyük hizmet vurgulanır. Manzumenin yan sayfasında Mustafa Kemal’in resmi yer almaktadır.
- Ali Rıdvan’ın “**Bayrağımız**” adlı manzumesinde bayrak sevgisine vurgu yapılır.

3- Hayata dair bazı umumi bilgiler veren metinler,

- “**Hurma Memleketinde**” adlı metinde oyun oynarken hurmanın ne olduğunu nasıl ve nerede yetiştiği hakkında bilgi verilir.
- “**İpekli Mendil**”de ipek ipliğinin ne olduğu, nasıl yapıldığı ve nereden geldiği hakkında bilgi verilir.
- “**Telefon**”da telefon ile ilgili bilgi verilir.

- “**Bahçivanın Düşmanları**”nda kelebeklerin tırtıldan oluştuğu ve tırtılların bahçivanın bahçesine zarar vermesi sonucu bunları öldürmesi anlatılır.
 - “**Telefona Koşmak**”ta telefon çalınca nasıl cevap vermek gerektiği öğretilir. “**Dünyayı Dolaşım**” adlı temsilde Afrika, Çin ve Hindistan hakkında bilgi verilir. Metin çocukları oyun oynamaya da teşvik edicidir.
- ✓ Cumhuriyet Çocuklarına Türkçe Kıraat kitabı söz varlığı açısından incelendiğinde; Kitapta metinler 1.sınıf kitaplarına göre bira daha uzun tutulmuştur. Metinlerin hepsi öğretici ve bilgi veren metinlerden oluşmaktadır.

Metinlerde ses yansımalarından yararlanılarak bir nesnenin veya bir hayvanın nasıl ses çıkarttığı anlatılmıştır.

“**Ormandan Çıkamayan Ayı**”, “**Üç Ayı**”, “**Kukuriku ile Kikiriki**” ve “**Arı Gibi**” adlı metinlerde ses benzeşmeleri ve kelime tekrarları ile dil çalışmaları yaptırılmıştır.

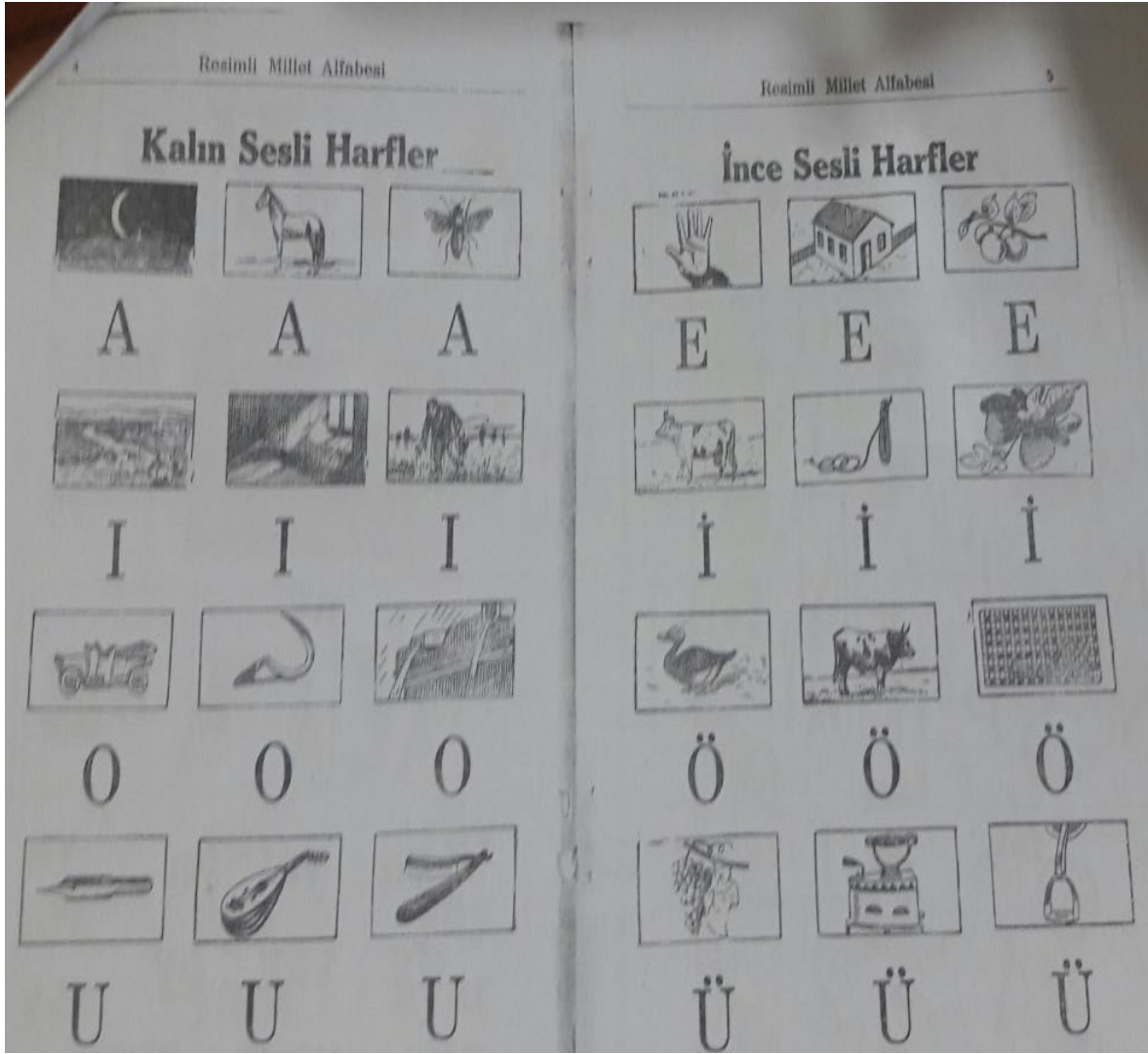
- ✓ Cumhuriyet Çocuklarına Türkçe Kıraat kitabı okuma çalışmaları açısından incelendiğinde;

Ahmet Cevat’ın bu kitabındaki çalışmalar el yazısını geliştirme ve okuma üzerine kurulmuştur.

Bazı metinlerden sonra metnin içinde geçen bir iki cümle el yazısı ile belli belirsiz yazılmıştır ve öğrenciden üzerinden geçerek cümleyi yazmaları istenmiştir. Bu yöntemle yazarak okuma ve el yazısını geliştirmek amaçlanmıştır.

4.2.5. Millet Mekteplerine ve Halk Dershanelerine Mahsus Resimli Millet Alfabesi (İbrahim Hilmi)

Kitapta sesli ve sessiz harflerin öğrenimine öncelik verilmiştir. Latin harflerinin yanında bir de elifba harfli şekilleri verilmektedir.

Şekil 4.4. Resimli Millet Alfabeti 1. ve 2. sayfa

Kitabın ilk sayfasında öncelikle sesli ve sessiz harfler verilmiş karşılıklarına da elifba harfleri ile yazımı verilmiştir. Hemen bu sayfanın yanında Mustafa Kemal'in kara tahta üzerinde ders verirken çekilmiş bir fotoğrafı yer almaktadır. Resmin altında da "Millet Mektepleri Başmuallimi Gazi Hazretleri Ders Verirken" yazmaktadır.

Kalın sesli harfler ve İnce sesli harfler fotoğraflarla tekrar edilmiştir.

Sessiz harflerde yine aynı şekilde çocukların aklında kalıcı olması için fotoğraflarla birlikte verilmiştir.

Önce tek tek harfler verilir daha sonra bu harfleri birleştirilerek yan yana getirip heceleme yöntemi ile kelimeler oluşturulmuştur.

Aa- Yy			A	R	Y	v			
	Ay		ay	ray		av	tav	var	vay
A	A	A	ay	yay	ray		tava	ayva	avara
ya	ya	ya	yar	yara	ayar		tatar	av arar.	ata arpa
ay	yay	ay	raya	yaya	yarar		yarar.	ay yay.	ara tara.
aya	yaya	aya							

Birkaç harfi bu şekilde verdikten sonra arkasından öğrenilen kelimeleri yazma çalışması yaptırılmıştır.

EL YAZISI

a. A. r. R. y. Y

p. P. t. T. pay. tay.

ay yay oya ara yara

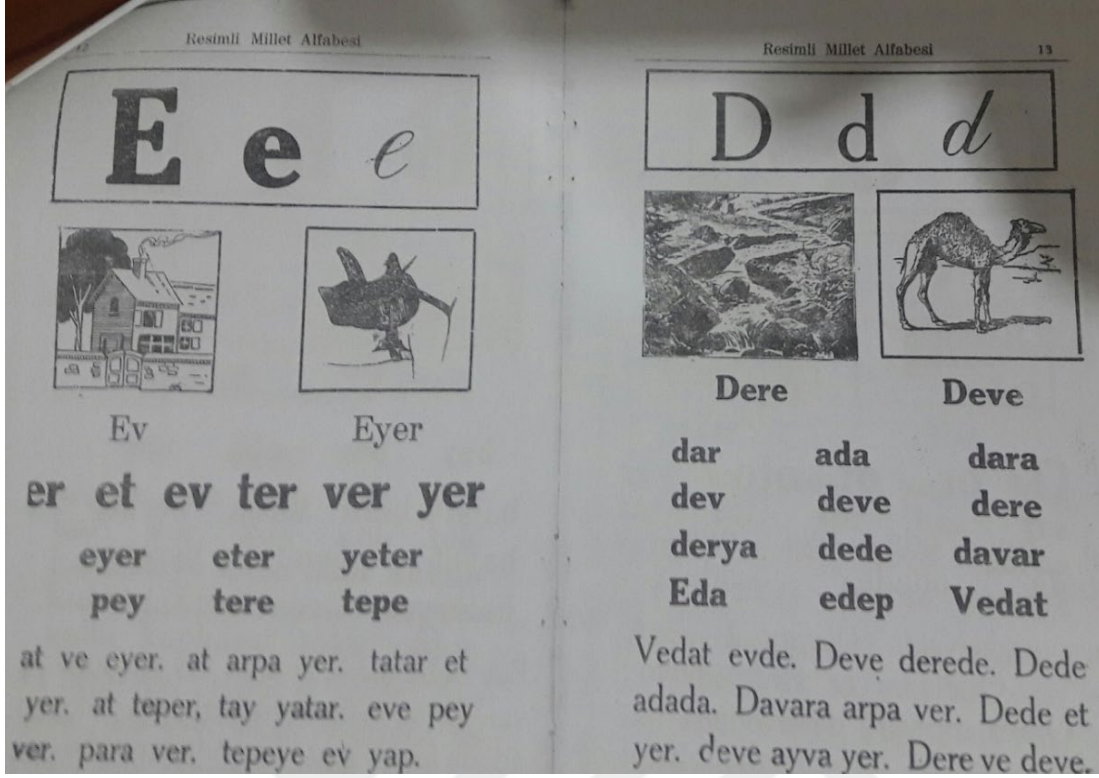
pay para arpa papara

vay av tav tava ayva

at tat ata tatar atar

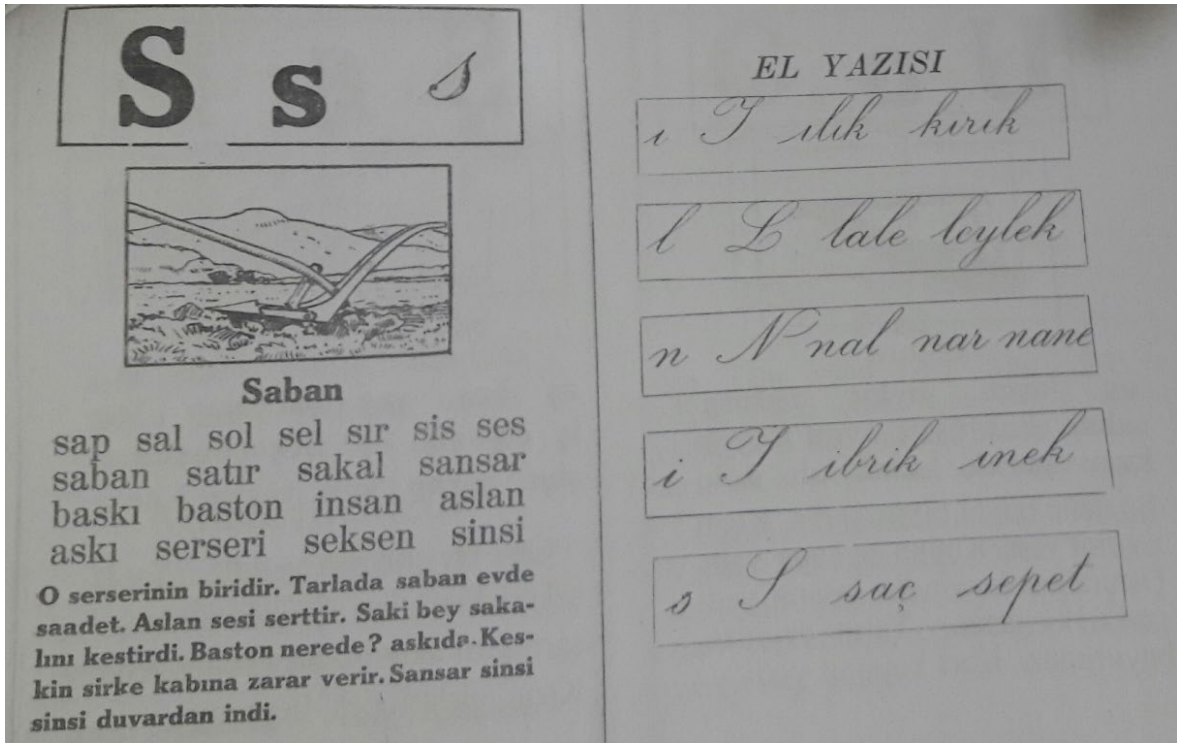
Şekil 4.5. Resimli Millet Alfabesi El Yazısı

Harfler büyük, küçük ve el yazısı şeklinde öğretilmektedir. Her harf ile ilgili o harfin baş harfini taşıyan ya da içinde öğretilen harf bulunan nesnelere seçilerek çocukların gözünde canlandırma yapılarak görsel zekâ yönünden akılda kalıcı olması sağlanmıştır. Bu yolla öğrenciler harfleri daha kolay kavrayıp öğrenebilmesi esas alınmıştır.

Şekil 4.6. Resimli Millet Alfabeti

E, d, o, b, k ve z harflerinin öğretiminden sonra, bu harflerin yazımı ve bu harflerle kelime oluşturup kelimelerin yazımı ile ilgili çalışma yer almaktadır.

Şekil 4.7. Resimli Millet Alfabeti

Kitapta harflerin öğretimi ve yazım çalışmaları arasında “Gazi ve Köylü” adlı bir okuma metni yer almaktadır. Bu metinde Mustafa Kemal’in halkla olan ilişkisi ve köylünün Gazi’yi bir baba olarak görmesi telkin edilir.

Bu metnin arkasından sessiz harfler ile sesli harflerin birleştirilip ses ve kelime türetilmesi ve altında türetilen ve öğrenilen seslerle ilgili cümleler kurulur. Bu cümleler içinde atasözlerine ve deyimlere de yer verilir.

Gemi

g : ge gi gö gü

Gemi limanımıza her gün gelir gider.

Ay ziyası gümüş gibi beyazdır.

Göl kenarın daki güller güneş altında açıldılar.

gel git göl gül gir

Geceler karanlık gündüzler aydınlıktır.

Gök gemi geveze gece gözlük gölge

gürledi şimşek çaktı.

Gölge etme başka ihsan istemem.

Gülme eşine gelir

gökte gergin güneş gümüş (s. 42)

gelir gider başına.

✓ **Uzatma ve inceltme işâretinin öğretimi (^)**

â î û

âli hâlâ âlem lâzım

millî ilmî fennî ticarî

malûm sükûn Şükûfe hükûmet

Hâkim hâlâ gelmedi. Bu vazife iktisadî ve millîdir. Ticarî dersler lüzumludur.

Kelime yanlışları imlâ lûgatile düzelir.

Öncelikle uzatma işareti kullanılan harfler verilip arkasından bu harfleri içinde bulunduran kelimelerden örnekler verilmiş ve altına da kelimeler cümle içinde kullanılıp harfler pekiştirilmiştir.

Çift harfler başlığı ile bir tablo oluşturulmuştur. “Kıraat, saat, ziraat, habbe, kubbe, ciddi, iddia, teessüf, iffet, hakkı, dikkat, bakkal, elli, muallim, amma, temmuz” gibi bazı kelimelerde çift ses kullanılmasına örnekler verilmiştir. Bu örneklerden sonra içinde çift sesli kelimeler yer alan Okuyalım başlığı ile bir okuma metni yer almaktadır. Metinde farklı farklı cümlelerden ve kelime tekrarlarından yararlanılmıştır.

“İzzet kıraat dersini bitirdi, Muallim kendisine aferin dedi. Dikkatle çalışan her işte muvaffak olur.” (s.49)

✓ Kesme İşaretinin Öğretimi (‘)

Kesme işareti başlığı altında Mes’ut Çoban adlı bir metin yer almaktadır. Metinde bir çobanın mutluluğu üzerinden mes’ut kelimesinin yazımı ve anlamı ifade edilmiştir.

“Çoban mesuttu. Kavalımı öttürüyordu.” (s.50)

Kesme işareti ile yazılan birkaç kelimeye de örnek verilmiştir. “Mes’ut, mes’ul, meb’us, sür’at.

✓ dan, den, tan, ten eklerinin öğretimi

Tablo hâlinde -dan ekinin hangi kelimelerde, -den ekinin hangi kelimelerde kullanıldığına örnekler verilmiştir. Tablonun altında Okuyalım adlı bir okuma metni yer almaktadır. Metinde tablodaki kelimelerden cümleler oluşturularak örnekler verilmiştir. “Bu ev bize babadan kalmadır.” (s.51)

dan den

anadan babadan yoldan sudan karadan

evden benden sizden dereden köyden

tan ten

attan baştan yaştan kitaptan ağaçtan

etten mektepten yürekten çelikten kireçten

“Ğ,ğ” harfinin öğretiminde örnek olarak “ağaç, bağ, kurbağa, dağ, ağıl, çağıldı” gibi kelimeler verilmiştir. Bu kelimelerle ilgili “Yeşil Ağaç” adlı bir okuma metni yer almaktadır. Kitapta -cı, ci, çı, çi, çu, çü eklerinin kelimeye eklendiğinde bir meslek adı türettiğini gösteren resimli bir bölüm yer almaktadır. “Üzümcü, Kavuncu, Çiftçi, Çöpçü, Sütçü” -dir, -dur, -dür, -tır, -tur, -tür eklerinin öğretimi birer cümle içerisinde kullanılıp bu eklerin isim soylu kelimeleri yüklem yaptığı gösterilmiştir.

Bu bir cevizdir.

Bu kokulu bir çilektir.

Bu bir kirazdır.

Bu uçan bir kuştur. (s.54)

Eklerden sonra sayıların öğretimi yer almaktadır. Sayılar başlığı altında sayıların resimleriyle birlikte altlarında okunuşları verilmiştir. 1’den 10’a kadar sayılar verildikten sonra onar onar sayılar yine resimleri ve altlarına okunuşlarıyla birlikte bine kadar verilmiştir.

Kitap yazısı ve El yazısı başlığı altında iki tablo içinde büyük harfler ve küçük harfler birarada gösterilmiştir.

El yazısı ile ilgili yazma çalışmaları yer almaktadır.

Sesli harfler ve sessiz harfler ayrı ayrı birer tabloda verilmiştir.

Kitabın son sayfalarına doğru okuma çalışmaları yer almaktadır. “Kıraat” adlı metinde kıraat ile ilgili bilgi verilmiştir. Metnin kolay anlaşılır olması için kısa cümleler tercih edilmiştir.

“Millet Mektebi” metninde Millet Mekteplerinin ne olduğuna ve bu mekteplerde insanların okuma yazma öğrenip cahillikten kurtulacağına vurgu yapılmıştır.

- Halil Baki’nin “Çalışma Vakti” adlı manzumesinde herkesin çalışması gerektiği telkin edilir.

“Âlim, cahil herkese

Çalışma vakti geldi.” (s.65)

Manzumenin altında atasözü yer almaktadır.

“Bakarsan bağ, bakmazsan dağ olur.”

- “**Sevgili Gazi**” adlı metinde Mustafa Kemal’e olan sevgiden ve vatan sevgisinden bahsedilmektedir.

“Sevgili Gazi Reiscumhurumuzdur.

İsmi Mustafa Kemaldır.

Biz bu ismi severiz. Kendisini de çok severiz. Bizi esir olmaktan kurtaran, bize yeni harfleri öğreten odur.” (s.66)

- “**Hayvanlar Konuşuyor**” metninde askerin zafer alarak dönüşü anlatılmıştır.

Metnin altında iki tane atasözü yer almaktadır.

“Ayağını yorganına göre uzat.

Ateş olmayan yerde duman tütmez.” (s.67)

- “**Harman Zamanı**” metninde harmandan ve ekip biçme işleri hakkında bilgi verilmiştir.
- “**İlkbahar**” metninde ilkbahar mevsiminin ne zamana denk geldiği ve bu mevsimde tabiatın nasıl değişikliğe uğradığı ile ilgili bilgi verilir.

Metnin altında iki tane atasözü yer alır.

“Sürüden ayrılanı kurt kapar.

Biri yer biri bakar, kıyamet ondan kopar.” (s.71)

- “**Yaz**” adlı metinde yaz mevsiminde nelerin olduğu ve bu mevsimde tabiatın nasıl değişikliğe uğradığı ile ilgili bilgi verilir.
- “**Aylar ve Günler**” adlı metinde bir hafta kaç gündür, günler nelerdir, bir sene de kaç ay vardır ve bir sene kaç günden oluşmuştur, bunlarla ilgili bilgiler yer almaktadır.

Kitapta metinler bir kitap yazısı bir de el yazısı ile yazılmıştır. Her iki yazı türünün de öğretilmesi sağlanmıştır.

4.2.6. Mekteplere ve Halka Mahsus Resimli En Yeni Alfabe (Sevimli Alfabem)

Muallim Naci

Kitabın ilk sayfasında A harfi ve a ile önce y harfinin birleşiminden oluşan ay sözcüğü ve altında at sözcüğü resimleri ile birlikte verilmiştir.

Harfler ve kelimeler ses tekrarları yoluyla öğretilmeye çalışılmıştır.

“TAY T YAY

AY TAY YAY

AY TAY YAY” (s.4)

Öğrenilen harfler bir sonraki sayfada yeni harfle birlikte tekrar edilerek pekiştirilmektedir.

O harfi öğretilirken altında bir önceki sayfadaki kelimeler tekrar edilmiştir.

O O O

OY OYA BOY BOYA

AY TAY YAT AT (s.6)

R harfinin öğretiminde kelimedeki r harfinin baskın olduğu örnekler seçilerek verilmiştir.

R ARABA R

ARA ARABA

ORA ORAYA

ay batar tay yatar

Muallim Naci kitabında harf öğretiminde Karma yöntemi kullanmıştır. Yani sesleri bir başka seslerle anlamlı hâle getirerek öğretmektedir. Örneğin;

EV BACA C

BACA CİVCİV CİCİ

C harfini sürekli başka seslerle biraraya getirip o şekilde öğretmeye çalışmıştır.

N harfinin öğretiminde öncelikle içinde n sesinin geçtiği birkaç kelime verildikten sonra altına hem bu kelimelerin hem de önceki öğrenilen kelimelerin içinde bulunduğu bir metin oluşturularak verilmiştir.

NADİRE ANNE NAR

NAR ANNE NANE NADİRE

n

nar anne nane Nadir

Nadide Bedri Bedriye

Bedri Nadireye Bir Nar verdi

Nadire de Bedriye ayva verdi

Nadire nar yiyor Bedri de ayva yiyor araba var beybaba neden ata biniyor? (s.13)

Öğrenciye tekrar yoluyla bir önceki işlenen harfin ve kelimelerin unutturulmaması sağlanmıştır.

Belirli harfler öğrenildikten sonra artık ilerleyen harflerin öğretiminde metin oluşturularak öğretim esas alınmıştır. M, l, g, ü, ö, ı, p, ş, ç, k ve z harfleri bu yöntemle verilmiştir.

Ç ÇENBER Ç

ÇANTA ÇENBER TOPAÇ

Ç

topaç çember uçurtma çanta

Alinin eyi bir çenberi vardı, üç gün evvel onu Aliye verdi şimdi çenber Alinin oldu. Ali çenberi seviyor çeviriyor.

“Topacım, çantam, uçurtmam evde durur, çantamı alır derse giderim. (s.24)

Harflerin öğretiminden sonra metinler yer almaktadır. Metinler içerik açısından incelendiğinde şu şekilde maddelendirilebilir:

- “**Deniz Manzara Karadeniz Marmara**” başlığı altında denizin yazın güzel olduğundan ve yazın doğanın güzelliğinden bahsetmektedir.

- “**YAZ, BANYO, TEMMUZ AYI BANYO AYIDIR**” başlığı altında temmuz ayında denize girildiğinden ve sonrasında hem sıcak hem de denizden dolayı bu ayın banyo ayı olduğu ifade edilmektedir.

S harfinde “Yemişçi Sepetlerde yemişler” adlı kısa bir metin yer almaktadır. Bu metnin hemen altına da metinle ilgili bir soru sorulmuştur.

- “**Yaramaz Sami**” adlı metinde çocukların yaramazlık yaptıklarında sonunda bir ceza ile karşılaşabileceklerini anlatmaktadır.
- “**Top Oyunu**”nda top oyununun sevimli bir oyun olduğunu anlatarak çocukları oyuna teşvik etmektedir. Metnin altında da metinde geçen iki cümleyi el yazısı şeklinde vermiştir.
- “**Günsel**” adlı metinde Günsel’in bazı varlıkların sesleri ve görüntülerinin uyuşmadığı telkin edilir.
- “**Cemil ile Cemal Uçurtma Uçuruyorlar**” metninde iki arkadaşın birlikte uçurtma uçurmasından ve uçurtmanın doğru uçurulduğunda nasıl ses çıkarttığından bahsetmektedir.
- Mehmet Fuat’ın “**Topaç**” adlı manzumesinde topaç ile ilgili bilgi verilmiştir.
- “**Uç Uç Çabuk Uç Kuş**” metninde avcılarının kuşları hiç acımadan vurmalarından duyulan üzüntü anlatılmaktadır.

“Avcılar neden acımazlar, şu zavallı kuşları vururlar...”

- “**Tayyare**” adlı metinde Namuk isimli karakterin Tayyareci olmak isteği anlatılmaktadır.

Hayvanlar ve nesnelere resimlerle gösterilerek öğretilmiştir.

- “**Benim Kedim**” manzumesinde hayvan sevgisine vurgu yapılmıştır.
- “**Yemek Pişiren Köylüler**” metninde köylülerin çok çalışkan olduklarından ve çalışmak için evlerinden uzaklara geldiklerinden bahsedilmektedir.
- “**Fil**” metninde fil ile ilgili bilgi verilmektedir. Metnin altına da “Fil sıcak memleketlerde yaşayan büyük bir hayvandır.” şeklinde bir el yazısı yer almaktadır.

- “**Tarladan Harmana**” adlı metinde tarlaların ne zaman ekin biçme zamanı geldiğinden ve tarladan harmana ekinlerin nasıl gittiğinden bahsetmektedir. Metnin altında da el yazısı ile “Köylüler çok kıymetli insanlardır çok çalışkanlardır.” diye yazılmıştır.
- Tevfik Fikret’in “**Papatyalar**” manzumesinde papatyaların hangi ayda çiçek açtığını ve çok güzel bir çiçek olduğunu anlatmaktadır.
- “**Yangın**” metninde itfaiyenin yangını söndürmek için bir araç olduğundan ve yangın gibi kötü haberleri hemen araştırıp yazan kişilerin de gazeteci olduklarından bahsederek gazeteciler hakkında da bilgi vermiştir.
- “**Algın, Baygın, Dalgın, Salgın, Yaygın Kırlangıç**” başlığı altında kırlangıçların yazın sıcak yerlere gittiğinden bahseden. Çok düşünen insanın dalgın olduğundan ve yangını rüzgârın bir yerden bir yere sıçramasına sebep olabileceğinden bahsetmektedir.
- “**Karga ile Küp**” metninde karganın çabası sayesinde küpün içindeki suya içip başarıya ulaşması anlatılmıştır. Uğraşmadan, emek vermeden başarıya ulaşamayacağı anlatılmıştır. Metnin altına da Karga böyle yapmasaydı su içebilecek miydi? diye bir soru ile öğrencileri düşünmeye sevk etmiştir.
- Yanardağın ne olduğu açıklanmıştır. “Tepesinden ateş çıkan dağlara yanar dağ derler.” el yazısı ile yazılmıştır.
- “**Bahçıvan**” metninde bahçıvanın ne iş yaptığı hakkında bilgi verilir.
- “**Ağustos Böceği ile Karınca**” adlı metinde çalışanın emeğinin karşılığını alacağından, çalışmayanın hiçbir şekilde bir şeye sahip olamayacağından bahsedilmektedir. Metnin altınada çocuklara “Çocuklar! bundan ne ders aldınız söyleyiniz!..” diye bir soru yöneltilmiştir.
- “**Yel Değirmeni**”nde değirmen hakkında bilgi verilmiştir.
- O. Seyfi’nin “**Kedim**” adlı manzumesinde kedi hakkında bilgi verilmiştir. Manzume el yazı ile yazılmıştır.
- “**Kış**” metninde kışın hangi aya geldiğinden ve soğukluğundan bahsederken kar yağdığında çocukların çıkıp oynadığı resimler yoluyla anlatılmıştır.

J harfinin içinde geçtiği kelimelerle bir metin oluşturulmuştur. “JANDARMA, JALE, JAPON”

- Ali Rıdavan’ın “**Kuzu**” adlı manzumesinde kuzu ile ikili bilgi verilip ona olan sevgi anlatılarak hayvan sevgisi aşılacaktır.
- “**Karga ile Tilki Hikâyesi**”nde tilkinin kargayı kandırarak elinden yemeğini alması anlatılır.
- “**Horoz ile İnci Cahil ile Kitap**” adlı manzumede horozun inciyi yiyecek almak için satması ve cahilin kitabı işe yaramaz diye satması anlatılırken kitap okumayı sevmeyen ve kitaba değer vermeyen insanların horozdan farkı olmayacağından ve elindeki kitabın bir inci değerinde olduğunu anlamayacak cahil bir insan olacağına vurgu yapılmaktadır.
- “**Millî Bayram**” metninde Cumhuriyet Bayramı’nın coşkusundan ve bugünün öneminden bahsetmektedir. “Bugün her Türkün mukaddes ve kıymetli bir gündür.” (s.69)

Kitabın en son sayfasında “Kitap yazısı büyük ve küçük harfler” ile “El yazısı büyük ve küçük harfler” başlığı altında iki tablo yer almaktadır.

4.3. 1930 Yılında Yayımlanan Kitapların İncelenmesi

4.3.1. Kiraath Küçük Alfabe, Münir Müeyyet

Şekil 4.8.Kiraathli Küçük Alfabe, Kapak Sayfası

Bu kitapta sözcük yöntemi ile öğretim esas alınmıştır. Sözcük yöntemi uygulanırken ses ve kelime tekrarlarından yararlanılmıştır.

Kitabın ilk iki sayfasında a ve b harflerinin öğretiminde ana ve baba kelimelerinden yararlanılmıştır.

a	b
ana	baba
ana ana ana ana	bana baba bana baba
ana ana ana	baba baba ana ana

S harfinde, bana ve sana aslında aynı gibi görünen kelimelerin aralarında sadece ses yönünden farklılık olduğu gösterilirken hem b hem de s harfinin kullanımı öğretilir.

L harfinde, içinde l sesi geçen kelimelerden örnekler verilmiştir.

T harfinin öğretiminde bu harfe kadar öğrenilen seslerin hepsinin içinde bulunduğu kelimeler verilirken bir taraftanda bu kelimelerle kısa cümleler kurulmuştur.

Bana al at al. Bana at sat, at.

Al sana bal, tat... tat... tat!.

At!.. ata at!.. at. (s.7)

O, p, u harflerinde de aynı şekilde kelimelerle örnek verilerek öğretim sağlanmıştır.

R harfinin öğretiminde para, nar ve araba kelimelerinden yararlanılmıştır.

I harfinde arı, tatlı, balı kelimeleri verilerek bu kelimelerle kısa cümleler oluşturulmuştur.

Arı bal arar. Balı arı arar. Bal tatlı olur, sarı olur, parası bol olur (s.13).

E harfinde başlık Tren'dir. Tren metninde daha önceden öğrenilen kelimelerde tekrar edilerek kalıcı bir öğretim hedeflenmiştir.

Tren

Ne o?

Tren anne !

Anne bana tren al, altı tane nane al.

Sen narı al, ben balı.

Ne... ne !..

Sen narı al ben balı.

O ses ne ?

Tren ... Tren!!! (s.14)

Y harfinin öğretiminde ay, yay, ayı ve Altay kelimelerinden yararlanılmıştır. Bu kelimeler resimlerle desteklenmiştir.

“V” harfinde vay, yuva, vapur, av ve bavul kelimeleri ile bir konuşma şeklinde metin verilmiştir.

“D” harfinde, dur... dur başlığı ile dede, dadı, deve, ada ve dere kelimeleri verilerek öğretim sağlanmıştır.

“M” harfi öğretilirken mum kelimesinden yola çıkılmış ve mumun yandığı zaman odayı aydınlattığı hakkında bilgi verilmiştir. “Mum yandı, oda aydın oldu.” (s.18) Emel, Osman, meme, mama, elma, armut kelimeleri de verilmektedir.

“İ” harfinin öğretiminde, Beni iyi salla, iyi!.. adlı bir metin yer almaktadır. Bu metinde anneye olan sevgi ve insanlara olan sevgi üzerinden “i” harfi öğretilmiştir. “Ben annemi severim, ninemi severim, Ali’yi ve Nermiyi severim.” (s.19)

“Ç” harfinde aç-, iç-, çay, çan kelimeleriyle kısa cümlelerle kurulu bir metin verilmiştir.

“Z” harfinin öğretimi “Azade ile Seza denizde” metni ile sağlanmıştır. Metnin sonunda da çocuklara “Siz de denizi sever misiniz?” diye bir soru yöneltilir.

“H” harfinde Oh !.. Hava !.. Hava başlığı ile kısa bir metin verilmiştir. Metinde temiz havanın çok güzel olduğundan bahsedilmektedir.

Harfler tek tek öğretilirken belli bir süre sonra öğretilen harfin yanına bir ses daha eklenerek iki sesli heceleme yöntemi uygulanmıştır.

Şekil 4.9.Kıraatli Küçük Alfabe "K" ve "G" harfinin öğretimi

“Yaşasın Gazi Babamız” adlı bir metin yer almaktadır. Bu metinde Mustafa Kemal’e olan sevgi ve onun önderliğine duyulan minnet anlatılmaktadır. Metnin üstünde de Mustafa Kemal’in portresi vardır. Metin el yazısı verilmiştir.

“Gı” sesi öğretilirken dalgın, çalgı, kelimelerinden faydalanarak “dalgın olma, daima şen ol.”

“Temiz hava alanın yüzü solgun olmaz.” cümleler oluşturulup aslında çocuklara kısa kısa hayat ile ilgili bilgiler verilmektedir.

“Gü ve gö” sesleri için; “Güneş battı, gündüz bitti” cümlesi örnek olarak verilmiştir. Bununla birlikte güneşin batmasıyla havanın karardığını ve sabah olduğunda da güneşin tekrar etrafı aydınlattığı anlatılır. Metnin altında el yazı ile “Bir gün yirmi dört saattir.” cümlesi verilerek bir bilgi paylaşımı yapılmıştır.

“Ge ve gi” seslerinin öğretiminde getirmek ve gitmek filleriyle cümleler yer almaktadır.

“F” harfinde fil örnek kelime olarak verilirken fil ile ilgili de bilgi verilmektedir.

“Kedi ile fare” metninde kedinin fareleri yemesinden ve farelerin hastalık getirdiğinden bahsetmektedir.

“J” harfinin öğretiminde Nejat Jandarma başlığı ile bir metin yer almaktadır. Metnin içinde jale, Jülide ve japon kelimelerinden yararlanılmıştır. Sonunda da Jale’nin hem bir kız ismi olduğundan hem de bir çiçek olduğundan bahsederek bilgi verilmektedir.

“Ğa, ğı, ğu” sesleri ile bir metin oluşturulmuştur. Bu metinde yağmur, çağıl çağıl, tereyağı gibi kelimelerden yararlanılmıştır. Metinde süttten yoğurt ve tereyağı yapıldığı ve sürülerin yaşadığı yer ağıl dendiği hakkında bilgiler verilmektedir.

“Kâ, kû, gâ, gû” seslerinde uzun ünlülerin kullanıldığı kelimelerle örnekler verilmiştir.

“Rüzgâr esiyor, ağaçlar sallanıyor ve gûya şarkı söylüyor. Agâh, Nigâr, Kâzım, Kâni ve arkadaşları da koşuyor ve oynuyor.” (s.43)

“**Agâh ve bisikleti**” adlı metinde Agâh terbiyeli ve çalışkan bir çocuk olduğu için herkes tarafından sevildiğinden ve sınıfını her sene birinci olarak bitirdiği için babası onu bisiklet olarak ödüllendirmiştir. Metnin sonunda da “Siz de çalışırsanız böyle hediye alırsınız.” diye bir cümle yer almaktadır. Bu cümle çocukları çalışmaya teşvik etmektedir.

“**Alfabemi bitirdim**” adlı metinde alfabeyi öğrendikten sonra artık büyük kitaplar okunabileceğinden bahsedilmektedir. Metnin sonunda da alfabeyi öğrettiği için “Muallim beye teşekkür ederim...” cümlesi ile öğretmene teşekkür edilmesi gerektiği telkin edilir.

A. Cevat’ın “**Sevimli Köy**” adlı manzumesinde köy hayatından bahsedilmektedir. Manzume el yazısı ile yazılmıştır.

Kitabın son sayfasında El yazısı ile Büyük ve Küçük Harfler tablosu ve Kitap yazısı ile Büyük ve Küçük Harfler tablosu yer almaktadır.

Kitapta harfler öğretilirken bazı harflerin sonunda ay isimleri de verilerek aylar öğretilmektedir. Ayların öğretiminden sonra günler verilmektedir.

Bütün sesler, kelimeler ve metinler resimlerle desteklenmiştir.

4.3.2. Köylülere ve Köy Halk Mekteplerine Mahsus Köy Alfabeti (İbrahim Hilmi)

Şekil 4.10.Köylülere ve Köy Halk Mekteplerine Mahsus Köy Alfabeti 1. sayfa

Kitabın ilk sayfasında alfabe görsellerden yararlanılarak sıralı bir şekilde verilmiştir.

Harflerin öğretimi, ses temelli öğretim yöntemine göre verilmektedir. Sesler, tek tek değil yanında başka bir sesle birlikte verilip anlamlı sözcükler oluşturularak öğretilmektedir.

A harfinin öğretimi t harfi ile birlikte verilmiştir. İki sesin birleşimi ile heceleme yapılarak anlamlı sözcükler oluşturulmuştur.

Daha sonra a ve t sesleriyle anlamlı sözcükler oluşturulabilecek y ve s sesleri verilmiştir. Y sesi için ay, yay ve tay; S sesi için saat, tas ve say örneklerinden yararlanılmıştır. Bu örnekler verilirken yanlarında resimlerle desteklenilmiştir. Sayfanın alt kısmında da el yazısı ile bu sözcüklerin yazımı yer almaktadır.

Kitapta öğrenilen sesler bir sonraki öğrenilecek olan seslerde tekrar edilerek verilmektedir. Bu da seslerin kolay öğrenilmesini sağlamaktadır.

R ve b sesleri için; yar, ray, arar, yarasa ve aba, baba, araba, batar, bayat örneklerinden yararlanılmıştır.

K ve e sesleri için; kurt, kuyu, tak, kat ve et, etek, bebek, berber sözcükleri ile birlikte baba bak, bak kayaya! Tak tak baba saata bakar. Berber tarak arar.” Şeklinde kısa cümleler oluşturularak örnekler verilmiştir. Bu örnekler öğretilen sözcüklerin cümle içinde kullanılmasını sağlamıştır.

D ve o sesleri için; dede, dere, ada, dada ve oda, orak, ok, ot, tok, boya, toka sözcükleri ile birlikte “Dere akar, dede bakar. At ot yer. Et odada kokar.” şeklinde sözcükler biraraya getirilerek kısa cümleler oluşturulmuştur.

L ve n sesleri için; lale, leylek, al, bal, kal, sal, kol, sol ve nal, nalbant, nar, ana, bana, sana sözcükleri ile birlikte “Anne bana nar al. Nar nerede? Dalda” şeklinde örnek cümleler verilmiştir.

İ ve f sesleri için; inek, iki, in, bin, din, iri, diri, tekir ve fener, fare, fal, fol, fil, aferin sözcükleri verilmiştir. Örnek cümle olarak, “Feridin elinde bir fener var. Kedi fare arar, fare de delik arar. Bende bir alfabe var” bu cümleler kullanılmıştır. Sayfanın sonunda el yazısı ile Elinde bir fener var fare arar” cümlesi yer almaktadır.

P ve v sesleri için; pipo, para, pak, pas, pek, top, kaptan ve vapur, ev, davar, van, kan, ev, sev sözcükleri ile birlikte “Pertev toptan arpa aldı. İnsan ne ekerse o biter. Vay Veli! Baban nerede? Evdedir” cümleleri örnek olarak verilmiştir.

Z ve ı sesleri için; zar, zabit, zelzele, zor, tez, azar, yazar ve arı, karı, darı, yalı, ılık, kılık, sırk, kırık sözcükleri ile birlikte “Zabit izin verdi. Arı vızıldar. Irmak suyu bulanıktır” cümleleri örnek olarak kullanılmıştır.

Ç ve ü sesleri için; çiçek, çakı, çam, çan, çorba, çiftçi, uçurtma ve ütü, üzüm, türlü, bülbül, türkü, küçük, tükürük, büyük sözcüklerinden yararlanılarak “Çiçekler çiçek açtı. Çiftçi tarla sürer. Çocuk çorba içti. Sürü sürü küçük çoban türkü söyler” cümleleri oluşturulmuştur.

G ve ş sesleri için; gaga, gemi, dalga, karga, göl ve şişe, şemsiye, aş, diş, kuş, boş, dikiş sözcükleri verilmiştir. Bu sözcükler kullanılarak “Gemi dün geldi. Tekir kedi gece gündüz fare tutar. Derenin suyu şar şar akar. Kuş uçar, köpek koşar” örnek cümleler oluşturulmuştur.

H ve ğ sesleri için; horoz, havan, hava, hamam, ihtiyar, bahtiyar, hasta, lahana ve dağ, yağmur, ağ, sağ, sağır, sığır, soğuk sözcükleri örnek olarak verilmiştir.

J sesi için; jandarma ve japon örnekleri verilerek “Jandarma köylüleri, hırsız ve eşkıyalardan korur” cümlesi oluşturulmuştur.

Seslerin öğretiminde son olarak uzun ünlülere yer verilmiştir.

Seslerin öğretimi tamamlandığında Küçük kitap harfleri ve Büyük kitap harfleri başlığı altında bütün sesler bir bütün hâlinde sırasıyla verilmiştir.

Kitapta “**Okuyalım Yazalım**” ve “**Köyümüz**” adlı iki metne yer verilmiştir. “Okuyalım Yazalım” adlı metinde okuma yazmanın öğrenilmesindeki sevinç ve artık bütün hikâyelerin, masalların okunabileceği; köyden şehire mektup yazılabileceğini anlatarak çocukları okuma yazmaya yönlendirmektedir. Köyümüz adlı metinde köy yaşamından bahsetmektedir.

Metinlerin ardından “Sayılar” başlığı altında 0’dan 10’a kadar daha sonra onar onar yüze kadar sayılar verilmiştir.

Kitabı diğer kitaplardan ayıran özelliği kitabın sonunda atasözleri derlemesi yapılmıştır. Bu derleme içindeki seslerin çokluğuna göre alfabetik sıra içerisinde verilmiştir.

A : Ak akçe kar gün içindir.

B : Biri yer biri bakar kıyamet ondan kopar.

C : Cefa çekmiyen sefa süremez.

Ç : Çivi çiviye söker. (s.38)

Atasözlerinden sonra “**Bayrağı selamlarken**” başlığı ile bir manzum metin yer almaktadır. Bu metinde bayrak sevgisi aşılacaktır.

Kitabın sonunda el yazısı ile yazı çalışması yaptırılmıştır.

“**Sevimli Köy**” adlı manzum metinle kitap son bulmuştur.

4.4. 1931 Yılında Yayımlanan Bir Kitabın İncelenmesi (Cumhuriyet Çocuklarına Renkli İlk Alfabe, İbrahim Hilmi)

Kitabın ilk sayfasında İbrahim Hilmi, Muhterem muallim hanım ve beylere başlığı altında birkaç söz açıklama da bulunmuştur. Bu açıklamada kitapta nasıl bir yöntem uygulandığı, kitabın dil yapısının nasıl olduğundan bahsedilmektedir.

A harfi; resimlerle, eğlenceli bir şekilde verilmiştir.

A harfi tek başına verildikten sonra yanına t harfi getirilerek anlamlı sözcükler oluşturulmuştur. “At, ta, tat” sözcükleri örnek olarak verilmiştir.

U, O, T harfleri tek ses olarak verilmiştir. Bütün harflerde farklı resimler kullanılarak çocukların harflere daha çok yoğunlaşması sağlanmıştır. O harfinde “ot”, T harfinde “oto” ve “tut” sözcükleri örnek olarak verilmiştir.

E harfi de tek ses olarak verildikten sonra iki sesi biraraya getirip sözcükler oluşturulmuştur.

Harflerle birlikte yazı çalışması yaptırılmaktadır. Öncelikle düz ve eğik çizgisi yaptırılıp ardından u, n, m, mi, un seslerinin yazımı verilmiştir.

L harfinde Lala, Lale, lili, lulu, Millet, el ele sözcükleri örnek olarak verilmektedir.

Yazı çalışmalarında eğik ve düz çizgiden sonra a, o ve t seslerinin yazımı verilmiştir.

D ve r seslerinde dede, adnan, adam, oda, dolma, dedem adada, annem odada sözcükleri ve ri, ra, ru, re sesleri örnek olarak verilmiştir.

B, ş, k ve ı sesleri için; bana, bim, bum, baba, ebe; şi, şu, şişe, aş, eş, iş, loş; kuku, kak, kokoriku; ır, mır mır, alın, nalın, ılık sözcükleri ve sesleri örnek olarak verilmiştir.

Harfler verildikten sonra arkasından ı, r, ş, b, d, k seslerinin yazımı verilmiştir.

Ö, p, s ve v sesleri için; ön, ör, ömer, börek, bu at öteki at, ördek; sa, se, sus, son; pis, pak, pek, kapan, top; vak, van, tavan, vatan sözcükleri örnek olarak kullanılmıştır.

C, f, ü ve ç sesleri için; civciv, cemal, cemile, Cumhuriyet; fiş, raf, laf, sofa, hafta; örtü, tütün, örümcek; çay, çörek çocuk sözcükleri örnek olarak verilmiştir.

Yazı çalışmalarında ü, v, ö; s, c, ç; p, h, y, f seslerinin yazımı verilmiştir.

“Düüüt” başlığı altında Münür, Sümbül ve Rıdvan isimli çocukların tren oyunu oynaması anlatılmaktadır. Bu metin çocukları oyuna teşvik etmektedir.

Z ve g sesleri için; tazi, yazı, vız, saz, söz, muz; gaga, gak, karga sözcükleri örnek olarak verilmiştir.

“Göl” başlığı altında A ve B arasında geçen konuşmalar verilmiştir.

GÖL

- A. Bu resim nedir?
B. Bu bir göldür.
A. Biz şimdi nerede bulunuyoruz?
B. Deniz kenarında kumlar, üstünde.
A. Dürbünle ne görüyorsun?
B. Engin denizi, parlak güneşi, yelken gemisini.
Oh ! ne güzel !

“AĞ” başlığı altında; ağ, bağ, dağ, yağ sözcükleri ile birlikte Bilmece bildirmece başlığı ile bilmece yer almaktadır.

BİLMECE BİLDİRMECE:

Ufacık kuşlar,

Bağlarda işler,

Kendisi yapar ele bağışlar.

“Ğ” sesi ile birlikte yağmur adlı manzum bir metin yer almaktadır.

YAĞMUR

Yağ yağ yağmur

Teknede hamur

Tarlada çamur

Ver Allahım ver

Sellice yağmur!..

“J” sesi için; jale ve nejatın konuşmaları örnek oluşturmaktadır.

Yazı çalışmasında j, g, ğ ve uzun ünlülerin yazımı verilmiştir.

Büyük ve küçük kitap harfleri başlığı ile bütün harfler alfabetik sırayla verilmektedir.

“Mektepte” başlığı altında bir metin yer almaktadır. Metinde okuma sevgisi aşılacaktır.

Metnin yan sayfasında Sevgili Gazi ve çocuklar yazısı ile bir fotoğraf yer almaktadır.

“Sevgili Gazi” metninde; vatan sevgisi ve Mustafa Kemal’e olan büyük sevgi anlatılmaktadır.

“Renkler” adlı metinde renkler öğretilmektedir.

“Yazalım” başlığı altında yazma çalışması yaptırılmaktadır. Yazı çalışmaları sadece sesler üzerinde değil metin verilip metin yazma çalışması da yaptırılmıştır.

“On iki ay” başlığı ile bir senede on iki ay olduğundan ve bu ayların isimleri verilmiştir.

“Karagöz Oyunu” başlığı altında Karagöz ve Hacivat oyunu verilmektedir. Oyunun konusu Hacivat’ın alfabeyi öğrenmesi ve okumuş çocuklarla arkadaşlık yapması üzerine kurulmuştur.

“Cahit muallim oluyor!” Okuma metninde anne sevgisine, kipların temiz tutulması gerektiğine ve arkadaşlara sataşmaması gerektiğine vurgu yapılmaktadır.

“Kuvak!.. Kuvak!..” metninde hayvanlar konuşturularak eğlenceli bir metin yer almaktadır.

Kitapta metinler, kısa cümlelerden oluşturularak okuma ve anlama kolaylaştırılmıştır.

4.5. 1932 Yılında Yayımlanan Bir Kitabın İncelenmesi (Renkli Kolay Alfabe, Ali Haydar)

Kitabın ilk sayfasında Mustafa Kemal’in portresi yer almaktadır. Resmin altında da Sevgili Reiscumhurumuz Gazi Mustafa Kemal Hazretleri yazmaktadır.

“A” harfinin öğretimi ana kelimesiyle sağlanmıştır.

“B” harfinde baba; “d” harfinde ada ve Adana; “c” harfinde baca, acaba; “m” harfinde mama dama cana kelimeleri kullanılarak öğretim sağlanmaktadır.

Şekil 4.11. Renkli Kolay Alfabe, “R” ve “K” harfinin öğretimi

Her yeni harf öğretilirken bir önceki öğrenilen harfteki örnek kelimeler tekrar edilmektedir.

Harfler hece hece tekrar edilerek öğretilmektedir.

Ş harfinde;

“ŞA ŞA ŞA

ŞAKA YAŞA MAŞA

KAYA YAMA” örnekleri verilmiştir.

“B” harfinde Başak kelimesi örnek verilmiştir ve resimle desteklenmiştir.

“T” harfinde öncelikle ta ta olarak heceleme yaptırılıp ardından tarak kelimesi verilmektedir.

Daha sonra tarla, talaş, tabak kelimeleri ile örnekler çoğaltılmıştır.

“Ç” harfinde de öncelikle ça ça olarak heceleme yaptırılıp ardından çatal kelimesi verilmektedir ve resimle desteklenmektedir. Daha sonra çapa, paça, çanak, çardak kelimeleri ile örnekler çoğaltılmıştır.

“E” harfinde dede, meşe, dere; s harfinde saç, sat, sap, makas; ı harfinde arı, sarı, bacı, arabacı, kapı; v harfinde av, kavak, yavaş; h harfinde hala, hava, havan kelimeleri örnek verilmiştir.

“I” harfinde “Arı bal yapar. Bal tatlıdır.” diye kısa kısa cümlelerle örnekler verilmiştir.

Her harfin öğretiminde sayfanın sonunda verilen örneklerle kısa cümleler kurulmuştur. Bu cümlelerin bu şekilde örnek verilmesi hem kelimelerin tekrar edilmesinde hem de harflerin öğretiminde etkisi çok olmuştur.

Kitapta ara ara bilmeceler ve manzumeler yer almaktadır.

Bilmece :

Tarlada biter.

Makina bükür

Sabah sabah Yüzünü öper.

Havlu (s.37)

Bilmece : Çam ağacını oyarlar,

İçine tonton koyarlar.

Ağlama tontonum ağlama,

Şimdi kucağını burarlar.

Keman (s.38)

Kitabın son sayfalarında “ilkbahar, yaz, sonbahar, kış” metinleri yer almaktadır. Bu metinlerde mevsimlerle ilgili bilgiler verilmektedir.

“**Renkli Kolay Alfabe**” kitabı incelendiğinde öncelikle harflerin öğretimine ağırlık verildiği görülmektedir. Öğrenilen harfler üzerinden kısa kısa cümlelerle kelimelerin öğretimi sağlanmıştır. Kitapta çocukların dikkatini çekmek amacıyla ara ara bilmecelere yer verilmiştir.

4.6. Cumhuriyet Dönemi Öğretim Programında Yazma Becerisi

Cumhuriyet Dönemi Türkçe eğitimi ve öğretimi programlarının “Amaçlar” başlığı doğrultusunda yazma becerisi konusunda yapılması gerekenler açıklanmıştır.

Cumhuriyet Dönemi Türkçe eğitimi ve öğretimi programlarına bakıldığında yazma becerisine yönelik ilk bulguların genel amaçlar bölümünde yer aldığı görülmektedir. Genel amaçlar başlığı 1929 Orta mektep Türkçe Programından itibaren 2005 Türkçe Dersi Öğretim Programına kadar bütün programlarda yer almıştır. Dolayısıyla bu programların hepsinde yazma becerisine ilişkin bilgi ve yönlendirmelere de rastlamak mümkündür.

Genel amaçlar başlığı altında yazma becerisine yönelik ilk bilgiler 1929 Orta mektep Türkçe Programında “Orta mekteplerde Türkçe Derslerinin Başlıca Gayeleri” bölümünde yer almaktadır. Programda Türkçe derslerinin başlıca gayelerinden biri “Talebeyi meramını ağızdan ve yazı ile ifade etmeye alıştırmak.” şeklinde belirlenmiştir. Buna göre Türkçe dersleri, öğrencinin öncelikle bilgi, duygu ve düşüncelerini yazılı bir şekilde ifade edebilmesini sağlamalıdır. Programda bu amaç cümlesinin açıklamasına da yer verilmiştir. Buna göre öğrencinin kendini yazılı olarak uygun bir şekilde ifade edebilmesi; “Yazacağı mevzunun icabına uygun bir şekilde mektup yazmak, muhtelif mevzulardan herhangi birisini vazıh ve okunabilir bir şekilde kaleme almak, okuduğu bir parçanın veya edebî bir eserin en can alacak noktalarını hulâsa şeklinde tahlil ve ifade etmek, kendisini alâkadâr eden edebî, ilmî, ticarî bir mevzu üzerine tetkik ve tetebbübe bulunarak okuyanlara alâka verecek bir şekilde yazmak, küçük bir hikâyeye yazmak ve bazı münasip hikâyeleri “piyes” hâline çevirmek” (Temizyürek ve Balcı, 2006, s.233) gibi becerileri gerektirmektedir. Bu beceriler genellikle mektup, hikâyeye ve piyes gibi edebî türlerde yazı yazma; bir metni özünü korumak şartıyla özetleme, herhangi bir araştırma yaparak elde edilen sonuçları yazma; anlatılmak istenenleri açık ve anlaşılabilir bir şekilde yazıya aktarma gibi noktalarda toplanmaktadır.

Programın genel amaçlar bölümünde ayrıca öğrencinin yazılı anlatım sırasında dikkat etmesi gereken maddelere de yer verilmiştir. Öğrenci kendini yazılı olarak ifade ederken “Okunaklı ve pişkin bir yazı ile yazmaya; kelimelerin imlâsına, gramer ve sentaks kaidelerine uygun olarak yazmaya; büyük harfleri ve muhtelif nokta işaretlerini yerli yerinde kullanmaya; fikirlerini muvaffakiyetle ifade edebilmesi için çok kelimelere ve orijinal bir üslûba sahip

olmaya; cümle ve paragrafların tanzim ve tertibinde muvaffakiyet göstermeye” (Temizyürek ve Balcı, 2006, 245) dikkat etmelidir.

Cumhuriyet Dönemi Türkçe eğitimi ve öğretimi programlarında özel amaçlar başlığına 1924 Lise Birinci Devre Müfredat Programı ve 2005 İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı dışındaki tüm programlarda rastlamak mümkündür.

Özel amaçlar 1929 Ortamektep Türkçe Programında “Tahrir Derslerinin Gayesi” başlığı altında yer almıştır. Tahrir derslerinin gayeleri, “Talebeye muhiti hakkında daha geniş bir alâka ve daha iyi bilgiler vermek, talebede müşahede ve bilgilerini tertip ve ifade kabiliyetini artırmak, iyi cümle, paragraf (fikra) teşkili itiyadını inkişaf ettirmek, manasını kavrayarak kullandığı kelimelerin adedini artırmak, en muvafık şekilde mektup yazmağı öğretmek, yazacağı kelimeleri yanlışsız yazmayı öğretmek, gramer ve sentaks kaidelerine muvafık olarak yazıya alıştırmak” (Temizyürek ve Balcı, 2006: 237) şeklinde sıralanmıştır.

Cumhuriyet Dönemi Türkçe eğitimi ve öğretimi programlarında açıklamalar niteliğindeki ilk bilgiye, 1924 Lise Birinci Devre Müfredat Programında yer alan Lise Müfredat Programlarının Esbâb-ı Mûcibe Lâyihası kısmında rastlıyoruz. Bu bölümde yazma eğitimiyle ilgili olarak “Tahrir mevzuları hayattaki ihtiyaçlara tekabül etmelidir. Çocuk, şahsi müşahedeleriyle yazı hazırlamakta serbest olmalıdır. Mamafih muallimin esasını, hududunu çizerek vazife vermesi icap eder. Tahrir dersleri yine talebenin müşahede ve taassüslerine, muallimin vereceği esas, hudud muayyen mevzulara ait olmak üzere mütekamilen devam etmelidir” (Temizyürek ve Balcı, 2006: 231) ifadelerine yer verilmiştir.

Tahrir mevzuları hayattaki ihtiyaçlara tekabül etmelidir ifadesindeki amacın, yazma sürecinde kazanılacak becerilerin gerçek yaşama uygulanmasını kolaylaştırmak olduğu yorumu yapılabilir. Çocuk, kendi düşünceleriyle yazı hazırlamakta serbest olmalıdır, mamafih muallimin esasını, hududunu çizerek vazife vermesi icap eder ifadelerinden ise, öğrencinin deneyim ve birikimlerinden yola çıkarak yazacağı, öğretmenin bu sürece hudud çizerek, esas belirleyerek rehberlik edip, öğrenciyi yönlendireceği çıkarılabilir.

1929 Orta mektep Türkçe Programında yazılı anlatım etkinliğiyle ilgili açıklamalara “Umumî Mülâhazalar” başlığı altında yer verilmektedir. Bu kısımda yazma becerisi doğrultusunda “Türkçe dersleri lisanın şifahi ve tahriri cephesini mütevazi olarak ilerletmelidir. Talebe lisanın yalnız tahriri cephelelerinde iyi itiyatlar kazanmış olmakla onları şifahi cepheye de mutlaka kazanmış sayılmazlar. Şifahi cepheye de ayrıca itina etmek zarureti vardır.” (Temizyürek ve Balcı, 2006: 236) ifadelerine yer verilmiştir. Buna göre bir

iletişim aracı olan dilin sözlü ve yazılı olmak üzere iki boyutu vardır. Türkçe dersleri dilin hem sözlü hem de yazılı yönünü her birine aynı derecede önem vererek geliştirmeye çalışmalıdır. Çünkü öğrencinin dilin yazılı yönünü iyi bir şekilde kullanması, aynı zamanda sözlü ifadeyi de iyi bir şekilde kullandığı anlamına gelmez. Burada anlatım etkinliğine sözlü ya da yazılı boyuttan herhangi birinin üstün tutulmadığı, anlatım becerilerinin bir bütün olarak görüldüğü ve birlikte geliştirilmesi gerektiği üzerinde durulmaktadır.

Yazma çalışmalarının en önemli işlevlerinden birisi de psikolojik yönde kendini göstermektir. Yazma çalışmaları öğrencilerin kişilik gelişimleri üzerinde önemli bir etkidir. Öğrenci yazma becerisini geliştirdikçe gözlem ve hayata dair deneyimlerini artırır, farklı konularda okumalar yapar, olayları ve durumları farklı bakış açılarıyla değerlendirerek kendi düşüncelerini ve kanaatlerini oluşturur. Bu amaç doğrultusunda öğrencinin gözlem yeteneğinin, anlatış ve kendini ifade ediş yönünden geliştirilmesine, kullandığı kelimelerin anlamını kavrayarak bu kelimelerin sayılarının çoğaltılmasına dikkat etmek gerekir.

1924 Lise Birinci Devre Müfredat Programının “Türkçe Programının Esbab-ı Mûcibesi” başlığı altında yönetime ilişkin ilk bilgi bulunmaktadır. Buna göre “Tahrir mevzuları hayattaki ihtiyaçlara tekabül etmelidir. Çocuk, şahsi müşahedeleriyle yazı hazırlamakta serbest olmalıdır.” (Temizyürek ve Balcı, 2006: 231) Burada iki önemli nokta bulunmaktadır. Birincisi öğrencilere yazmak için verilen konuların öğrencilerin günlük hayatta karşılaştığı olay, durum vb. ile ilgili olması; ikincisi ise öğrencilerin yazılarını somut gözlemlerinden hareketle oluşturmalarıdır. Yani yazılı anlatım çalışmalarının mutlaka günlük hayatta karşılığı bulunmalıdır.

1929 Orta mektep Türkçe Programında da yazılı anlatım çalışmalarının nasıl yürütülmesi gerektiğine yönelik bazı bilgiler vardır. Programa göre Tahrir mevzuları verilirken talebenin onları yazması için içtimaî bir saik bulunması çok faydalı olur. Meselâ talebenin hakikaten hasta olan arkadaşlarına hatır sormak için mektup yazmaları böyle içtimaî bir saik üzerine yazı yazmaları demektir. Mektubu muhayyel bir hastaya yazdırmadansa sırası gelince talebenin alâkadar oldukları bir hastaya yazdırmak daha terbiyevîdir.” Ayrıca “yazdırılacak mevzular üzerine bazan evelce şifahî mükâleme yapmak ve bu mükâleme üzerine plân çizmek faydalıdır.” (Temizyürek ve Balcı, 2006: 239). Burada ifade edilmek istenen yöntem bilgisi 1924 Programı'nın benzeri ve devamı niteliğindedir. 1929 Programı'nda da yazılı anlatım çalışmaları için seçilen konuların mutlaka günlük hayatta bir karşılığının bulunması gerekmektedir. Ancak bu şekilde öğrenciler gerçek hayata hazırlık yapmış olabilirler. Yazılı anlatım çalışmaları yürütülürken dikkat edilmesi gereken başka bir nokta da hemen yazmaya

başlamak yerine öncelikle konu hakkında sözlü olarak fikir alışverişinde bulunmak daha sonra bir ön bilgi ile yazmaya başlamaktır. Bu çalışma günümüzde uygulanmakta olan güdümlü yazma etkinliklerini hatırlatmaktadır.

5. SONUÇ

Tanzimatla birlikte eğitime verilen önemin artmasıyla başlayan alfabe tartışmaları genel olarak; Arap harflerinin Türkçenin fonetiğine uygun olmadığı ve bu harflerin Türkçe okuyup yazmadaki yetersizliği, Türkçenin yazım dili olarak gerilemesine neden olduğu yönünde olmuştur. Başta Arap harflerinde ünlülerin olmaması büyük sorun olarak algılanmıştır. Ünlü harflerin bulunmamasının sorun hâline gelmesindeki en büyük sebep; yazılan bir kelimenin Türkçe olarak beş-altı şekilde okunması ve çoğu Türkçe kelimelerin nasıl okunacağı ancak cümlenin gelişinden anlaşılmasından kaynaklanmaktadır.

Bu tartışmalar, ilk olarak 1851 yılında Ahmet Cevdet Paşa'nın Arap harfleri ile gösterilemeyen Türkçe sesler için yeni bir yazım yolu gerektiğini belirtmesiyle birlikte Cumhuriyet Dönemi'ne kadar devam etmiştir.

Arap harfleri konusunda tartışmalar sürüp gitmekte iken, Arnavutlar'ın 1908 yılında Manastır Kongresi'nde Latin harflerini kabul etmek istemeleri büyük tartışmalara yol açmıştı. Balkan Savaşları'ndan sonra Arnavutlar bağımsızlıklarını ilan etmeleri üzerine Latin alfabesini resmî yazı olarak kabul etmişlerdir. Bunun üzerine Cumhuriyet Dönemi'nin önemli isimlerinden Hüseyin Cahit (Yalçın), Osmanlı Devleti'nin de Latin alfabesini kabul etmesini istemiştir.

Uzun yıllar süren tartışmaların sonunda Atatürk, alfabe sorununu inkılâpları arasına alarak sistemli bir şekilde çalışmalara başlamıştır. Dil Encümeni ve Alfabe Komisyonu'nu kurarak çeşitli alfabeleri inceletmiş, sonunda Latin kökenli harflerin Türkçe dil yapısına uygun şekle getirilmesine karar verilmiştir.

Mustafa Kemal'in 1928 yılının 9 Ağustos gecesi İstanbul'da Sarayburnu'nda yaptığı tarihi konuşmasının ardından, henüz yasal zemini olmamasına rağmen gündelik yaşamda Latin alfabesine geçişin ilk adımlarının atılmaya başlandığı o dönemdeki gazeteler yoluyla anlaşılmaktadır.

Gazeteler okurları için Kıraat köşeleri oluşturmuştur. Okul/öğretmen misyonuyla hareket eden gazeteler, öğrencileri olan okurlarını gerektiğinde motive etmekte, gerektiğinde uyarmaktadır. "Küsme, çalış, oku" diyen gazeteler, uygar insanın okumak zorunda olduğuna, bunu yapamayanların toplumsal hayatta yer edinemeyeceğine dikkat çekmektedir.

1851 yılında gündeme gelen bu tartışmalar, Cumhuriyet'in ilan edilmesinden beş yıl sonra Türk harflerinin kabulü ile ilgili bir kanunun hazırlanması ve bu kanunun meclis tarafından kabul edilmesiyle son bulmuştur.

Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkındaki Kanun'da belirtilen 11 maddeye göre; Kanun yayımlandıktan sonra bütün devlet dairelerinde, özel kurumlarda Türk harfleriyle yazılı yazılar kabul edilecek, uygulama tarihi devlet işlerinde 1929 yılının Ocak ayını geçmeyecek, ancak basılı evrakın ve defterin yazılması 1929 yılı Haziran ayına kadar sürebilecekti.

Kanunla birlikte resmîleşen Latin harflerine geçiş süreci çok da hızlı olmamıştır. Dönemin gazetelerinin ve süreli yayınlarının yarı Latin harfli yarı Arap harfli çıkması geçiş sürecinin kademeli şekilde ilerlemesini sağlamıştır. Ancak 1928 yılında bizzat Mustafa Kemal Atatürk'ün öncülüğünde Latin harflerine geçişle birlikte aynı zamanda bir okuma yazma seferberliği başlatılmış ve buna yönelik bazı faaliyetler yürütülmüştür. Bu faaliyetler içinde Millet Mektepleri, Halk Evleri ve Okuma Odaları yer almaktadır. Yayınevleri yoğun bir şekilde yeni Türk harfleri ile kitaplar basmaya başlamışlardır.

Harf İnkılâbına yönelik yapılan tartışmalardan birisi de kütüphanelerimizi dolduran eski kitaplardan ve eski belgelerden yeni kuşakların faydalanamayacağı yönündeydi. Ancak bu kitapların yeni harflere çevrilmesi mümkün olduğu gibi, uzmanlık isteyen eserlerin incelenmesi için de eski harfleri öğrenme üzerine çalışmalar yapılmaktadır. Bütün bu eleştirilere rağmen, artık altı yaşında okula başlayan bir Türk çocuğunun ilkokulun birinci sınıfında iki-üç ay içinde kusursuz bir şekilde okuyup yazmayı öğrenebilmesi, harf inkılâbının başarısının açıkça bir kanıtıdır.

Bu faaliyetlerin bir sonucu olarak, ilkokuma yazma ve bütün eğitim kademelerinde eğitim materyallerinin ve eğitim dilinin Latin temelli Türk alfabesine yönelik olması ile Latin temelli harflerle okuma yazma kitapları hazırlanmaya başlanmıştır. Bu çalışmada, 1928-1932 yılları arasındaki birinci ve ikinci sınıf okuma kitapları çeşitli beceriler ve temel eğitim esasında incelenmiştir.

Söz konusu dönemde yazılan ilkokuma yazma kitaplarına bakıldığında, okuma becerisinde ses temelli ve karma yöntemin bir arada kullanıldığı, harflerin görsellerle desteklenerek çeşitli yayınların hazırlandığı görülmektedir. İncelenmiş olan bu kitapların içerisindeki metinler, çeşitli kitaplarda tekrarlanmaktadır. Genellikle tekrarlanan metinlerin, aynı sınıflar için kullanıldıkları görülmüştür. 1928 yılından önce yazılmış olan okuma yazma kitapları incelendiğinde dilinin çok ağır olduğu dikkati çekecektir. Fakat 1928 yılından sonra

uygulanan programla birlikte basılan okuma yazma kitaplarında dilin oldukça sade olduğu ve metinlerin ilkokuma yazma öğretimine uygun olarak seçildiği görülür. Kitapların içerisinde yazımda kullanılan büyük puntolar tercih edilmiştir. Metinler içerisinde genellikle imlâ kurallarına uyulmamıştır. Kitapların son sayfalarında Gazi Mustafa Kemal'e olan sevgiyle birlikte vatan sevgisi aşılana çalışılmıştır. Bu metinlerle Millî benlik duygusu kazandırılmaya çalışılmıştır. İncelenen kitaplardaki resimler; bol, sevimli, süsleyici ve tamamlayıcı özellikte olmuştur.

Kitaplardaki konu dağılımı genellikle; günlük hayata yönelik, o dönemdeki insanların yaşam şekline kesitlerle belirli meslek gruplarının tanıtımı, aileyi, arkadaşları, okulu sevmenin önemi ve her kitabın sonunda vatana ve Gazi Mustafa Kemal'e olan sevginin vurgulanması şeklinde düzenlenmiştir.

Söz konusu kitaplar aynı zamanda konuşma becerisi açısından incelendiğinde öğretim programında temel amaçları, konuşmayı sağlamak, öğrencilerin kendi duygu ve düşüncelerini ifade etmesine yöneliktir. İncelenen bazı kitaplardaki metinlerden sonra yapılan etkinliklerde, bazen öğrencinin anladığını anlatabilmesi bazen de sadece metinden yola çıkarak öğrencinin kendi düşüncesini ifade etmesine yönelik sorular yer almıştır. Bu tarz metin soruları incelenen on üç kitabın üçünde yer almaktadır. İncelenen diğer kitaplar daha çok harf öğretimi ve bu öğretimden sonra metin okuma ve anlama üzerine düzenlenmiştir.

Kitaplar yazma becerisi açısından incelendiğinde ise, uygulanan öğretim programında belirtilen hususlar doğrultusunda, bu kitaplarda hem el yazısı hem de kitap yazısı olarak iki şekilde verilmiştir. Her sayfanın sonunda öğretilen ses veya kelimenin yazımı verilmektedir. Sadece ses veya kelime olarak değil aynı zamanda kısa kısa cümlelerin de yazı çalışmaları yaptırılmıştır. İncelenen on üç kitabın sadece bir tanesinde öncelikle eğik çizgi ve düz çizgi şeklinde harflerin yazımı öğretilmeye çalışılmıştır. Diğer on iki kitapta kelime ve cümle yazımları doğrudan herhangi bir alıştırmaya yaptırılmadan verilmiştir.

İncelenen 13 kitapta toplam metin sayısı 300'dür.

İncelemelerin sonucu olarak, 1928 yılında eğitim ve öğretime verilen önem kitapların öğrenciye veya öğrenen kesime yönelik hazırlanmasını sağlamıştır. Verilen metinlerde genellikle ilk metinler beş veya altı kelimedenden oluşurken diğer metinler altı veya yedi cümleden oluşmaktadır. Bu da okumanın kademe kademe ilerlemesini sağlamıştır.

Çocuk yayınlarında yazarların cümle ve paragraflarını seçerken hitap ettikleri küçük okurların okuma yeteneklerini, kavrama güçlerini ve kelime dağarcıklarını daima göz önünde tutmaları gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Acar, A. (2011). Türkiye’de Latin Alfabesine Geçiş Süreci ve Gazeteler. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (41), 5-25.
- Acar, Ş. (2014). Türkçe okuma yazma öğrenmek açısından Arap ve Latin alfabelerinin karşılaştırılması. *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, 15(2), 99-112.
- Akarsu, B. (1998). *Wilhelm von Humboldt’da dil-kültür bağlantısı*, İstanbul: İnkılap.
- Akyol, H. (2006). *Türkçe Öğretim Yöntemleri*, Ankara: Kök
- Akyüz, Y. (2000). Resimli İlk Türkçe Alfabe ve Okuma Kitabımız ve Türk Eğitim Tarihindeki Önemi. *Millî Eğitim Dergisi*, 147, 3-8. https://dhgm.meb.gov.tr/yayimler/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/147/akyuz.htm adresinden erişilmiştir.
- Akyüz, Y. (2004). *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Akyüz, Y. (2006). *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Albayrak, M. (1989). Yeni Türk Harflerinin Kabulü Öncesinde Halk Eğitimi ve Yazı Değişimi Konusunda Türk Kamuoyunda Bazı Tartışmalar ve Millet Mekteplerinin Açılması (1862-1928), *Atatürk Yolu*, 2(4), 474-475.
- Altın, H. (1869). Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ve Öğretmen Yetiştirme Tarihimizdeki Yeri. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13(1), 271-283.
- Atatürk, M. K. (1985). *Türk Yazı İnkılâbı*. BTTD, İstanbul
- Atay, F. R. (1969). *Çankaya -Atatürk’ün Doğumundan Ölümüne Kadar-*, İstanbul.
- Babayiğit, Ö. (2012). *İlk Okuma-Yazma Öğretiminde Ses Temelli Cümle Yöntemine İlişkin Alternatif Ses Sıralamasının Etkililiğinin İncelenmesi*, Niğde Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Niğde.
- Balci, A., Coşkun, E., & Tamer, M. (2012). Cumhuriyet Dönemi Türkçe Dersi Öğretim Programlarının Genel Amaçları Bakımından Değerlendirilmesi. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 1(1), 1-13.
- Başçetinçelik, A. (2008). Atatürk ve Dil Çalışmaları, http://turkoloji.cu.edu.tr/ATATURK/arastirmalar/ayse_bascetincelik_ataturk_ve_dil_calismalari.pdf adresinden erişilmiştir.
- Bayat, N. (2019). *Yazma ve Eğitimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

- Bayyurt, Y. (2011). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Kültür Kavramı ve Sınıf Ortamına Yansıması. *Yabancılarla Türkçe Öğretimi: Politika, Yöntem Ve Beceriler (ss. 29-42)*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Berkes, N. (2019). *Atatürk ve Devrimler*. İstanbul: Yapı kredi Yayınları.
- Beyaz, Y. (2015). Rifat Osman'ın Süheyl Ünver'e Yazdığı Mektuplar: Bir Osmanlı Aydınının Harf İnkılabı İle İmtihanı, *Divân Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, 20(38). 83-112.
- Beyazıt, N. (2007). İlk Okuma Yazma Öğretiminin Kazandırılmasında Çözümleme Yöntemi ve Ses Temelli Cümle Yönteminin Farklı Bakış Açılıyla Değerlendirilmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi, Hatay*.
- Biçer, N. (2017). *Türkçe Öğretimi Tarihi*. İstanbul. Kesit Yayınları.
- Bilgili, R. (2016). Rusya Türklerinin Türk Dil ve Kültür İnkılabı'na Katkıları. *Journal of International Social Research*, 9(43). 629-640.
- Binark, İ. (2002). Türk Parlamento Tarihi, Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu Kaynak Eserler Dizisi: 2 Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanları ve Meclis Konuşmaları.
- Binbaşıoğlu, C. (1995). Öğretmen Yetiştirme Açısından Türkiye'de Eğitim Bilimleri Tarihi Üzerinde Bir Araştırma, İstanbul: Millî Eğitim Yayınları.
- Binbaşıoğlu, C. (1997). "İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun Bilinmeyen Bir Eseri; Terbiye Esaslarına Uygun Okuma ve Yazma Kitabı", *Öğretmen Dünyası*, Sayı: 206.
- Binbaşıoğlu, C. (1999). İlkokuma ve Yazma Öğretiminin Ve Alfabe Kitaplarının Tarihsel Gelişimi. *Eğitim ve Bilim*, 24(114).
- Boyacıoğlu, R. (2001). Harf Devrimi ve Sağladığı Kolaylıklar. *ATAM Dergisi*, 50(17), 429-450.
- Budak, A. (2004). *Batılılaşma Sürecinde Çok Yönlü Bir Osmanlı Aydını: Münif Paşa*. İstanbul: Kitabevi.
- Bulut, M. (2014). Dil Bilgisi Öğretiminde Yaşanan Kavram Kargaşasının Türkçe Öğretimine Etkisi. *Electronic Turkish Studies*, 9(12). 43-55.
- Bulut, M. (2014). Atatürk'ün Türkçeye Yönelik Özleştirme/Sadeleştirme Çalışmaları ve Bu Bağlamda Yaşanan Dil Tartışmaları Üzerine Bir Değerlendirme. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9, 11.
- Canpolat, M. (1981). Arap Yazılı Türk Alfabesinin Gelişimi, *Harf Devriminin 50. Yılı Sempozyumu*, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 49-60.
- Coşkun, E. (2007). *Geçmişten Günümüze Türkçe Öğretimi. İlköğretimde Türkçe Öğretimi*. Ankara: PegemA Yayıncılık.

- Cucunel, H. (2004). *Türk Dil Devriminin Ulus Devlet Olma Sürecine Katkısı*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çelik, H. S. (2018). Harf İnkılabından Önce Alfabe Tartışmalarında Üç Farklı Görüş. *Hacettepe University Journal of Turkish Studies/HÜTAD Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (29).
- Demir, N., & Yılmaz, E. (2003). *Türk Dili El Kitabı (1. bs.)*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Demir, N., & Yılmaz, E. (2010). *Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım*, Ankara: Nobel Yayınları.
- Demircan, Ö. (2000). *İletişim ve Dil Devrimi*, (No. 54). İstanbul: Yaylım Yayıncılık.
- Demirci, Ü. Ö. (2011). Türk Dünyasında Latin Alfabesine Geçiş Süreci (Geçmişten Günümüze). *Türk Yurdu Dergisi*, 31(287), 225-229.
- Demirel, Ö. (2002). *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme*, Pegem Yayıncılık, Ankara.
- Dilaçar, A. (1985). Türk Yazısının Geçirdiği Evreler. *BTTD, İstanbul*.
- Dilmen, İ. N. (1937). Güneş-Dil Teorisinin Ana Hatları. *Üçüncü Türk Dil Kurultayı, Tezler Müzakere Zabıtları, İstanbul: Devlet Basımevi*.
- Doğaner, Y. (2005). Elifba'dan Alfabe: Yeni Türk Harfleri. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 2(4), 27-44. <http://mtad.humanity.ankara.edu.tr> adresinden erişilmiştir.
- Doğramacıoğlu, H. (2010). Şemseddin Sami'nin Kaleminden Dil ve Edebiyat Meseleleri. *Journal of International Social Research*, 3(10). 252-258.
- Dönmez, C. (2009). *Tarihi Gereçekleriyle Harf İnkılâbı Ve Kazanımları*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Dönmez, C. (2011). Atatürk ve Harf İnkılâbı. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 27(79), 37-70.
- Duru, K. N. (1916). "Elifbanın Tedrisi Hakkında", *Muallim*, Sayı: 6.
- Emre, A. C. (1928). *Altın Alfabe (Ahmet Cevat Emre)*.
- Emre, A. C. (1929). *Cumhuriyet Çocuklarına Türkçe Kıraat*.
- Emre, A. C. (1929) *Cumhuriyet Çocuklarına Türkçe Kıraat, 2. Sınıf*.
- Engin, G., & Uygun, S. (2011). Osmanlı'dan Günümüze Okuma Yazma Öğretimi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(1).197-216. <http://dergipark.ulakbim.gov.tr> adresinden erişilmiştir.
- Erat, M. (t.y.). Osmanlı'da Alfabe Tartışmaları. www.tarihtarih.com adresinden 10.08.2019 tarihinde erişilmiştir.

- Ergin, O. (1977). *Türkiye Maarif Tarihi: İstanbul Mektepleri Ve İlim, Terbiye ve San'at Müesseseleri Dolayısıyla*. Eser Matbaası.
- Ertem, R. (1991). *Elif Be'den Alfabeye*. (1.Baskı). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Giritli, İ. (1988). Harf İnkılâbı ve Atatürk. *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurulu Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 5(13), 31-35. <http://www.atam.gov.tr> adresinden 10.08.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Girgin, A. (2009). *Türkiye'de Yerel Basın*. İstanbul: Der Yayınları.
- Güneş, F., Uysal, H., & Taç, İ. (2016). İlkokuma Yazma Öğretimi Süreci: Öğretmenim Bana Okuma Yazmayı Öğretir Misin? *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 23-33.
- Güngör, N. (2007). *Cumhuriyetin İlk Yıllarından Günümüze Dil, Kültür, Eğitim*. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.
- Gürel, Z., & Aksoy, T. (2008). Türkçe İlk Alfabe Kitabı Nuhbetü'l-Etfâl'de Türkçe Öğretim Metodu ve Günümüzdeki Bazı Uygulamalar. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(17), 1-29. <https://dergipark.org.tr/basbed/article/174805> adresinden 10.08.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Göğüş, B. (1970). Anadili Olarak Türkçenin Öğretimine Tarihsel Bir Bakış. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Bellekten*, 18, 123-154. <https://dergipark.org.tr> adresinden 10.08.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Gray, W. S. (1964). *Okuma ve Yazı Öğretimi*. Çeviren Nejat Yüzbaşıoğulları. İstanbul: Milli Eğitim Basım Evi.
- Gülmez, N. (2006). *Tanzimattan Cumhuriyet'e Harfler Üzerine Tartışmalar*. İstanbul: Alfa Aktüel Yayınları.
- Günay, R. (2014). Kitap Tanıtımı: Geç Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Dönemlerinde Okumayı Öğrenmek. *Sakarya University Journal of Education*, 4(2), 84-87. <https://dergipark.org.tr> adresinden 10.08.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Gündoğdu, A. (2017). Türk Dil Birliğinin Sonbaharı (1926-1941 Latin Alfabesi Dönemi). *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 54(2).
- Güzel, A., & Karatay, H. (2013). *Türkçe Öğretimi El Kitabı*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Haydar, A. (1932). *Renkli Kolay Alfabe*.
- Hilmi, İ. (1929) *Millet Mekteplerine ve Halk Dershanelerine Mahsus Resimli Millet Alfabesi*.
- Hilmi, İ. (1930). *Köylülere ve Köy Halk Mekteplerine Mahsus Köy Alfabeti*.
- Hilmi, İ. (1931). *Cumhuriyet Çocuklarına Renkli İlk Alfabe*.

- İçsel, P., & İçsel, N. (1928). Kız ve Erkek Çocuklara Kıraat Kitabı, 1. Sınıf.
- İleri, C. N. (2015). *Türk İnkılâbı*.
- Karakuş, S.E. (2018). Enver Paşa'nın Alfabe ve Yazı Denemesi: Ordu Elifbası, Tarih Okulu Dergisi (TOD), 11(36), 443-484.
- Karal, E. Z. (1978). Osmanlı Tarihinde Türk Dili Sorunu. *Bilim, Kültür ve Öğretim Dili Olarak Türkçe*, 22-23.
- Kavcar, C., Oğuzkan, F., & Hasırcı, S. (2016). *Türkçe Öğretimi, Türkçe ve Sınıf Öğretmenleri İçin* (9. bs.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kayıran, M., & Metintaş, Y. (2009). Latin Kökenli Yeni Türk Alfabesine Geçiş Süreci ve Millet Mektepleri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (24).
- Kılıç, S. (1998). *II. Meşrutiyetten Cumhuriyet Türkiye'sine Türk İnkılâbının Fikir Temelleri*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Koç, R. (2007). Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemi Aydınlarının Türk Dilinin Eğitimine ve Yapısına Bakışları. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 14(33), 11-25.
- Koloğlu, O. (1992). *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın* (Vol. 89). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Korkmaz, Z. (1992). *Atatürk ve Türk Dili: Belgeler* (Vol. 1). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (1998). *Harf İnkılâbı*. Türk Dili, Türk Dil Kurumu Yayınları, (563).
- Korkmaz, Z. (2011). *Türk Gramerinin Sorunları*. Ankara: TDK Yayınları, 431-437.
- Levend, A. S. (1953). *Eski Yazıdan Yeni Yazıya*, Ulus, 9 Ağustos.
- Levend, A. S. (1972). *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri*, 3. Baskı, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Levend, A. S. (2008). *Türk Edebiyatı Tarihi I* (5. bs.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Levend, Â. S. (2011). *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri* (4. bs.). Ankara: Dil Derneği Yayınları.
- Maarif Vekâleti. *İlk Mekteplerin Müfredat Programı*, İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1340 (1924).
- Maarif Vekâleti. (1926). *İlk Mekteplerin Müfredat Programı*, İstanbul: Millî Matbaa, 1926.
- Millî Eğitim Bakanlığı (1948). *İlkokul Programı*, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi, 1948.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (1968). *İlkokul Programı*, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

- Millî Eğitim Bakanlığı. (1995). *İlköğretim Kurumları Türkçe Eğitimi Programı*, Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 1995.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2003). *Eğitim, Kültür, Sanat*. Ankara.
- Müeyyet, M. (1930). *Kiraatli Küçük Alfabe*.
- Naci, M. (1929). Mekteplere ve Halka Mahsus Resimli En Yeni Alfabe (Sevimli Alfabem).
- Ortaylı, İ. (1977). *Tarihsel ve Toplumsal Nedenleriyle Türk Harf Devrimi, Atatürk Döneminin Ekonomik ve Toplumsal Sorunları 1923-1938*, İstanbul, 406-419.
- Özbay, M. (2005). Bilim ve Kültür Aktarıcısı Olarak Yazı, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 2, 68-74.
- Özcan, A. (1991). İlk Okuma-Yazma Döneminde Yazma Becerisini Öğrenme. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(3), 203-207.
- Özertim, S. N. (1978). *Yazı Devriminin Öyküsü* (Vol. 5). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Razı, S. (2007). *Okuma Becerisi Öğretimi ve Değerlendirilmesi. İstanbul: Kriter Yayıncılık*.
- Sadullah, M. (1928). Sinemalı Alfabe ve Kırâet. Hilal Matbaası.
- Safa, P. (1929). Cumhuriyet Mekteplerine Kırâet, 1. Sınıf.
- Safa, P. (1929). Cumhuriyet Mekteplerine Kırâet, 2. Sınıf.
- Sabit, N. (1918). *Kelime Usulü ile Elifba. İstanbul: Matbaa-i Orhaniye*.
- Sever, S. (2011). *Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme*. (7. Baskı). Ankara, Anı Yayıncılık.
- Sezer, A. (2011). Dilde Bağımsızlık. *Dil ve Edebiyat Dergisi*, 3(1), 1-12.
- Şahbaz, N. K. (2004). Türkçe Öğretimi Açısından Elifba Kitapları. *XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı. İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Malatya*.
- Şentürk, A. (2012). Harf İnkılâbının Yapılışı ve Uygulanışında Basının Rolü. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (26), 27-44.
- Şimşir, B. N. (2006). *Türk Harf Devrimi Üzerine İncelemeler*. Atatürk Araştırma Merkezi.
- Şimşir, B. N. (1992). *Türk Yazı Devrimi*. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Tekin, T. (1994). Cumhuriyet Döneminde Türkçenin Gelişmesi. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 5, 4-10.
- Tekin, T. (1997). *Tarih Boyunca Türkçenin Yazımı* (Vol. 19). Ankara: Simurg Yayınları.
- Temizkan, M., & Atasoy, A. (2014). Cumhuriyet Dönemi Türkçe Eğitimi ve Öğretimi Programlarında Yazma Becerisi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 2(2), 42-71.

- Temizyürek, F., & Balcı, A. (2006). *Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Okulları Türkçe Programları: 1923-2004*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Timurtaş, F. (1964). Dil Davası ve Ziya Gökalp. *Sosyoloji Konferansları*, (5), 71-105.
- Topbaş, S. (1998). Dil, Anadili ve Türkçe Öğretimi. *Türkçe Öğretimi*, 1-21.
- Tok, Ş. (2001). İlk Okuma Yazma Öğretiminde Kullanılan Yöntemlerin Değerlendirilmesi. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi. 7(26), 257-275.
- Tongul, N. (2004). Türk Harf İnkılabı. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*.
- Turan, E. T. (2008). Mustafa Kemal Paşa ve Harf İnkılâbı. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 3, 380-397.
- Uğurlu, Sınar A. (1990). *İlkokul Okuma Kitapları*. İstanbul
- Uzun, Ş. A. (2019). Ahmet Cevat Emre'nin Türkçenin Dünya Dilleri Arasındaki Yeri İle İlgili Görüşleri. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 35-60.
- Ülkütaşır M.Ş. (2009). *Atatürk ve Harf Devrimi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ünalın, Ş. (2012). *Dil ve Kültür*. (3. Basım). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Yener, M. L. (2016). Alfabeyi Kutsallaştırmak. *Ötüken Dergisi* <http://otukendergi.com/kategori/dergi-yazilari/1-sayi/> adresinden 10.08.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Yücel, T. (1995). *Dil Devrimi ve Sonuçları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : ATAKUL Betül
Uyruğu : T.C.
Doğum tarihi ve yeri :03.01.1993 Kızılcahamam
Medeni hali : Bekar
e-mail :betulatakul93@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü- Türk Dili	2019
Lisans	Gazi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı	2016
Lise	Yahya Kemal Beyatlı Lisesi	2011

Yabancı Dil

İngilizce

Hobiler

Voleybol oynamak, yüzmek, ,kitap okumak.

